

МАУП

Збірник наукових праць

Випуск 11

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

*Іван
Котляревський*

ЕНЕІДА

Хмельницький, 2018

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Випуск 11

Хмельницький - 2018

УДК 811
ББК 81.2Укр
3 78

3 78 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2018. – Вип. 11. – 134 с.

У збірнику наукових праць «Українська мова і нація» вміщено тези, статті науковців, в яких розкрито широке коло мовних проблем: цивілізаційно-культурний розвиток України в контексті сучасних глобалізаційних процесів; українська мова в сучасному інформаційному просторі; нормативно-правові документи щодо мовної політики в Україні на сучасному етапі; державна мовна політика в галузі освіти України; мовне середовище учнівської та студентської молоді: виклики сучасності та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення сучасної мовної ситуації в Україні: учням, здобувачам вищої освіти, аспірантам, викладачам, науковцям.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, директор Хмельницького інституту МАУП (головний редактор); **Парандій В. О.**, кандидат історичних наук, доцент, директор Хмельницького економіко-правового коледжу МАУП; **Блажевич О. І.**, викладач-методист української мови та літератури; **Діденко З. О.**, голова Хмельницького міського Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта»; **Дубініна К. А.**, кандидат філологічних наук; **Кабачинська С. І.**, заслужений журналіст України; **Калинюк Н. В.**, кандидат філологічних наук; **Королевська О. Д.**, викладач-методист української мови та літератури; **Костенко Д. В.**, викладач іноземної мови, доктор філософії в галузі державного управління; **Кульбовський М. М.**, письменник, журналіст, лауреат Хмельницької обласної літературної премії імені Т. Шевченка; **Матвіюк К. І.**, голова Ради козацьких старійшин Хмельниччини, дисидент; **Мельник Р. М.**, кандидат філологічних наук, доцент; **Никитюк С. І.**, філолог; **Савчук Л. О.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Трембіцький А. М.**, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник; **Олійник В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальна за випуск).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Рева Л. Г., кандидат філологічних наук, член-кореспондент Академії наук вищої освіти України, член Національної Спільноти краєзнавців України.
Петрушенко О. О., кандидат філологічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом
(протокол № 9 від 29 жовтня 2018 р.)

© Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2018

ЗМІСТ

Білий Л. Г.

РІДНА МОВА ЯК ДІЄВИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.... 7

Бобрівник Т. А., Королевська О. Д.

І. П. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ – ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ,
ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 8

Вітко В. В., Джигун Л. М.

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ..... 11

Гончарук Д. О., Кравчук Л. Д.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ
ЧЕРЕЗ МЕНТАЛІТЕТ ТА МОВУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.... 15

Гуменюк А. Ф., Оліх Г. І.

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ «ЕНЕЇДИ» ЯК
ВІДТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ, ЩО Є АКТУАЛЬНИМИ
КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ..... 18

Гуцул О. А., Поморова Н. А.

«ЕНЕЇДА» ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА..... 23

Данчук К. О., Олійник В. В.

МОВА ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ..... 26

Дерепа А. С., Цімар Н. М.

ВІНОК СЛАВИ КОТЛЯРЕВСЬКОГО..... 29

Дунець Л. М.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»..... 33

Духневич О. В., Головик Т. М. МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА МОВНУ СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	35
Заморока А. В., Кравчук Л. Д. ІВАН ПЕТРОВИЧ КОТЛЯРЕВСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ, ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	43
Козацька Б. В., Поморова Н. А. ОСОБЛИВОСТІ СЛОВЕСНОГО, ЗОБРАЖАЛЬНО- ВИРАЗНОГО, СИНТАКСИЧНОГО ЛАДУ ТЕКСТУ РЕКЛАМИ.	45
Королевська О. Д. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ МЕНТАЛІТЕТ ТА РІДНУ МОВУ.....	49
Kostenko D. V., Kostenko I. M., Shynkarenko L. H., I. O. Diachenko UKRAINIAN BILINGUALISM: HISTORICAL ASPECTS.....	52
Кравчук Л. Д. СЛЕНГ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: ДОЦІЛЬНІСТЬ І НЕПРИЙНЯТНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ.....	57
Кульбовський М. М. «ЩОБ СЛОВО ПЛАМЕНЕМ ВЗЯЛОСЬ...».....	61
Мельник К. В., Поморова Н. А. «ЕНЕЇДА» І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА.....	65
Никитюк С. І. ЗАГАДКА ЯК ФОЛЬКЛОРНИЙ ЖАНР.....	67

Олійник В. В.

СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ: НОВІ МОВНІ ЗАКОНОПРОЕКТИ.....	69
--	----

Парандій В. О.

РІДНА МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	71
--	----

Петрушенко О. О.

РОЛЬ ІЄРАРХІЧНО ВПОРЯДКОВАНИХ ЛЕКСИКО- ТЕМАТИЧНИХ ГРУП І ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ МІКРОПОЛІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛІСНОЇ МОВНО-ЧАСОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ.....	73
---	----

Пододименко О. О.

АНГЛІЦИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	83
---	----

Поморова Н. А.

СПЕЦИФІКА ЛІНГВОКРЕАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ.....	86
--	----

Рудик А. В., Олійник В. В.

«ЕНЕЇДА» КОТЛЯРЕВСЬКОГО ЯК СВОЄРІДНИЙ ПІДСУМОК ПОПЕРЕДНЬОГО БАГАТОВІКОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	90
---	----

Трембіцький А. А., Трембіцький А. М.

ПОДІЛЬСЬКИЙ ДРАМАТУРГ І АКТОР ФАДЕЙ РУТКОВСЬКИЙ (до 150-річчя з дня народження).....	92
---	----

Трембіцький А. М.

«ЕНЕЇДА» ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО – ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КУХОВАРСЬКОГО НАЗОВНИЦТВА.....	102
---	-----

Федорчук С. Б., Поморова Н. А. ІВАН ПЕТРОВИЧ КОТЛЯРЕВСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ, ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	116
Цінько Ю. Д. ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	119
Цуркан К. А., Поморова Н. А. УКРАЇНСЬКА МОВА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	123
Ченаш Я. В., Королевська О. Д. БУРЛЕСКНО-ТРАВЕСТІЙНА ПОЕМА КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕЇДА» – ПЕРШИЙ ТВІР НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	126
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	129

ПЕРЕДМОВА

*«... І доки бринітиме Рідная Мова
У творчім розвої та в силі,
Ростиме нам доля, трава мов шовкова,
Мов наші пісні орлокрилі!»
(І. Огієнко)*

З мови починається сама держава. У мові – важлива суть існування держави, її сила і могутність.

У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності.

Мова – явище суспільне. Для кожного народу рідна мова найдорожча. Творячи свою духовну культуру, він великою мірою самовиражається в мові. Рідна мова допомагає відчувати місце своєї культури в загальнолюдській світовій культурі.

У народі побутує вислів: «Рідна мова – це характер народу». В ній відбито його національні звичаї, побут нахили. Мова – це ще й історія народу. Від найдавніших часів наші предки залишили в мові свої глибокі сліди. У мові відбивається і пам'ять народу, бо майбутнє виростає з минулого. Нам – українцям – потрібно плекати кожне слово рідної мови, передане нам у спадок від наших пращурів. Потрібно вивчати, розвивати, берегти свою мову, бо без неї народ перестав бути самостійним, незалежним і багатим.

Отже, ми повинні відроджувати рідну мову з розумом, повагою, відроджувати українську культуру, не поспіхом та законами, а серцем і бажанням людей.

Вашій увазі пропонуються наукові статті сучасних українських науковців, зокрема істориків, філологів, культурологів, юристів, психологів та ін., в яких розкриваються різні погляди на актуальні мовні проблеми.

Висловлюємо щирі вдячність усім небайдужим українцям, яких турбує доля сучасної української мови, і які прагнуть долучитися до її розвитку і сприяти її поширенню та процвітанню.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Л. Г. Білий,
директор Хмельницького інституту МАУП,
кандидат педагогічних наук, доцент

РІДНА МОВА ЯК ДІСВИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

*«Нації вмирають не від інфаркту.
Спочатку їм відбирає мову...»
(Л. Костенко)*

Нині проблема мови є актуальною для української нації. Державна мова – це сакральний феномен, джерелом якого є Буття і свідомість суспільства, його історична пам'ять, духовний і інтелектуальний досвід усіх віків і поколінь; саме мова інтегрує всі ланки суспільства в одне ціле, визначає характер і долю народу.

Мова віддзеркалює народне життя, людську душу. Щире рідне слово має мудрість земну.

Зауважимо, що будь-яка держава з усіма її економічними, політичними, ідеологічними структурами починається з національної мови, котра виступає основою духовності, культури, національної моралі, самоідентифікації, ментальності як способу мислення, що збігається зі способом життя.

На сучасному етапі найвагоміший вплив на ментальність народу, його свідомість справляє саме мова, з властивими їй образами, символами, поведінковими настановами. За словами О. Потебні, найтривкішим феноменом спадкоємності поколінь і традицій, мірою морального, духовного, естетичного і психічного розвитку як окремої людини, так і суспільства, нації мова виконує функцію основи формування та утвердження такої світоглядної, політико-ідеологічної системи координат, що уможливило не тільки внутрішню комунікацію, а й сприйняття вселюдського, загальноцивілізаційного через призму власної національної культури.

Українська мова – могутня своїм структурним розмаїттям і багатовіковими традиціями – вистояла в епохи бездержавності, чужомовного домінування й цілеспрямованого лінгвоциду, без належної підтримки й захисту пройшла тернистий шлях розвитку й удосконалення народом-мовотворцем. Сьогодні українська мова зміцнює свої позиції як мова державна, далі розвиває свою структуру

й комунікативний потенціал.

Мова завжди була і буде найбільшим наставником людства. Людина, яка не розуміє значення рідної мови, віддаляє себе від культурно-історичного досвіду і досягнень свого народу, його культурно-духовних надбань. Для неї вмовкає українська пісня, дума, легенда, прислів'я, перед нею зачиняє двері мистецтво рідного слова.

Без мовного зв'язку з рідним народом нема повноцінного національно-духовного життя і вираження особистості. Воістину: «Коли я молюся чужою мовою, то уста мої моляться, а серце спить» (св. Павло).

Список використаних джерел та літератури:

1. Гриценко П. Українська мова сьогодні: політика, практика, сенси [Електронний ресурс] / П. Гриценко. – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/4299>. – Назва з титул. екрану.

2. Мова і нація // Дзеркало тижня. – 2004. – № 45 (520). – 6–12 листоп.

3. Мова і нація / А. Пашук // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 5. – С. 92-107.

Т. А. Бобрівник,

*здобувач вищої освіти, 2 курс,
спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»*

Науковий керівник: О. Д. Королевська,

*викладач української мови та літератури,
викладач-методист
(м. Хмельницький)*

І. П. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ – ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ, ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Творчість Івана Котляревського стала взірцем для багатьох українських поетів і письменників. Образи його творів живуть у графіці, живопису, музиці, мультиплікації.

З обставин тодішнього життя на Україні твори Котляревського не саму тільки літературну цінну мали, а зробились

фактором громадської ваги, стали зерном, з якого однаково росте і література українська, і громадський рух на Україні як певний комплекс ідей, що кладуть свою познаку на цілій національній справі [6, с. 148].

У 1789 році двадцятирічним юнаком він на останньому році навчання залишає семінарію і починає служити чиновником у полтавських канцеляріях, а згодом вчителює у поміщицьких родин. «В цей період свого життя бував він на зібраннях та іграх народних і сам, переодягнений, брав участь у них, дуже уважно вслухався в народну розмову, записував пісні й слова, вивчав мову, характер, звичаї, обряди, вірування, перекази українців, наче готуючи себе до майбутньої праці...».

Саме під час вчителювання, з 1794 р., й розпочинається творча робота письменника над славнозвісною «Енеїдою». Протягом 1794–1796 рр. І. Котляревський працює над першими трьома частинами поеми.

Спочатку І. Котляревський не мав наміру публікувати поему, вона поширювалася серед читачів у рукописних копіях, але в 1798 році її видав у Петербурзі один із любителів українського слова, конотопський поміщик Максим Парпура. Згодом, у 1808 році, книговидавець І. Глазунов повторив це видання. Ці публікації робилися без відома і згоди автора, тому вийшли зі значними огріхами, які не могли задовольнити автора.

Увесь цей час письменник не пориває з творчою діяльністю, захоплюється театральною справою. У 1818 році його призначають директором Полтавського театру. З метою збагачення репертуару він створює драму «Наталка Полтавка» і водевіль «Москаль-чарівник», які з успіхом було поставлено у 1819 році. Так, на полтавській сцені, з початків нової української драматургії зароджувався національний професійний театр. У 1821 році поет закінчує писати поему, останню частину «Енеїди», але побачити повне видання йому не судилося. Воно з'явилося на світ у 1842 році, уже після смерті автора.

Творчість І. Котляревського ознаменувала собою початок нової ери української літератури. Із порівняно невеликого за обсягом творчого доробку письменника починається потужний рух національного відродження. Поема «Енеїда», над якою І. Котляревський працював майже три десятиліття, стала епохальним за своєю громадською і художньою значущістю явищем у духовному

житті українського народу, визначила змістовий напрям і форму нашому письменництву.

Життя і творчість І. Котляревського припали на час, коли, здавалося, самі підмурки національної ідеї відбували одне з найсерйозніших випробувань на право свого існування взагалі. Невблаганна самодержавницька дійсність розбивала на друзки сподівання українського народу. Могутній і тотальний імперський тиск мав остаточно привести до знищення навіть можливих проявів національного духу.

Уже сучасниками «Енеїда» сприймалася як своєрідна хрестоматія народного життя, панорама побуту і звичаїв. Звісно ж, основним джерелом і натхненням, і поетичною матерією слугувала для митця тогочасна дійсність. Найважливіше ж те, що письменник поставив перед собою досі нечуване завдання – передати все новими творчими методами [5, с. 218-219].

Українські типи, реалії побуту, несподівані ситуативні ходи і позиції письменник передавав і відтворював з граничною щирістю і виразністю. Щедрий гумор лише доповнював образну завершеність героїв поеми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб./ Донецький держ. медичний ун-т ; Донецький держ. технічн. ун-т ; Донецька державна академія управління ; [ред. К. В. Заблоцька]. – Донецьк : Східний вид. дім, 2001. – 368 с.

2. Українська та зарубіжна культура : підручник / [Л. В. Анучина, Н. Є. Гребенюк, О. А. Лисенко та ін.]; ред. В. О. Лозовий; Міністерство освіти і науки України (Київ), Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого (Київ). – Харків : Одиссей, 2006. – 374 с.

3. Українська та зарубіжна культура : [навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисцип.] / Роман Вечірко, Олександр Семашко, Володимир Олефіренко ; Міністерство освіти і науки України, КНЕУ. – Київ, 2003. – 367 с.

4. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / Олена Шевнюк. – [2-ге вид., випр.]. – Київ : Знання-Прес, 2003. – 277 с.

5. Авраменко О. М. Українська література : [підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / О. М. Авраменко, Г. К. Дмитренко. – Київ : Грамота, 2009.

6. Єфремов С. О. Історія українського письменства / С. О. Єфремов. – Л. : Фаміна, 1995.

В. В. Вітко,
здобувач вищої освіти, 3 курс
Науковий керівник: Л. М. Джигун,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

УКРАЇНЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

У наш час нагальна постала проблема українознавчого підходу до вирішення освітнянських завдань, визначення ролі української мови в осмисленні загальнодержавних процесів. Підхід до проблем українознавства започаткував професор П. Кононенко [2, с. 12]. Дослідницький напрям, скерований в руслі Міжнародного конгресу «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і в світі», реалізує концепцію розуміння процесів свідомого впливу на мовну діяльність, вироблення методів аналізу лінгвістичних явищ, які охоплюють не лише питання мовних норм, а й, першочергово, питання мовоукраїнознавчого підходу до освітньо-виховних процесів в Україні.

Зазначена проблематика в українській соціолінгвістиці розроблена недостатньо. Велику увагу питанням теоретичного регулювання мовної діяльності суспільства приділила Г. Яворська. Описові мовні ситуації – В. Брицин, Н. Шумарова. Питаннями нормативної практики займаються С. Єрмоленко та О. Пономарів. Соціолінгвістичний підхід до вивчення мовної ситуації у діаспорі спостережений у працях Б. Ажнюка.

Мовне питання в нашій країні є досить дражливым. Це пояснюється особливостями історичного розвитку держави. Протягом тривалого часу здійснювалося штучне звуження сфер

застосування української мови, що призвело до зменшення кількості тих, хто вважав українську мову рідною.

У модерній історії національних держав, як вважають соціолінгвісти, поширення однієї мови є найдієвішим чинником консолідації населення в межах однієї країни. Швейцарський політолог Урс Альтерматт вважає, що для багатьох європейців сьогодні набагато важливішими від релігії є мова і культура, які в європейських національних державах становлять ключові сфери й принципи розпізнавальні ознаки [3, с. 125]. Ще у XIX столітті в Європі створення національної держави стало важливою політичною програмою для багатьох країн.

Загальнолінгвістичний підхід до осмислення мовоукраїнознавчих проблем потребує не лише теоретичного осмислення, а й вирішення практичних завдань. З цією метою проводиться анкетування різних соціальних верств населення. З урахуванням теоретичних рекомендацій С. Єрмоленко та П. Кононенка, автором статті були розроблені анкети різних типів: «Анкета для батьків», «Анкета для здобувачів вищої освіти», «Анкета для викладачів», «Анкета для учнів професійно-технічних навчальних закладів», «Анкета для працівників культури та ЗМІ», «Анкета для українців діаспори». Результати моніторингу сформують оцінку науковців стосовно сучасного функціонального стану україномовної ситуації серед учнів ПТУ та здобувачів вищої освіти різних вікових категорій, викладачів закладів вищої освіти та закладів загальної середньої освіти, працівників держапарату, батьків, здобувачів вищої освіти-іноземців, українців діаспори.

Проблема формування україномовного інформаційного простору нашої держави актуальна і досить гостра. Тетяна Лебедева – президент Незалежної асоціації мовників України в прямому ефірі радіо «Ера» 16 березня 2005 року цілком слушно зауважила, що українізація українського інформаційного простору відбувається повільно, неширокосистемно. Головна з причин – незалежність мережових мовників. Не секрет, що переважна частина ЗМІ є власністю окремих олігархічних угруповань, зацікавлених, першочергово, економічними уподобаннями. Як наслідок – надзвичайно потужний мовно-інформаційний вплив північного сусіда. Наслідки широкомасштабні, не завжди передбачувані й призводять не лише до втрати мовно-національної ідентичності

корінної нації в Україні, а й до керованих методів психологічного впливу на аудиторію нашої держави, про що неодноразово наголошували як науковці [5, с. 47], так і громадські та політичні діячі.

Не менш важливим чинником є факт відсутності врегульованого мовного законодавства, який не висуває певних критеріїв та правил дотримання мовного режиму ЗМІ.

Наразі мовно-культурні питання ототожнюються й спрощуються. Відбувається малопомітний процес переходу «білінгвізму» в «бікультурність». Уподібнення зазначених термінів не є випадковістю, їх взаємопов'язаність й взаємопроростання незаперечні. Це дає привід розглядати мовний конфлікт в Україні надзвичайно спрощено. Як наслідок, – недобачається його глибина й соціальна природа. Непомічений і малопотрактований факт домінування іншої мови й культури над українською в цілому призводить до соціального й політико-економічного домінування над україномовним населенням [7, с. 141].

Питання функціональної неповноти української мови, української культури, брак нормальної україномовної журналістики є сьогодні найбільш актуальними. Надзвичайно важливі важелі впливу – мовно-виховні заходи у нашій країні, як уже зазначалося, всіляко нівелюються сучасними ЗМІ.

На Міжнародній прес-конференції «Ялтинська європейська стратегія», яка відбулась наприкінці березня в Києві, були оприлюднені результати дослідження громадської думки шести найбільших країн ЄС: Німеччини, Франції, Великобританії, Італії, Іспанії та Польщі про вступ України до ЄС. На запитання журналіста, наскільки відповідає стандартам Євросоюзу та практиці країн, які вони репрезентують, виключення з прес-конференції державної мови України, директор програм фонду Кербера Німецької ради зовнішньої політики Олександр Рар висловив свою думку: «... з цією проблемою ми зіштовхуємося також в Берліні і в Парижі, і в Лондоні постійно, коли приїжджає українська делегація, її просять спілкуватися з журналістами російською мовою, тому що серед журналістів багато розмовляють російською, але не володіють українською. Я думаю, що з часом це буде змінюватися...». Організатори прес-конференції, відповідаючи на аналогічне запитання й спростовуючи політичні міркування, заявили: щодо мови трапилася «технічна помилка» [8].

Чи може світове співтовариство поважати державу, в якій на міжнародному рівні нехтують конституційне закріпленими правами державної мови?

Цілком об'єктивна оцінка сучасної мовної ситуації простежується у поглядах Лариси Шевченко – завідувача кафедри історії української мови КНУ імені Тараса Шевченка: скепсис відчутний не лише в таборі українофобів, чи людей з обмеженою культурною перспективою..., парадоксальні факти неприйняття простими українцями друкованих видань рідною їм мовою наводить на думку, що мовна ситуація за останнє століття майже не змінилася, складається враження, що аналізуємо сьогодення...[7]. Тому вирішення головної проблеми сьогодення – формування україномовного інформаційного простору нашої держави, має бути першочергово на часі у державного політикуму. З цією метою НДІУ проводить Міжнародний конгрес «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і в світі», покликаний з'ясувати цілий комплекс питань, пов'язаних із практичним удержавленням української мови: широту й глибину проникнення її в адміністративні, освітні, інформаційні та інші структури, з'ясувати не лише поступ у переході різних установ, закладів, організацій на державну мову, а й виявити перешкоди на її шляху, знайти засоби для їх подолання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сосюр де Фердінан. Курс загальної лінгвістики / [перекл. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко]. – Київ : Основи, 1998.
2. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова, культура, влада / Г. М. Яворська // Нац. акад. наук України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ, 2000.
3. Альтерматт У. Етнонаціоналізм в Європе / У. Альтерматт. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 2000.
4. Плахута Є. Цілі мовної політики держави: українські проблеми на тлі досвіду Латвії та Білорусії / Є. Плахута // Державність української мови і мовний досвід світу : Матер. міжнар. конф. – Київ, 2000.
5. Приступенко Т. Мовні аспекти у формуванні інформаційного простору України / Т. Приступенко // Українська

мова і держава : Збірник ; Київський нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – Київ : Бібліотека українця, 2001.

6. Кононенко П. П. Марія на Голгофі / П. П. Кононенко // Вибрані твори : у 3-х кн. – Кн. 1. – Київ : РБНТ, 1999.

7. Рябчик М. Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення / М. Рябчик. – Київ : Критика, 2000.

8. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність / Р. Кісь. – Львів, 2002.

Д. О. Гончарук,
учень 7 класу

Науковий керівник: Л. Д. Кравчук,
вчитель-методист української мови та літератури
(м. Красилів)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ МЕНТАЛІТЕТ ТА МОВУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

***«... Нема мудріших, ніж народ, учителів:
У нього кожне слово – це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина...»
(М. Рильський)***

Слово «особистість» тлумачиться словниками так: «Відображення соціальної природи людини розгляду її як індивідуальності і суб'єкта соціокультурного життя».

Людина – це індивідуум, який має соціальний, природний та духовний початки. Зрозуміло, що природне виражається в генетичних явищах та фізіологічних процесах. Ми вивчаємося природничими науками, що дає зрозуміти: хто ми такі і як створені, кінець кінцем нашою приналежністю до природного світу. Також людям властиве соціальне начало, завжди у нас було бажання висловити власну, не схожу на інші, думку, соціокультурні міри властиві людині, як особистості, саме у процесі «вдалих» мутацій, трудової діяльності, спілкування і початку формування духовного, поступово людина постала як семіотична, природно-соціальна істота [2]. Але не слід

вважати, що ми сума цих трьох сутностей, ми інтегральна неділима подоба, яка призводить до створення нового якісного стану – людської особистості.

Слово «особистість» відіграло в нашому житті велику роль. Знаючи, що люди відрізняються від інших форм життя на Землі, що кращих та інтелектуальніших за нас поки що не знайшли, на прикладі свого досвіду ми все рівно будемо своє майбуття, прагнемо до кращого.

Велике значення для духовного збагачення людства робить менталітет. Менталітет – це думка індивіда або групи людей, відновлення сукупного досвіду попередніх поколінь; сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та ін. особливостей мислення народу [1, с. 658-659]. Думки кожної людини – це невід’ємне джерело інформації, яке зібравши в одне ціле – несуть велику силу. Побачивши досвід попередніх поколінь, ми робимо висновки, які згодом допоможуть нам у житті. Все що ми робимо чи будемо робити разом завжди гарантовано має більші шанси на існування. Дослуховуючись до поглядів інших, ми теж збагачуємося, стаємо мудрішими, і які б не були перешкоди, ми будемо проходити через них без труднощів.

Роль мови у формуванні духовної культури масштабна. Рідна мова посідає одне з головних місць в житті кожної людини. З її створення розпочинався розквіт нашої держави, цією мовою мами співали і співають колискові своїм дітям, нею написаний гімн, писали нею свої шедеври майстри красномовства, такі як: Леся Українка, Тарас Шевченко, Іван Франко та інші. Як писав Тарас Григорович:

«Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос – більш нічого.

А серце б’ється – ожива,

Як їх почує!» [3].

Мова – це диво з див створене людством, за допомогою якого ми можемо виражати почуття, емоції, думки... Кожна людина повинна знати історію свого краю, свої корені і особливо мову. Знання мови – це святий обов’язок кожного громадянина держави, це ознаки культурної, освіченої людини, патріота і захисника свого краю. Ще з самого малечку, за допомогою слова ми відкривали яскравий світ, а допомагали пізнавати, описуючи, письменники та поети.

«Мова народу – краший, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; у ній втілюються творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її думки й почуття голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини... до батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів. Проте у світлих прозорих глибинах народної мови відбивається не тільки природа рідної країни, а й уся історія духовного життя народу» (К.Ушинський) [4].

Мова – це веселка, яка виграє своїми фарбами радуючи око, а слова – це яскраві намистинки, які споконвіку збирали у велике гарне намисто громадські діячі і відомі особистості, сам народ. 1934 р. на конкурсі у Парижі вона була визнана поряд з французькою і перською, як найкраща, наймилозвучніша й найбагатша мова світу і цим варто пишатись. Великий внесок для цього зробили: Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко та інші. Певне, найбільший внесок зробив геніальний поет, художник, громадський діяч Т. Шевченко – основоположник «нової», «правильної» літературної мови, бо для нього вона була найріднішою, мовою мами та батька.

В українській мові завжди були свої характеристики й особливості. Гарної форми в українській мові набула форма вітання, для народу важливо було ставлення до будь-яких осіб, важлива кількість і стать, тобто коли люди бачили групу людей, віталися в формі множини: «Здоровенькі були» або «Доброго вам здоров'я». У словниках є досить багато форм вітання. Звертання теж було важливим. Традиційно в Україні діти зверталися до своїх батьків на «Ви». Така форма диктувалась високою повагою до найближчих людей [5]. Згодом ця форма почала використовуватись для вираження поваги до будь-кого.

Мова завжди була і буде найголовнішим атрибутом патріота, ознакою відданості своїй державі, це найкращий спосіб самовираження, це скарб кожного народу, доки ви бережете її, ви охороняєте спокій країни та устрій, ви будете мудрі та сильні, спроможні захистити свою Батьківщину, а особливо духовну культуру.

Україна завжди була сильним народом, витривалим і мудрим, тому конче потрібно застосовувати свої знання, наснагу й силу, щоб стати досконалішими, докласти всіх зусиль, щоб примножити чесноти нашого народу, серед яких є менталітет і солов'їна мова.

Список використаних джерел та літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Григорович Л. А. Педагогіка і психологія / А. Л. Григорович. – М., 2005.
3. Шевченко Т. Г. Зібрання творів : у 6-ти т. – Київ, 2003. – Т. 2 : Поезія 1847-1861. – С. 94-95.
4. Гончаров М. М. Педагогічна система К. Д. Ушинського / М. М. Гончаров. – М., 1974.
5. Левченко Т. Мова і духовність нації / Т. Левченко // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 5. – С. 67-69.

А. Ф. Гуменюк,
кандидат економічних наук, доцент
Г. І. Оліх,
старший викладач
(м. Хмельницький)

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ «ЕНЕЇДИ» ЯК ВІДТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ, ЩО Є АКТУАЛЬНИМИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

*«...У мові втілене все надбання національної думки,
її традиції, її історія, релігія, основа її життя,
усе її серце й душа»
(Й. Гердер)*

Історія показує циклічність розвитку національностей. Є тенденція, що все завжди повторюється, саме тому і робиться такий наголос на тому, що історія має важливе значення, адже ми вчимося

на помилках, уже зроблених до нас. В кінці XVIII ст. в Європі почав сильно розвиватись новий напрям в літературі й культурі, – стали цікавитися всім народним, усім своїм національним, особливо давнім. Скрізь почали досліджувати своє минуле, зацікавилися своєю народною мовою, народними піснями. Кожна національність прагнула усвідомити свою індивідуальну цінність. Саме тоді визначним етапом для української мови стало написання «Енеїди» як відтворення української народної мови в певному джерелі. Цей твір можна вважати першим українським правописом. І з плином часу ми бачимо, що зараз українська нація прагне до самоусвідомлення – ми в пошуках себе... Ми знову прагнемо відчувати незалежність і самобутність. Але «Енеїда» Котляревського є працею, яка живе крізь час. Вона є тим же єднаючим інструментом для українців, який єднав і тоді, і єднатииме зараз.

Дослідженням поеми «Енеїди» займались такі науковці, як М. Боднар, О. Ставицький, М. Бахтин, Ю. Павленко, О. Петрова, П. Михед та інші, кожен з яких досліджував різноманітні аспекти вказаного літературного надбання, такі як історичний аспект, втілення літературної мови та інші.

У листі до М. Гнедича (27 грудня 1821 р.) І. Котляревський, обговорюючи можливість публікації останніх двох частин «Енеїди», писав: «Я сам чувствую, что есть много нескромности или вольности в «Энеиде»; носему причиною С.-Петербургская цензура, не удержавшая меня на первых порах и пропустившая напечатать в 4-х частях довольно ощутительнейшую соль; впрочем, нет, кажется, ничего откровенного, а предоставляется догадке и толкам, что уже не моя беда» [1, с. 280]. З цих слів можна зробити висновок, що образи мають наштовхнути читача на щось більше ніж просто уяву. Сам по собі твір дозволяє провести паралель з реаліями. Кожен віднаходить собі героя, на якого може походити і з насмішкою озирнутись на проблеми.

І. Котляревський реалістичними мазками (зрозуміло, в гумористичних тонах) подав талановите художнє відтворення звичаїв, «народного побуту, народної психології. Об'єктивного критицизму український поет досягав у зображенні представників панівної феодально-поміщицької верхівки, виступаючи, посуті, поборником «мужичої правди», яку бачить у духовно здоровому житті народних мас. Багато уваги приділяв І. Котляревський зображенню негативних

типів верхівки тогочасного суспільства. Перед читачем проходить ціла галерея величних богів і богинь (Зевс, Юнона, Венера, Нептун, Еол та ін.), під маскою яких поет розкрив внутрішнє єство феодально-поміщицької верхівки з усіма її відразливими рисами – інтриганством, хабарництвом, самодурством, продажністю, зневажливим ставленням до трудящої людини (приміром, «суча дочка» Юнона просить бога вітрів Еола наробити лиха Енеєві і за це обіцяє йому хабара – «дівку чорнобриву», «смачную, гарну, уродливу»). Взагалі хабарництво, як і інші пороки, для вершителей людської долі – богів і земних можновладців – цілком природне явище. З неприхованим гнівом зображує І. Котляревський життя й побут і земних «владик» – представників поміщицько-кріпосницьких верств, самодержавного бюрократичного апарату – це й «старий скупиндя» Ластин, що «дрижав, як Каїн, заалтин», і гульвіса Турін, що «по воєнному звичаю» п'є чай з сивухою і «топить печаль в питейному домі», і панич Авентій, «добродій песиків і сучок...». Паразитизм, лицемірство, зажерливість, крутість, здирство в однаковій мірі характерні і типові як для небесних, так і для земних героїв твору.

Минуло стільки часу, а ситуація все та ж. «Енеїда» торкнулась тих рис верхівки, які були і будуть завжди. Ми і зараз звертаємо увагу на ті ж проблеми, що ще так давно були описані Котляревським.

Письменник на той час працював у бібліотеці, йому були відомі ці новітні тенденції у філософії та літературі. Він, мабуть, добре розумів, про що говорив Й. Гердер: «...У мові втілене все надбання національної думки, її традиції, її історія, релігія, основа її життя, усе її серце й душа» [2, с. 289-293]. Адже сам І. Котляревський любив спілкуватися з українськими селянами, роблячи нотатки про їхні звичаї, слухати їхню мову, пісні. Однак тоді не було ніяких підстав говорити про українську мову як про мову літератури. З огляду на ситуацію з українською мовою спочатку треба було перетворити місцеву (тобто розмовну) мову простого люду на головний засіб самовираження всіх українців. Лише так можливо було встановити спільний зв'язок між верхівкою й масами, закласти основу спільної ідентичності.

Вже тоді було розуміння, що мова – це той інструмент, який єднає різні верстви населення, який дає змогу розуміти один одного, відчувати себе в чомусь однаковими. Спільність завжди єднає.

Проте в XVIII ст. таке перетворення здавалося недосяжною метою. «Порівняно з такими престижними й розвиненими мовами, як французька, німецька та дедалі російська, розмовна мова неосвічених селян здавалася грубою, обмеженою. Українські дворяни вживали її, як правило, для обговорення зі своїми селянами простих приземлених питань господарства. Серед освічених людей панувала думка: оскільки селяни не могли сказати чогось важливого, а якби й казали – то грубою мовою, чи ж є сенс підносити селянську говірку до рівня літературної мови? На додаток часто стверджувалося, що українська мова – це діалект російської» [3, с. 289]. Наприкінці XVIII ст. українська мова практично не вживалася в літературі та науці. Опубліковані 1798 року перші частини «Енеїди» І. Котляревського були єдиним на той час і художнім, і науковим українським винятком.

Котляревський був серед тих незначних мас, які боролись за народження української мови як літературної, як рівної відомим іноземним мовам.

Якщо прослідкувати тенденцію сучасної молоді, то спостерігається неусвідомлення важливості спілкування рідною мовою. Більшість спілкується російською, вони вважають її такою ж м'якою як і колись люди вважали французьку та інші мови. Українська навіть зараз сприймається як мова з дещо грубими нотками, але відчуття її своєю, рідно, материнською робить голос таким ніжним, що і мова лягає на серце. Важливо її любити, тоді і хотітиметься нею говорити. Це має бути притаманно істинному українцеві.

Якщо російський читач сприймав «Перелицьовану Енеїду» як комічну забавку без глибинного сенсу, то українці, читаючи твір, відчували його на рівні несвідомого попадання в унісон єдиній колективній емоції та могли задовольнити свої патріотичні амбіції. У мандрах Енея вони могли відчитати символічну проекцію до пошуку національної тотожності з неодмінними на цьому шляху втратами та розчаруваннями, проте так само з неодмінною надією та оптимістичним поглядом у майбутнє. Це дало підстави для того, щоб оцінювати цей твір більше, ніж просто «літературний проект». Наприклад, М. Павлишин у своїй роботі «Риторика і політика в «Енеїді» Котляревського» називає цю комедію «політичною концепцією» [4, с. 295]. Безумовно, лише притаманне нашому народу

природне почуття гумору, навіть у кризових, здавалося б, безвихідних ситуаціях, дозволяло зберігати невичерпну бадьорість духу, веселу вдачу, віру у свої сили, що надавало українцям витримки в усіх випробуваннях наскладному шляху доомріяної політичної свободи. В умовах перебування під владою двох імперій, коли ні про які «українські» взагалі, а тим більше українські «політичні концепції», годі було й помишляти, сміх виконував компенсаторну функцію, оскільки надавав можливість хоча б для символічної реалізації мрій українців про власну державність, національну незалежність тасамовизначення. Не випадково ж кінець Енеєвих пригод у комедії збігається із заснуванням нової держави, у якій герой має панувати, а не підкорятися чужій волі.

Однак, на жаль, така розв'язка з'явилася надто пізно, адже останні розділи поеми І. Котляревського вийшли у світ після смерті автора, а «...в 1843 р. в літературному житті авторитетом став Шевченко, вже набагато переконливіший тасильніший своїми патріотичними інтонаціями» [5, с. 15]. Але цей «запізнілий» політичний підтекст засміховою літературною формою все ж таки проглядався. Недарма ж редактор «Вісника Європи» М. Каченовський твердив у своєму журналі, що «Енеїда» І. Котляревського – це не більше, ніж жарт. Ця очевидна політична кон'юнктура знайшла підтримку завідувача кафедри російської словесності І. Рижського, який навіть не опублікував цей твір у навчальному посібнику з літературознавства, хоча «Вергілієву Енеїду» Н. Осипова проаналізував із великим пієтетом [6, с. 47].

Отже, «Енеїда» стала тим витвором мистецтва, в якому жива мова стала літературною, що здавалось би неможливим. В одному творі поєднались минуле і теперішнє, історія і реальність, юмор і «догадки».

Список використаних джерел та літератури:

1. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті : у 5-ти т. – Київ : Українознавство, 1988. – Т. 3. – 384 с.
2. Гердер И. Идеи к философии истории человечества ; [пер. с нем.] / И. Гердер. – М. : Наука, 1977. – 703 с.

3. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний ; [пер. з англ. Ю. І. Шевчука ; вст. ст. С. В. Кульчицького. – 3-тє вид., перероб. і доп.]. – Київ : Либідь, 1993. – 720 с.

4. Павлишин М. Риторика і політика в «Енеїді» Котляревського / М. Павлишин // Канон та іконостас. Літературно-критичні статті. – [Вст. ст. І. Дзюби]. – Київ : Час, 1997. – С. 295-297.

5. Поліщук Я. О. Література як геокультурний проект : монографія / Я. О. Поліщук. – Київ : Академвидав, 2008. – 304 с.

6. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства : підручник / М. К. Наєнко. – Київ : Вид. центр «Академія», 2003. – 360 с.

О. А. Гуцул,
здобувач вищої освіти, товарознавче відділення
Науковий керівник: Н. А. Поморова,
викладач української мови та літератури
(м. Хмельницький)

«ЕНЕЇДА» ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Творчість І. Котляревського ознаменувала собою початок нової ери української літератури. Із порівняно невеликого за обсягом творчого доробку письменника починається потужний рух національного відродження. Поема «Енеїда», над якою І. Котляревський працював майже три десятиліття, стала епохальним за своєю громадською і художньою значущістю явищем у духовному житті українського народу, визначила змістовий напрям і форму нашому письменництву.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні «Енеїди» як енциклопедії українознавства. Довести сучасному поколінню, що більшість традицій, обрядів, звичаїв, які здаються нам близькими і ніби сучасними, всі вони зображені Котляревським ще більше, ніж два століття тому. Саме такі твори і є особливо цінними, адже саме з них ми і дізнаємось, як жили наші предки.

Життя і творчість І. Котляревського припали на час, коли, здавалося, самі підмурки національної ідеї відбували одне з

найсерйозніших випробувань на право свого існування взагалі. Невблаганна самодержавницька дійсність розбивала на друзки сподівання українського народу. Могутній і тотальний імперський тиск мав остаточно привести до знищення навіть можливих проявів національного духу [3, с. 8].

«Енеїда» викликала різні, переважно позитивні оцінки. Молодий Т. Шевченко пророкував її автору: «Будеш, батько, панувати, Поки живуть люди» («На вічну пам'ять Котляревському»). П. Куліш у статті «Переднє слово до громади (Погляд на українську словесність)» писав: «Як появився Котляревський зі своїм Енеєм, усі зареготали щиро... і той регіт був найстрашніша проба нашому писаному слову українському». Пізніше у «Зазивному листі до української інтелігенції» він зазначав, «що з «Енеїди» не тільки «народилась українська література», а й був започаткований процес проголошення нової нації [4, с. 5].

Надзвичайно велику славу Іван Котляревський здобув за допомогою твору «Енеїда». Ця книга перша надрукована та написана живою мовою, вона розпочала нову добу в розвитку нашого письменства. У творі якісно зображуються літературні та фольклорні традиції.

Автор твору намагався розповісти усім, що існує такий народ як українці, які живуть своїм побутом та традиціями.

У поемі зображується одяг, який носили українці у ті часи, оздоблення до нього та інші прикраси, які полюбили молоді дівчата:

«...Дидона рано і схопилась.
Пила з похмілля сирівець;
А послі гарно нарядилась,
Якби в оренду на танець.
Взяла кораблик бархатовий,
Спідницю і карсет шовковий
І начепила ланцюжок;
Червоні чоботи обула,
Та і запаски не забула...» [1, с. 46]

Котляревський розповідає нам про українські народні інструменти, які наші предки використовували:

«...Бандура горлиці бриньчала,
Сопілка зуба затинала,
А дудка грала по балках;

Санжарівки на скрипці грали...» [1, с. 32]

Надзвичайно описується інтер'єр української старенької хатини, сільського подвір'я, печі та інше.

У поемі зображено українців, їхній образ життя, їх достатки.

Різноманітність страв та напоїв досягала понад 100 видів. Їжа – це повсякденне та святкове життя кожної людини.

Ось, наприклад, після бурі на морі Еней з троянцями сіли обідати:

«Тут з салом галушки лигали,

Лемішку і куліш глтали

І брагу кухликом тягли...» [1, с. 55]

«У Дідони столи для гостей були накриті вже багатше: тут бачимо свинячу голову до хріну, локшину, індика з підливою... Пилю тут слив'янку, мед, пиво, брагу...» [1, с. 74].

З «Енеїди» також дізнаємося про звичаї та народні обряди. Здавна люди приходили у гості та приносили господарям хліб і сіль. До сьогодення цього дня влаштовують обряд поминання, на прикладі цього бачимо, як Еней влаштовує обряд поминання свого батька. Також зображується момент весільного обряду, сватання.

Народність поеми виявляється в описах потойбічного світу: раю і пекла.

Для розваги грали в ігри, наприклад, памфеля, у візка та інші розважальні цікавинки. На святах, зазвичай, можна почути жінок та чоловіків, які співали українські пісні.

«...Як загулялися в джгута;

В хлюста, в пари, в візка іграли

І дамки по столу совали...» [1, с. 32]

Творчість І. Котляревського була направлена на відтворення й інтерпретацію буденного світу українця шляхом побудови можливої на той час моделі. Реалізуючи її, письменник розкривав тим самим свою індивідуальну аксіологію, своє творче «я», здатне наприкінці XVIII – початку XIX ст. оживити мовну платформу – заговорити до народу його мовою й дати можливість тим, хто заперечував сам народ, його мову, культуру, зрозуміти, що кожна нація має перспективу й майбутнє [2, с. 52].

Для сучасного покоління «Енеїда» може стати прикладом минулих подій, які відбуваються на даний момент. З впевненістю можна сказати, що поема є енциклопедію українознавства, адже вона

зображує не лише минуле, а й повчає. Котляревський прагнув, щоб читаючи твір, поринути у минуле, яким жили українці в ті часи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Котляревський І. П. «Енеїда» / І. П. Котляревський. – Київ, 2012.
2. Кочерган М. П. І. Котляревський як лексикограф / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С. 40-443.
3. Ленда Р. А. Іван Котляревський і доба національного відродження / Р. А. Ленда // Українська мова та література. – 2008. – № 37. – С. 8-9.
4. Рогозинський В. В. Іван Котляревський і духовна перлина України. Із щоденника вражень від Полтави, зустрічей із полтавчанами та Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 200-річчя «Енеїди» І. П. Котляревського / В. В. Рогозинський // Відродження. – 1998. – № 6. – С. 2-5.

А. С. Дерепя,
учениця Гвардійського навчально-виховного комплексу
Науковий керівник: Н. М. Цімар,
вчитель української мови та літератури
(Хмельницький район)

ВІНОК СЛАВИ КОТЛЯРЕВСЬКОГО

*«Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!»
(Т. Шевченко)*

Хто його не знає! Хто разом з ним не сміявся до впаду, на широких та могутніх крилах його чарівних творів, хто не журився, не плакав, не радів за його героїв!

Іван Петрович Котляревський – велике серце України, піснетворець, добрий і мудрий пророк. Письменник-демократ,

гуманіст, великий правдолюбець у безсмертні твори перелив свою гарячу синівську любов до рідного народу, його героїчної історії, до його пісень і дум.

Майбутній письменник народився у трагічний для нашого народу час. За п'ять років до його появи остаточно впала українська держава над Дніпром – цариця Катерина II позбавила влади останнього гетьмана України й скасувала гетьманство. Ще коли Івану було шість років, «шляхами полтавськими» попри його двір йшли царські війська руйнувати Січ. Він розумів ще дуже мало, та горе народне, той плач крізь стиснуті уста впав йому на серце, заліг важким каменем, і митець всю свою веселу вдачу нестиме крізь усе своє життя, щоб вибухнути (о велике таїнство диво творчості!) животворним сміхом.

«До кінця XVIII століття, – пише «Історія України», видана для дітей у Канаді, – себто до 1800 року, Москва вспіла затерти всі сліди української державності й перемінила Україну в звичайну московську провінцію, поділивши її на губернії, залежні просто від московського уряду.

Рівночасно Москва почала викорінювати всілякі прояви свідомості в народі, намагалася робити так, щоб українці забули хто вони. І щоб не було ніякої різниці між росіянами й українцями, адже ж була оголошена думка, «що українці й москалі – то один нарід». Важкі часи настали в Україні по зруйнуванню Січі й скасуванню гетьманства. Часи неволі».

У похмурі часи розпочалася літературна діяльність Івана Петровича Котляревського, коли Україна втратила рештки автономії, коли стояло питання бути чи не бути українському народові, українській культурі, українській мові.

«Бути!» – дала на це запитання «Енеїда» Івана Котляревського.

Схвильоване слово, звернуте до славетного митця, залишив Іван Франко:

«Орел могутній на сніжному вершку
Сидів і оком вдовж і вишир гонив
Втім, схопися і по снігу м'якому
Крилом ударив і в лазур поплив.
Та груди снігу він крилом відбив,
І вниз вона по слоні кам'яному

Котитись стала – час малий проплив,
І вниз ревла лавина дужче грому.
Так Котляревський у щасливий час
Вкраїнським словом розпочав співати,
І спів той виглядав на жарт не раз.
Та був у них завдаток сил багатий,
І огник, ним засвічений, не згас,
А розгорівся, що всіх нас обігрів»

Саме в цю першу хвилю безпам'ятства, що мала затопити
увесь народ, поет нагадав:

«Еней був парубок моторний
І хлопець хоть куди козак...»

То був як спалах вогню, що нараз став перебігати від серця до серця, еднаючи затурканих рабів у націю. Ні грецькі імена героїв «Енеїди», ні те, що Січ названа Троєю, не ввело читачів в оману – всі розуміли про що і про кого йдеться, і легко вилущували зміст зі шкаралупи езопівщини.

Творячи свою поему, Котляревський пішов не шляхом перелицювальників Вергілія. Аналізуючи обставини того часу, висловлюємо припущення, що перед митцем постало завдання живий історичний матеріал убрати в такий одяг, аби обдурити пильне око влади, якій навіть сама згадка про Січ була немилою.

Історичною основою поеми «Енеїда» є зруйнування Запорозької Січі 1775 року, мандри козаків за Дунай, на Кубань... Імперська політика стирання Запорозької Січі з пам'яті народу і усвідомлення Котляревським необхідності протистояти їй, змусило поета одягнути на своїх героїв маски «троянців».

Розглядаючи творчість Івана Петровича Котляревського в контексті європейського просвітительства, треба сказати про активізацію автором реалістичного типу художнього мислення, наближення літератури до життя народу. Українська «Енеїда» повністю ґрунтується на національній дійсності.

Головний герой поеми «не окрема людина, а люди. І які люди!...». Це люди неймовірної сили, з залізними мускулами, вродливими голосами. Це ті самі люди, сильні, відважні, неймовірні в походах, яким не потрібне багатство, а потрібна перш за все воля, свобода, без якої і життя для них немає... Це люди здатні великими

руками взяти розпечене ядро, вони з презирством ставляться до фізичного болю. Вони умруть, але не стануть рабами.

І обов'язок наш і перед самим собою, перед дітьми нашими та історією підняти вінок слави Котляревського і збагнути його величну постать.

Л. М. Дунець,
кандидат психологічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»

У сучасному інформаційному суспільстві фахівець туристичної галузі має вміти швидко сприймати будь-яку форму мовлення, схоплювати необхідну інформацію, створювати монологи, вести діалоги, керувати системою мовленнєвих комунікацій у межах своєї компетенції тощо.

Професійна мовленнєва комунікація відбувається в межах сфери професійної взаємодії комунікантів і може протікати в усній або письмовій формах, за офіційних чи неофіційних обставин. Форми, умови спілкування, багатоаспектність професійної діяльності майбутніх фахівців спеціальності «Туризм» визначають варіантність мовленнєвої комунікації.

Сфера туризму висуває високі вимоги до особистості фахівця, його моральних та етичних якостей, інтелектуальної культури та культури міжособистісних стосунків, виміром яких є сформована та розвинена професійна мовнокультурна компетенція.

Сьогодні формування особистості фахівця туристичної сфери привертає увагу багатьох дослідників. Перш за все, розглядаються теоретичні, методичні, психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців сфери туризму (Т. Борейко, П. Олійник, Л. Поважна, В. Федорченко). Предметом досліджень стає моделювання змісту професійної освіти фахівців для сфери туризму (М. Скрипник). Вивчається стан та проблеми підвищення якості професійної освіти

спеціалістів для індустрії туризму (Т. Власова), а також системи підготовки кадрів сфери туризму в інших країнах (Л. Кнодель).

У той же час аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема формування професійної мовнокультурної компетенції майбутніх фахівців спеціальності «Туризм» у закладах вищої освіти III-IV рівня акредитації ще не стала предметом спеціального наукового дослідження.

Туризм є сферою людської діяльності, а туристичні заходи виконують у ній інтелектуально-пізнавальну функцію. Професійна мовнокультурна компетенція фахівця з туризму є особистісною інтегративною якістю, що забезпечує високий рівень мовленнєвої поведінки та дозволяє взаємодіяти з туристами з метою повідомлення інформації в усній формі, встановлювати та підтримувати контакт, регулювати свою поведінку, координувати дії, запобігати конфліктам, обмінюватися почуттями та емоціями [1, с. 48].

Професійна мовнокультурна компетенція майбутніх фахівців спеціальності «Туризм» – це важливий елемент їх загальної культури, котрий відображає в першу чергу взаємозв'язок понять «культура» та «професійне спілкування» [4, с. 68].

Рівень сформованості професійної мовнокультурної компетенції майбутніх фахівців спеціальності «Туризм» визначається за такими критеріями та показниками:

- *когнітивний* (психолого-педагогічні знання про сутність спілкування, культуру спілкування, особливості її прояву у сфері екскурсійної діяльності; предметні знання з екскурснознавства, методики проведення екскурсійної роботи; знання з краєзнавства);

- *операційно-діяльнісний* (комунікативні вміння та навички; культура й техніка мовлення; уміння невербального спілкування);

- *особистісний* (комунікативність, емоційна стабільність, толерантність, ерудованість) [2, с. 26].

Формування професійної мовнокультурної компетенції майбутніх фахівців туристичної сфери виступає як поетапний процес, у якому враховується вихідний рівень сформованості культури спілкування здобувачів вищої освіти, динаміка та внутрішня логіка розвитку компонентів культури професійного спілкування, рівень сформованості комунікативних умінь та навичок, розвиток особистісних якостей майбутнього фахівця туристичного профілю.

І ці показники в сукупності репрезентують рівень розвитку культури професійного спілкування майбутніх фахівців туристичної сфери.

До позитивних чинників, що найбільш суттєво впливають на формування компонентів професійної мовнокультурної компетенції майбутніх фахівців відносять: системність, умотивованість, діалогічність, подієвість, рефлексивність, емотивність процесу навчання та виховання майбутніх фахівців туристичної сфери; поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і технологій навчання; інтеграцію навчальної й виховної роботи закладу вищої освіти; професійне спрямування навчального процесу та виховної роботи; роль викладача в освітньому процесі; реалізацію особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного та середовищного підходів [5, с. 76].

Оволодіння здобувачами вищої освіти знаннями про: психологічні аспекти комунікативної діяльності фахівця сфери туризму, психологічні основи спілкування; форми, методи та засоби вербального й невербального спілкування; вимоги щодо культури мовлення та правил мовленнєвої поведінки, фундаментальні основи професійної діяльності фахівця туристичної сфери стає теоретичним підґрунтям формування професійної мовнокультурної компетенції [3, с. 24].

У процесі підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Туризм» у ПЗВО «Хмельницький економічний університет» викладачі кафедри гуманітарної підготовки та туризму проводять зі здобувачами вищої освіти тренінги спілкування з метою формування професійної мовнокультурної компетенції. Тренінгова група, як правило, включає 8-12 осіб. Така кількість учасників дозволяє ефективно організувати навчання та оптимально використати час.

Головне, що забезпечує сприятливу атмосферу для навчання у тренінговій групі, – це правила, яких має дотримуватися кожний учасник. Основні з них: толерантність, ввічливість, позитивність, добровільна активність, конфіденційність, правило «стоп», правило «піднята рука», зворотний зв'язок тощо. Правила приймаються на початку тренінгу всіма учасниками групи і потрібні для того, щоб кожний міг: працювати в комфортних умовах; отримувати інформацію самому й не заважати іншим; щиро, без побоювань висловлювати свої думки; дозволити собі спонтанні, попередньо не зважені вислови, що

наближатиме тренінг до реального життя; бути впевненим, що надану ним інформацію використають тільки в інтересах учасників.

У тренінгу широко використовуються методи, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Усі вони об'єднуються під назвою «інтерактивні техніки» і забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу.

Крім тренінгів, засвоєння необхідних знань здобувачами вищої освіти ПЗВО «Хмельницький економічний університет» відбувається в процесі вивчення таких дисциплін, як: «Психологія і педагогіка», «Психологія ділового спілкування», «Етика бізнесу та організаційна культура», «Комунікативні процеси у навчанні», «Культура і психологія ділових стосунків», до змісту яких включено спеціально розроблені професійні комунікативно-діяльнісні ситуації з метою підсилення їхньої спрямованості щодо майбутньої професійної діяльності фахівців туристичної галузі.

Отже, професійна мовнокультурна компетенція майбутніх фахівців спеціальності «Туризм» потребує певних мовнокультурних умінь, що виявляються як у письмовій, так і в усній формах. Насамперед це дотримання таких комунікативних стратегій, що дають змогу максимально досягти бажаного результату комунікації, досконале володіння сучасною українською літературною мовою, знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні; уміння миттєво оцінювати комунікативну ситуацію на високому професійному рівні тощо.

Роль туристичної сфери постійно зростає, адже туризм є важливим фактором забезпечення економічного зростання України. Індустрія подорожей та туризму стрімко розвивається, а отже, потребує сучасних висококваліфікованих працівників. І тому сьогодні актуальним є формування професійної мовнокультурної компетенції майбутніх фахівців сфери туризму у закладі вищої освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабайлов В. К. Культура ділового спілкування менеджера : навч. посіб. / В. К. Бабайлов, І. А. Дмитрієв, В. В. Маліков. – Харків, ХНАДУ, 2001. – 146 с.

2. Дунець Л. М. Психологія спілкування : [навч. посіб. для студ. спеціальн. «Соціальна педагогіка» та «Практична психологія»] / Л. М. Дунець. – Хмельницький : ТУП, 2003. – 142 с.

3. Красюк Е. Р. Профессиональная подготовка студентов туристского вуза в условиях экскурсионного бюро : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Красюк Е. Р.; Рос. междунар. акад. туризма. – М., 2002. – 46 с.

4. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.

5. Черезова М. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму в навчально-виховному процесі коледжу / М. В. Черезова // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2011. – № 14 (225). – Ч. І. Серія: Педагогічні науки. – С. 76-84.

К. О. Данчук,

здобувач вищої освіти, 4 курс

Науковий керівник: В. В. Олійник,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

МОВА ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ

Як часто ми задумуємось над тим, як ми говоримо?

Так, всі скажуть, що простою українською мовою, але це не так. Ми розмовляємо суржилом.

Ми маємо розуміти, що наша мова – наше минуле, теперішнє і майбутнє. І ми повинні пишатися її величністю, кожним українським словом, звуком, думкою.

Нею захоплювались князі, її обороняли і возвеличували славні козаки, нею говорили найвідоміші люди світу, такі як Т. Шевченко, за неї страждали у битвах, переховувались, були покараними: і все це заради цієї невмирущої, предками збереженої української, солов'їної мови.

Нині ми нею говоримо, деколи не звертаючи уваги на суть і сенс українського слова, говоримо аби вважатись українцями, а не бути ними. Прагнемо пізнати світ, рвемося за кордон, вивчаємо інші мови, а як же наша незвідана Україна? Її народні пісні, звичаї,

традиції, прислів'я, приказки, легенди, перекази – це все рідне, те що залишилось від наших минулих поколінь, а ми цькуємо і насміхаємось з цього.

Мова – це наша сутність, наше висвітлення думок, не потрібно шукати своє серед чужого, потрібно лише зануритись у свою українську душу і віднайти в ній слово, українське слово.

А яке ж майбутнє в нашої мови? Воно буде залежати від кожного з нас, і буде належати нам, ми в силі змінити світ на краще, поділитись досвідом з меншими, запитати поради у старших. А мова завжди залишатиметься українською, адже ми українці, і країна наша Україна, і батьківщина наша там, де ми народились, а не куди переїхали чи полетіли.

Українська мова – це мова, якою говорять мільйони людей на маленькому клаптику землі на планеті. У ній захований потаємний зміст, що являє собою невичерпне джерело поєднання думки і слова. Уся ця мелодійність, чарівність, співзвучність мови, має щось притягуюче, незрівняне. Українська мова – одна з двадцяти, що найбільш поширені у світі. Більше 40 мільйонів жителів планети Земля вважають її рідною. Українську мову вивчають у школах та вузах США, Канади, Франції, Польщі, Чехії і багатьох інших держав. Українська мова – одна з державних мов ООН.

Мова – духовний скарб нації. Це не просто засіб спілкування. Це те, що живе в наших серцях. Недарма говориться, що без усякої науки ще можна якось обійтись, а без знання рідної мови обійтись не можна. Людина, яка не хоче знати рідної мови, руйнує те, що повинно стати фундаментом особистості.

9 листопада, у день вшанування пам'яті Преподобного Нестора-літописця, наша держава відзначає День української писемності та мови – свято, яке гуртує усіх нас на шляху відродження духовності, зміцнення державності, формування громадянського погляду.

Зберегти вірність українській мові – це громадянська позиція. Саме така позиція повинна стати нормою. Любов до української мови не можна нав'язати законами, деклараціями, постановами. Ця любов має бути в серці, і вона плекається з самого малечку.

Шануймо нашу мову – мову Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Загребельного, Ліни Костенко!

Любімо і шануймо українську мову – одну із наймилозвучніших, найбагатших, найпоширеніших і найкращих мов у світі! Розмовляймо нею!

О. В. Духневич,

вчитель історії, вчитель-методист

Т. М. Головик,

вчитель української мови та літератури, вчитель-методист

(м. Хмельницький)

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА МОВНУ СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Постановка проблеми. Сучасний інформаційний простір України стає середовищем для формування нового світосприйняття, поведінки, мовлення. Динамічний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, активізація внутрішньополітичних процесів, агресивна мовна політика деяких сусідніх держав стають потужними генераторами для трансформацій нових комунікаційних форм самовираження [4, с. 93]. Разом з тим зберігається проблема байдужого, скептичного, навіть зневажливого ставлення частини суспільства до мовного питання і відповідної мовної поведінки. Вищезгадані фактори формують мовне середовище, в якому зростає українська молодь, тому безпосередньо впливають на мовну свідомість підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом століть Україна зазнавала певної соціокультурної уніфікації та міжцивілізаційної акультурації. Тому українська нація, інстинктивно побоюючись перспективи свого розчинення в уніфікованому просторі, підкреслює риси своєї ідентичності та прагне всіляко їх зберегти. А найвиразнішою етнічною ознакою є мова. Вона підтверджує факт існування народу навіть тоді, коли змінюються його зовнішність, повсякденний побут, стиль життя, конфесійна належність тощо [7, с. 5].

Вченими доведено, що між мовною і національною свідомістю існує взаємозалежність. В етносу, який розмовляє мовою, відмінною

від мов інших етносів, неминуче пробуджується відчуття власної самобутності.

Усвідомлення високої націєтворчої місії мови вже кілька століть спонукає прогресивних діячів української культури до боротьби за утвердження рідної мови титульної нації в Україні. Особливе місце відводиться активному пошуку шляхів, форм та засобів виховання мовної свідомості в молодого покоління українців.

Останнім часом у соціолінгвістиці активно використовується поняття «мовна свідомість», оскільки без нього важко пояснити факти мовної поведінки окремих осіб і національних спільнот, з'ясувати зовнішні причини мовних змін.

Дослідженням поняття «мовна свідомість» займалися зарубіжні (Я. Горецький, С. Нікітіна, Б. Ажанюк) та вітчизняні (Г. Яворська, В. Русанівський, П. Селігей, О. Железний) мовознавці [2, с. 398]. Так, Г. Яворська пропонує модель мовної свідомості як сукупність культурно й соціально зумовлених установок щодо мови, які відбивають колективні ціннісні орієнтації. Соціолінгвіст П. Селігей запропонував дефініцію мовної свідомості як небайдуже ставлення до мови, адже свідомість – це суб'єктивне відбиття людиною навколишнього світу. Відтак мовна свідомість є відображенням власне тенденцій мовного середовища [2, с. 398].

Доля української мови у сучасному цивілізаційно-світовому просторі залежать від мовної стійкості українців. Тому в учнівської та студентської молоді має бути сформована готовність до пріоритетного використання української мови в суспільному та міжособистісному спілкуванні в полілінгвальному соціумі.

Одним із найвагоміших факторів впливу на формування мовної свідомості кожного покоління є його мовне середовище, яке відображає всі тенденції, виклики та небезпеки відповідного історичного періоду. Питання мовного середовища та мовних портретів різних соціальних груп досліджували П. Толочко, О. Ткаченко, П. Селігей, В. Цибулькіна, Н. Шовгун, Н. Волинець, В. Махінюк, В. Баланюк [1, с. 98].

Сучасна мовна ситуація в Україні є насамперед результатом тривалої війни проти української мови, української ідентичності й української державності, яку Росія розпочала після 1654 р. Наслідки тривалих деструктивних дій російського царату щодо української мови вельми лаконічно сформулював свого часу відомий російський

критик В. Белінський, який заявив в журналі «Отечественные записки» 1841 року, що «тепер уже немає малоросійської мови, а є обласна малоросійська говірка, як є білоруська, сибірська та інші подібні говірки» [13, с. 12].

Про наслідки для мовного середовища українців другої половини XIX – початку XX століття писав у своїй праці «Паки і паки» М. Левицький: «Дійсно мова наша має багато діалектів; подекуди, тому є й політичні причини: неприродний, ненормальний поділ, протягом віків, нашої батьківщини на австрійську (vide польську) і російську Вкраїну. В першій – мова розвивалася під великим впливом польської, а подекуди й німецької мови, а в другій – під іще більшим натиском московської, яку скрізь заводили примусом... Калічення нашої мови торкається майже всіх боків її: окремих слів (лексики), фонетики, граматики і стилю взагалі»[5, с. 6] .

Мета статті – аналіз впливу мовного середовища на виховання мовної свідомості молодшої генерації українців в умовах глобалізації та зовнішньої небезпеки.

Виклад основного матеріалу. Революція 1917–1921 рр. відкрила нові можливості для зміни статусу української мови. Хоча формально вона не набула статусу державної, але нею писалися всі державні та урядові акти. Українська Народна Республіка зазнала поразки, але самим фактом свого існування вона демонструвала прагнення українців до державності. Цього не змогли проігнорувати більшовицькі лідери, які пішли на створення формально суверенної УСРР/УРСР та запровадили політику «українізації». Це був недовгий період тимчасового зміцнення позицій мови, що народив покоління талановитої української молоді, яка на жаль увійшла в історію як «розстріляне відродження»[13, с. 19].

У 30-х роках в СРСР розпочинається процес «контрукраїнізації», який набув розвитку у політиці цілковитої русифікації, яку проводили всі керівники Радянського Союзу. І хоча дисидентська інтелігенція чинила спротив, поступово українська мова витіснялася з високих, соціально престижних царин суспільства [13, с. 29]. Більше того, серед молоді поширилося переконання у тотожності українськості та селянськості, іншими словами, вживання у побуті української мови вважалося проявом неінтелігентності [12].

Таким чином, у другій половині XX століття виникає реальна загроза збереженню української мови зокрема і нації взагалі. Місію

хранителя національних ознак переобрала на себе українська діаспора. Особлива увага приділялась підготовці свідомих, національно зорієнтованих громадян України, які б гідно представляли свою державу у світі. У педагогічній парадигмі діаспори знаходимо чітке і виразне бачення виховного ідеалу: українець у діаспорі, пов'язаний з українським народом почуттям приналежності до української національної спільноти вузами української мови й культури. «Я українець, і своєї української духовності я ніколи не зречуся»[9, с. 12].

Встановлено, що розвиток рідномовної освіти українців за кордоном був спрямований на утвердження в їх комунікаційному просторі літературної української мови, оскільки саме вона служила засобом їх порозуміння і єднання не тільки в межах етнічної спільноти, а й у середовищі світового українства. Для реалізації цієї мети було залучено шкільництво, громадськість, церкву, молодіжні організації, пресу.

Досвід діаспори надзвичайно цінний у питанні протистояння згубному впливу асиміляційних процесів, потужній агресії з боку як російської, так і англійської мови, які зумовлюють звуження сфери вживання української мови та знижують рівень культури мовлення її носіїв. Адже сьогодні англійська мова зберігає пріоритет в політичній, економічній, науковій, технологічній та культурних сферах суспільства. Тому характерною ознакою сучасної мовної ситуації в Україні є надмірне та іноді недоцільне вживання англіцизмів [3, с. 7].

З одного боку запозичення та адаптація англіцизмів та американізмів є невід'ємною складовою глобалізації і притаманна не лише Україні, а й іншим європейським державам. До того ж для українських громадян демократична американська модель держави і суспільства вважається кращим орієнтиром, ніж українське суспільство.

З іншого погляду, вживання англіцизмів руйнує унікальність та самобутність української мови, а також шкодить її лінгвістичній нормі, адже в ній з'являються не лише англومовні запозичення, а й похідні від них лексеми, наприклад: фрик – фрик-номери, фрик-шоу; лайк – лайкнути тощо [6, с. 13].

Мова і культура тісно пов'язані з комунікацією, тому найвагомішим фактором впливу на формування мовної свідомості молоді є панівний комунікативний простір сьогодення – мережа

Інтернет. Мова глобальної мережі формується під впливом технічного, в першу чергу, комп'ютерного жаргону, а також молодіжних та професійно-групових жаргонів. До характерних рис спілкування в Інтернеті можна віднести як загальні проблеми сучасного спілкування, а саме: суржик, англіцизми, ненормативна лексика та арго, нехтування правилами та культурою мовлення, так і специфічні: відсутність розділових знаків, подвоєнь, заміна частин слів цифрами, а виразів «смайликами», спрощення на письмі невимовних приголосних [3, с. 9].

Інтернет-мережа вважається зліпком реальної дійсності, тому можна стверджувати, що комп'ютерне спілкування віддзеркалює те мовне середовище українського суспільства, в якому зростає і розвивається учнівська та студентська молодь.

Останнім часом все більшої актуальності в українському інформаційному просторі набуває проблема використання мови ворожнечі, яка є проявом гібридних методів ведення сучасних воєн. У консцієнтальній війні основною зброєю є мова. Саме за її допомогою дезінтегрується і примітивізується комунікативне середовище. Відповідні тексти, які у більшості випадків поширюються через ЗМІ, або закиди у соціальні мережі, прагнуть зруйнувати стару і сформувати нову світоглядну модель, спотворити інтерпретацію дійсності, систему цінностей і оцінок, зробити можливими і виправданими расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті [4, с. 91].

Яскравим взірцем, що засвідчує фактичний вплив мови ворожнечі на перебіг історичних подій, є приклад поширення ідей нацизму серед німецького суспільства засобом державної риторики, побутової мови, візуальних об'єктів тощо. «Нацизм в'їдався в плоть і кров мас через окремі слівця, мовні звороти, конструкції пропозицій, які втовкмачували в натовп мільйонними повтореннями, а ті поглиналися нею механічно і несвідомо» [4, с. 92].

Мова ворожнечі – не нове явище в українському інформаційному просторі. Так, мовою ворожнечі у пресі царської Росії висвітлювалась справа Бейліса, яка навмисне робила акцент на національній приналежності звинуваченого у вбивстві, виправдовуючи жорстке ставлення уряду до «іногородців» та розпалюючи антисемітизм та шовінізм. У наш час мова ворожнечі російських ЗМІ проявляється у текстах жорстокого або

мілітаристського характеру («распятый мальчик», «хунта», «каратели»), зневажливому вживанні українських слів («власть незалежной», «разговаривать на мове»), спотворенні імен та прізвищ, а також за допомогою візуальних елементів, зокрема фотомонтажу [4, с. 95].

В умовах війни та перманентної економічної кризи, через брак освіти та товарно-грошовий фетишизм значний сегмент українського суспільства відкидає мовне питання як не нагальне, а іноді взагалі не потрібне [10, с. 191]. Тому, ціннісне ставлення до мови перебуває в нас на загрозово низькому рівні. Гострої актуальності набувають слова Смалъ-Стоцького про те, що недооцінка національного і мовного питання «безпосередньо ллє воду на млин великодержавного шовінізму, відбиває класові інтереси російського... міщанства, реставраційні надії старого чиновництва...» [11, с. 11].

Позитивними зрушеннями в українському суспільстві, які впливають на формування сучасного середовища, є зростання ролі знань та інформації, а відтак і критичності сприйняття молоддю внутрішньо і зовнішньополітичних процесів, гострих соціальних питань. Наука стає запорукою розвитку та самозбереження суспільства [10, с. 192].

Особливе місце у вихованні мовної свідомості нової генерації українців відводиться освіті. Як вчить історія Української революції, Гетьманату, показує досвід української діаспори, провідна роль у формуванні мовного середовища, здатного виховувати патріотів, належить рідномовній освіті. Тільки освічена людина об'єктивно оцінює свою мовну культуру й заохочує себе до самоосвіти. Її мовлення потрапляє під повний і осмислений самоконтроль. А ще вона замислюється над роллю мови у своєму житті та в житті суспільства, пишається та насолоджується рідною мовою [10, с. 192].

Висновки. Отже, проблема формування сприятливого мовного середовища, тобто широкого вжитку, підняття престижу української мови та її державницького забезпечення залишається не вирішеною. Навіть після прийняття закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації», в якому йдеться про 75% державної мови для загальнонаціональних і регіональних телеканалів [8], мовне середовище українського суспільства, на жаль, не виступає дієвим засобом виховання підростаючого покоління. До цього часу не

прийнятий остаточний закон про мову, оскільки мовне питання залишається інструментом передвиборчих маніпуляцій.

Проголосований у першому читанні закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» покликаний гарантувати неухильне використання української мови, сприяти поверненню її соціальної значущості, відродженню продуктивного урбаністичного українськомовного середовища. Пріоритет вживання української мови міським населенням – найскладніше завдання, тому що воно пов'язане з соціальним комфортом чи дискомфортом пересічних громадян. Це стане реальним лише за умови утворення інформаційного простору як цілісно-системної площини та єдиного мовного режиму для органів влади усіх рівнів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Волинець Н. В. Мовне середовище учнівської та студентської молоді Хмельниччини / Н. В. Волинець // Актуальні проблеми психології. – 2015. – Т. 7, Вип. 39. – С. 98-103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsub_2015_7_39_11.
2. Гапченко О. Мовна свідомість людини як об'єкт лінгвістичних досліджень / О. Гапченко // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика. – 2011. – Вип. 22. – С. 31-34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_LMF_2011_22_12.
3. Городецька К. Нові явища та процеси в українському словотворенні / К. Городецька // Українська мова: науково-теоретичний ж-л Інституту української мови НАН України. – 2013. – № 2. – С. 3-12.
4. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору / Т. О. Ісакова // Стратегічні пріоритети. Серія: Політика. – 2016. – № 4. – С. 90-97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spopol_2016_4_13.
5. Левицький М. Паки й паки. (Про нашу літературну мову) / М. Левицький. – Відень, Київ : Наша Воля, 1920. – 67 с.
6. Лопушанський В. М. Аспект уживання англіцизмів: соціологічний аспект / В. М. Лопушанський // Науковий вісник ДДПУ ім. І.Франка. Серія: «Філологічні науки». – 216. – Т. 2, № 5. – С. 10-14.

7. Майборода О. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Вступ / О. Майборода // Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. – Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 398 с.

8. Набув чинності закон про мовні квоти на телебаченні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/71828>.

9. Романюк С. З. Розвиток рідномовної освіти українців у західній діаспорі (XX – початок XXI століття) : монографія / С. З. Романюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. 2015. – 518 с.

10. Селігей П. О. Про виховання мовної свідомості / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2010. – № 2-3. – С. 176-193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_2-3_16.

11. Смаль-Стоцький Р. Українська мова в советській Україні. – 2-ге вид. // Українське товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк ; Торонто ; Сідней ; Париж, 1969. – 336 с.

12. Стуканов С. Про мовну стійкість та комплекс меншовартості / С. Стуканов // Дзеркало тижня. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/socium/promovnu-stiykist-ta-kompleks-menshovartosti.html>.

13. Шаповал Ю. Історичні передумови й чинники виникнення мовного питання в Україні / Ю. Шаповал // Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. – Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 398 с.

А. В. Заморока,

учениця 7 класу

Науковий керівник: Л. Д. Кравчук,

вчитель-методист української мови та літератури

(м. Краси́лів)

ІВАН ПЕТРОВИЧ КОТЛЯРЕВСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ, ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

«Будеш, батьку, панувати

Поки живуть люди,

Поки з неба сонце сяє,

Тебе не забудуть!»

(Тарас Шевченко«На вічну пам'ять Котляревському»)

В історії нашої культури є багато діячів, які у своїх творах передали душу народу та національність. Іван Петрович Котляревський належить до них. Він народився 9 вересня 1769 року у Полтаві в сім'ї канцеляриста магістрату. Навчався в Полтавській духовній семінарії, працював канцеляристом губернської управи, а пізніше – домашнім учителем. Він був українським поетом, драматургом, прозаїком, зачинателем нової української літератури. Автор славетної поеми «Енеїда». Поема «Енеїда» вийшла 1798 року, стала першим українським твором написаним народною мовою. Саме «Енеїда» стала першою поемою Івана Котляревського у новій українській літературі. Вона була створена у добу романтизму та націоналізму в Європі. Вважають, що Іван Котляревський почав писати «Енеїду», коли був прапорщиком у Російській імперії. Складається вона з шести частин. Сама поема виражає духовний світ української людини. Троянці мають національний характер. Вони сміливі та завзяті. Взагалі «Енеїда» багата на цікаві події та має яскраві характери. Також «Енеїді» властиві риси лірики й епосу. За мотивами поеми «Енеїда» створено мультфільм «Пригоди козака Енея». Цей фільм був знятий 1969 року, до 200-ліття українського письменника Івана Котляревського. Іван Котляревський написав не тільки поему «Енеїда», а й твір «Наталка Полтавка». Тема твору «Наталка Полтавка»: драма кохання бідної дівчини-селянки, яка

відстоює своє право на щастя. Саме твір «Наталка Полтавка» поклав початок українській драматургії. Як тільки Іван Котляревський написав цей твір, і відразу його поставили в Полтаві за допомогою відомого актора Михайла Щепкіна. В п'єсі «Наталка Полтавка» вставлені власні пісні Івана Котляревського. Отже, творчість нової української літератури Івана Петровича Котляревського належить до тих вічно живих явищ. Велика заслуга письменника в тому, що він порушив нові теми, звернувся до невичерпних скарбів фольклору, удосконалив техніку вірша і п'єси, а також взяв усе краще життєздатне з книжної мови і поєднав це з багатствами народної мови, за що М. Рильський назвав його Коперником українського слова. Цей крок Котляревського був історичним, його без застережень можна назвати громадянським патріотичним подвигом. «Котляревський показав, – зазначав Михайло Коцюбинський, – що і під грубою свитою б'ється людське серце. І ожив організм народний, розпустилося коріння, знову зацвіли квіти, зацвіли і не зів'януть. З його творів забуте й закинуте під сільську стріху слово, немов фенікс із попелу, воскресло знову і голосно залунало по широких світах». Іван Котляревський, увібравши надбання попередніх епох, започаткував у нашій літературі якісно нову епоху – епоху народності, став основоположником нової української літератури, і це мало величезний вплив на розвиток освіти, музики, образотворчого мистецтва – всієї культури. Почалася відтоді нова її доба. Своїм сміхом Котляревський розбудив приспані сили народу, дав йому заряд насаги для розвитку соціальної й національної самосвідомості. Цей «орел могучий», як назвав Котляревського в однойменному сонеті Іван Франко, допоміг усьому українському народові розправити крила для нестримного лету в майбутнє.

Творчість Котляревського має і виховне значення. На його творах вчимося любити свою Вітчизну, рідну мову, навчаємося бути чесними, роботящими, виховуємо в собі високу моральність і героїзм, гуманність і оптимізм, переймаємо мудрість і красу добрих почуттів.

«За те, що в сиву давнину
Плекав надію ти про звільнену Вкраїну,
Ми віддаємо тобі почесну данину
І прославляємо на всю країну.
Ти, невмирущий сину України,
Як невмируща наша сила,

Як невмируща наша пісня,
Як невмирущий наш народ».

Список використаних джерел та літератури:

1. Кирилюк Є. Живі традиції: Іван Котляревський та українська література / Є. Кирилюк. – Київ, 1969.
2. Литвин М. Чи знаєте Котляревського? / М. Литвин. – Київ, 1969.
3. Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється / Є. Сверстюк // Джерела пружно б'ють. – Київ, 1995.

Б. В. Козацька,
здобувач вищої освіти, товарознавче відділення
Науковий керівник: Н. А. Поморова,
викладач української мови та літератури
(м. Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВЕСНОГО, ЗОБРАЖАЛЬНО-ВИРАЗНОГО, СИНТАКСИЧНОГО ЛАДУ ТЕКСТУ РЕКЛАМИ

Постановка проблеми. Останнім часом реклама стала постійним супутником нашого життя. В середньому за день людина має можливість побачити від 1000 до 1500 різних комерційних звернень. Ця цифра може здатися величезною, поки ми не замислимося про те, повз скількох рекламних плакатів ми проходимо, скільки автобусів з рекламою проходять повз нас і як реклама весь час ллється з ефіру радіостанцій, телевізорів, вітрин магазинів і зі сторінок газет і журналів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реклама як феномен соціокультурного життя людини вже тривалий час перебуває у центрі наукових зацікавлень представників різних наук: культурології, соціології, психології, мистецтвознавства, філософії, економіки та багатьох інших. Не є винятком і лінгвістика. Мовні особливості рекламних текстів були об'єктом дослідження Н. Кохтева, А. Литвиної, О. Ксензенко, Ю. Пирогової, П. Паршина, Н. Клушиної, Н. Непийводи та ін. Однак наукові дослідження мовних

аспектів реклами потребують постійного оновлення, адже прагматична спрямованість реклами зумовлює постійне збагачення і урізноманітнення її мовних засобів, які дозволятимуть здійснювати маніпуляцію свідомістю і поведінкою людини. «Не випадково за силою впливу на масову свідомість рекламу уподібнюють мистецтву і релігії» [2, с. 159]. І це при тому, що реклама як вид інформації не належить в уяві людей до повідомлень, які мають цінність, мало хто вмикає радіо чи телебачення, купує газети заради рекламних оголошень, дуже рідко вони стають об'єктом цілеспрямованого пошуку, найчастіше інформацію рекламного характеру ми отримуємо випадково, що є результатом настійливих і наполегливих дій рекламистів. Як зазначає, Н. Непийвода, «тексти реклами належать нині чи не до найагресивніших видів писемної продукції. І не дивно, адже щоб досягти суто прагматичної мети – забезпечити попит на певні товари, рекламисти використовують найсучасніші знання з лінгвістики й психології, наполегливо вчать свідомо користуватися (лексичними, синтаксичними, текстовими) засобами, щоб діяти словом» [4, с. 20]. Таким чином, мовні механізми реклами є яскравим репрезентантом маніпулятивної функції мови.

Звернення до даної теми обумовлено прагненням розглянути особливості словесного, зображально-виразного, синтаксичного ладу тексту реклами, визначити, що робить її по-справжньому яскравою, привабливою і цікавою, а що викликає неприйняття і відторгнення.

Метою нашого дослідження є проаналізувати мовні засоби, які використовуються у газетній рекламі Хмельницького та розкрити їхнє призначення.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом нашого дослідження слугували газети «Є», «ВСІМ» – періоду 2015–2017 рр.

Специфічною ознакою рекламного тексту є наявність у його структурі двох обов'язкових компонентів. Перший з них повинен містити інформацію про пропонований товар, а другий – впливати на емоційну сферу покупця, реалізуючи таким чином маніпулятивну функцію рекламного тексту. Обираючи ту чи іншу стратегію представлення рекламної інформації, комунікатор ретельно підходить до відбору мовних засобів різних мовних рівнів, які виявляться найбільш ефективними при реалізації продуманої маніпулятивної технології.

Щоб привернути увагу покупців використовується заголовок. Його сенс повинен бити в одну точку, тобто висвітлювати тільки одну сторону рекламованого об'єкта. Алітерація, крилаті фрази, гра слів і красиві фразеологічні звороти можуть мати місце, але цього далеко не достатньо для передачі сенсу того, що намагаються нам сказати. Тому він повинен бути коротким, простим, чітким і зрозумілим. Адже у читачів немає часу (та й схильності), щоб захоплюватися стилем, яким написана реклама. Вони хочуть знати: «Що в цьому є для мене?».

Досліджуваний матеріал засвідчив високу частотність використання метафор у рекламі.

Метафора в рекламі – це не просто мовний виражальний засіб, це механізм маніпулювання, який базується на загальнокультурних знаннях, в результаті якого повстає певна мовна одиниця, що представляє собою інформацію про рекламований об'єкт і повинна спонукати реципієнта до дії – придбання рекламованого товару. Вдале застосування образного підходу, яке полягає у вираженні відомих фактів несподіваним способом, створенні образу, здатного звичайну інформацію зобразити під несподіваним кутом зору, набагато переконливіше доводить переваги рекламованого об'єкта. Так, для реклами комп'ютерів використовується фраза: «Ноутбуки, планшети – завжди надійні і вірні друзі». У цьому випадку метафоризація в рекламі дозволяє автору створити образ комп'ютера-друга, помічника, для цього комп'ютеру приписуються риси людського характеру, що підвищують емоційно-оцінну насиченість тексту, яка переважає його інформативність.

Створенню відповідної емоційної реакції, окрім метафор, у міській рекламі Хмельницького досить часто використовують також лексичні засоби (переважно прикметники), для яких характерне переважання емоційного значення над предметно-раціональним: незвичайний, фантастичний, оригінальний, високошвидкісний, вражаючий, безпечний і т. д. В основному, як демонструють наведені приклади, для аргументації через апеляцію до почуттів використовується лексика, що виражає позитивну оцінку. Цікавим видається той факт, що подібна лексика не тільки передає позитивну оцінку рекламованого товару, але й дає негативну характеристику іншим схожим товарам. Наприклад: «Металопластикові вікна та двері нашого виробництва найнадійніші

та найбезпечніші». Зміст у даному рекламному тексті отримує своє безпосереднє вираження в констатації факту визнання вказаних вікон та дверей найнадійнішими та найбезпечнішими. Основу тексту становить позитивна характеристика безпеки рекламованого товару, що є, мабуть, найважливішим моментом при виборі товару споживачем. Лексема «безпечний» містить в собі сильне емоційне навантаження і несе в собі певний елемент оцінки, що слугує основним стрижнем «прихованого» змісту. Відштовхуючись від подібного прикметника з позитивною характеристикою, реципієнт сприймає пропоновану інформацію з тим відтінком змісту, який «закладений» комунікатором, а саме: інші двері та вікна можуть бути менш надійними і безпечними. Виявлений в результаті протиставлення змісту супутній зміст (новий сенс) являє собою дієвий аргумент та викликає у реципієнта бажання придбати рекламований товар як найкращий.

Висновки. Як засвідчили результати нашого дослідження, у рекламі також високою частотністю відзначається використання форм імперативу, наприклад, для реклами нерухомості: «Лови момент», реклама банківських кредитів: «Бери, скільки забажаєш!». Наказовий спосіб як один із засобів реалізації функції впливу реклами відзначається високою ефективністю через висловлення у прямій формі прохання, наказу, заклику, що певною мірою створює ефект несподіванки для читачів і не дозволяє належно помірковувати покупцю про необхідність придбання рекламованого товару чи рекламованих послуг і, врешті-решт, збільшує ймовірність досягнення рекламними гаслами їхньої мети.

Аналіз газетної реклами м. Хмельницького періоду 2005–2017 рр. виявляє провідні позиції мовних засобів, що апелюють до почуттів людини та спрямовані на створення певного емоційного стану в читачів (метафори, емоційно-оцінні лексеми, форми імперативу), що дозволяє рекламним гаслам швидко та ефективно впливати на масову аудиторію.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Метафора і дискурс. Вступна стаття / Н. Д. Арутюнова // Теорія метафори. – Київ : Прогрес, 2004. – 512 с.
2. Добросклонская Т. Г. Опыт изучения медиа-текстов / Т. Г. Добросклонская. – М., 2000. – 175 с.

3. Клушина Н. І. Аргументи в рекламі / Н. І. Клушина // Українська мова в школі. – 2001. – № 3. – С. 55-58.

4. Непийвода Н. Мовна гра та гумор у рекламному тексті / Н. Непийвода // Урок української. – 2001. – № 10. – С. 20-23.

О. Д. Королевська,
*викладач української мови та літератури,
викладач-методист
(м. Хмельницький)*

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ МЕНТАЛІТЕТ ТА РІДНУ МОВУ

У процесі національного відродження України особливо гострою є проблема духовного розвитку та формування духовної культури особистості, яка перебуває в центрі уваги всього суспільства. Відомий педагог Василь Сухомлинський наголошував: «Педагог повинен знати і відчувати, що на його совісті – доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежить розум, здоров'я, щастя кожної людини, яку виховує школа» [1, с. 209]. Ці слова залишаються актуальними і для вищої школи.

Духовна культура – це сукупність нематеріальних елементів, таких як: мова, норми поведінки, моральність, цінності, ритуали, символи, знання, міфи, ідеї, звичаї, традиції. Мову можна вважати одним із пріоритетних показників духовної культури особистості. Мова – це невичерпна духовна скарбниця, в яку народ безперервно вносить свій досвід, всю гаму свого розуму і почуття [4, с. 46]. Рідною мовою належить уважати мову своєї нації, мову предків, яка пов'язує людину з її народом, з попередніми поколіннями, їхніми духовними надбаннями [2, с. 62].

Рідна мова відчиняє двері у простір інших наук, тобто є засобом пізнання усіх дисциплін. Вона має свої закони, причому знання цих законів потрібні не окремій категорії працівників, а всім людям. Випускник навчального закладу має ретельно використовувати відповідно до потреб комунікації мовні засоби,

орієнтуватися в мовленнєвому процесі, не відчувати мовленнєвого дискомфорту [3, с. 331].

На жаль, здобувачі вищої освіти не володіють українською літературою мовою належним чином, не знають її норм, не вміють нею правильно користуватись і, отже, не завжди можуть правильно сформулювати думку як в усній, так і в письмовій формі. При навчанні здобувачів вищої освіти української мови, в будь-якому закладі вищої освіти, а отже, і в економічному, проблема мовної культури є головною, оскільки культура мови безпосередньо пов'язана із загальною культурою людини. Не може бути висококультурної людини з низькою культурою мови.

Володіння культурою мови – це, насамперед, уміння використовувати мовні засоби залежно від сфери, мети, ситуації спілкування, це грамотність, належна мовна культура, культура професійної мови, яка забезпечує мовну компетентність фахівця у його професійній діяльності [3, с. 62]. Робота над культурою мови здобувачів вищої освіти повинна проводитись з урахуванням двох аспектів: піднесення загальноосвітньої культури майбутніх працівників і піднесення їх фахової мовної культури.

Здобувачі вищої освіти мають досконало володіти державною мовою та високою культурою спілкування на різних рівнях, у різних сферах. Мовна культура є надійною опорою у вихованні справжнього патріотизму.

Виразне виховне спрямування мають тематичні виховні заходи до знаменних дат, а саме: 9 листопада – Дня української писемності й української мови; 21 лютого – Дня рідної мови; 24 травня – Дня слов'янської писемності.

Необхідно використовувати вірші, висловлювання українських письменників, учених та українські прислів'я, приказки про мову, щоб показати її красу, силу слова, закликати наших вихованців любити і поважати рідну мову, оволодівати її невичерпним багатством, дбати про її чистоту і розвиток. Велике значення відіграють заняття чи бесіди, що пов'язані з життям і творчістю українських письменників, мовознавців, зустрічі з поетами, літературознавцями, залучення здобувачів вищої освіти до активної участі у заходах.

На заняттях української літератури вивчення художнього твору потрібно планувати таким чином, щоб здобувачі вищої освіти

не лише засвоювали його ідейне багатство, зростали духовно, а й глибше пізнавали рідну мову. Виразне звучання зразків красного письменства на заняттях літератури розкриває здобувачам вищої освіти художню силу слова, спонукає замислюватися над його змістом, усвідомлювати його могутність. Пильна увага до слова у тексті активізує художнє сприймання, а відтак підводить до розуміння індивідуальної манери письма митця, його стильових особливостей. Тому під час аналізу художніх творів здобувачам вищої освіти пропонуємо завдання, які поглиблюють розуміння ролі слова, образу.

Слід наголосити на тому, що виховувати культуру мовлення здобувачів вищої освіти необхідно постійно: звертати увагу на дотримання ними мовних правил, наголошування слів, вибір синонімів, побудову речень; тактовно виправляти їх мовленнєві помилки.

Отже, викладачі-філологи свою роботу мають спрямовувати на підготовку духовно багатих спеціалістів, з високим рівнем мовної і загальної культури. Нехай сучасна молодь засвоїть всі норми спілкування літературною мовою, оскільки молодь – це майбутнє країни, її надія. А такої мови, як наша, більше немає на Землі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – Київ, 1976. – Т. 1. – С. 209-400.
2. Радевич-Винницький І. Мова і нація / І. Радевич-Винницький, В. Іванишин. – Кам'янець-Подільський : АБЕТКА, 2003.
3. Ткач Л. М. Культура мови як важливий чинник підготовки фахівців-документознавців / Л. М. Ткач, І. В. Рибалко // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9.
4. Гуць М. Українська мова на порозі третього тисячоліття / М. Гуць // Дивослово. – 1999. – № 2.

D. V. Kostenko,
assistant, teacher, PhD

I. M. Kostenko,
university teacher

L. H. Shynkarenko,
teacher
(Kyiv)

I. O. Diachenko,
teacher
(Sumy)

UKRAINIAN BILINGUALISM: HISTORICAL ASPECTS

Without a linguistic identity, the culture of origin can dissolve into that of the dominant language, entailing the risk that the nation as such might disappear. Language is a mark of every nation's identity. The national language plays a fundamental role in forming a nation. Possessing a common language is the main condition of a nation's existence. A nation may coincide with a state, may exist without a state, and may be part of a federal state alongside other nations.

The only example of a European country with a successful multilingual society uniting several different nations seems to be Switzerland, whose national strength is based on unity in diversity. Switzerland has four national languages – German, French, Italian, and Romansh – and therefore has four different cultural communities. Switzerland faces a number of difficulties related to its multiculturalism, of course, but these are minimal compared to the overwhelming problems encountered by other multilingual countries. The Swiss case proves better than any other the possibility of fruitful intercultural coexistence within a single state, and suggests an obvious conclusion: the problems faced by bi- or multilingual countries are never purely linguistic or cultural. Indeed, they are primarily political. Ukrainian belongs to the Slavic language group, one of the largest and most homogeneous branches of the Indo-European family and has 41 million speakers [1]. Like Russian, Belarusian, Serbian, Bulgarian, and Macedonian, the alphabet used by Ukrainian is Cyrillic. Ukrainian, Russian, and Belarusian were once a single language called Slavic or Slavonic. The earliest grammars of old Ukrainian appeared around the start of the sixteenth century, and the first Ukrainian dictionary

a little later, in 1596. Modern Ukrainian would not come into existence until two centuries later.

Beginning with the division of Ukraine between Russia and Poland in 1654, the Ukrainian spoken in the eastern central part of the country was limited to the popular language spoken by the peasants. Later reforms by Peter the Great prohibited the use of Ukrainian in church and in religious texts. Under Catherine II, the suppression of literary Ukrainian within eastern Ukraine became complete. The large-scale Russification of Ukrainian villages, the use of Russian as sole language of official communication, and the adoption of Russian by the Ukrainian intelligentsia and most Cossack leaders all had a rapid effect. By the end of the eighteenth century, Ukrainian had fallen out of official use in the Russian territory of Ukraine. The nineteenth century witnessed the establishment of standard Russian and the period of its greatest thriving [1].

At the time, Ukrainian had only a popular form. It was this popular, spoken language that formed the basis of the new, standardized Ukrainian language. Ivan Kotliarevskyi (1769–1838) used this popular, folkloric material to create his literary style, thereby founding a new literary language. Kotliarevskyi's poem «Eneida» (1798) encompasses all the richness of the popular humor of the time, reflecting Ukrainian tradition and everyday life. His satirical tone was taken up by other writers like Hulak-Artemovskiy, Hrebinka, and Kvitka-Osnovianenko.

The greatest Ukrainian poet, Taras Shevchenko (1814–1861), gave us modern literary Ukrainian. He enriched the frozen, literary, unnatural language of his time with a familiar and popular lexicon. Shevchenko's work helped perfect Ukrainian, and contributed to its lexical and stylistic enrichment in terms of synonymy, neology, rhythm, and so on. Shevchenko was followed by a host of writers like Kulish, Lesia Ukrainka, Franko, and Kotsiubynskiy, each of whom helped Ukrainian flourish.

While Austro-Hungarian Ukraine moved gradually to establish literary standards, and even a Ukrainian scientific vocabulary, successive Tzarist decrees prohibited Ukrainian in eastern Ukraine. One of the harshest of these was the secret circular of July 8, 1863 by the Minister of the Interior, Piotr Valuiiev. This refused to recognize the Ukrainian language at all – «there has never been a Ukrainian language, none now exists, and there never will be one» – and banned it within the empire. Ukrainian-language teaching in schools was prohibited until 1917.

Access to literature in Ukrainian was forbidden in eastern Ukraine. This period of «allergy to all things Ukrainian» lasted from 1863 to 1905.

In 1905, under the influence of the first revolutionary movements in Russia, Ukrainian-language publications and Ukrainian cultural associations were permitted once more. The Ukrainian press also enjoyed a brief period of official favor. Between the two revolutions, and then with Ukrainian independence in 1917, style and translation developed enormously. This was a moment when barriers between eastern and western Ukraine became less firm, allowing for an exchange of knowledge between the two parts of the country, and especially the knowledge accumulated in Galicia and Bukovyna over the previous thirty years. These regions' lexicon contributed to the formation of the academic and journalistic styles that later became part of the standardized general language.

The origin of the Ukrainian literary standard has traditionally been attributed to the region around Kyiv and Poltava. Today's standard Ukrainian has a bi-dialectal base formed by the dialects of the southeast, particularly southern Kyiv and the regions around Cherkasy and Poltava, and by southwestern dialects, with Lviv as their cultural center. The influence of the southwestern dialects has been evident primarily in the lexicon, but also in phonology, since the Middle Ages.

The Ukrainian literary standard was formed definitively in the 1920s, during Ukrainization. A short period of independence between 1917 and 1920 was followed by the Ukrainian Soviet Socialist Republic's establishment in 1922. Ukraine was subsequently annexed to the USSR. But the Soviet state's policy toward national minorities was different from the empire's. It became necessary to know how to speak Ukrainian at work. The Ukrainian language was named the official language of Ukraine; Russian was to be used for general communication across the USSR.

Ukrainization reached into every part of life. The press became 85% Ukrainian, and practically all books were published in Ukrainian. As Subtelnyj notes, publications in Ukrainian increased around 30% in the five years between 1922 and 1927. In 1922, there were 10 newspapers and magazines in Ukrainian; in 1933, out of the 426 newspapers in the country, 373 were in Ukrainian. It became the language of the theater. In 1929, 80% of schools and 30% of higher education institutions taught exclusively in Ukrainian.

Ukrainian was standardized during Ukrainization. A Ukrainian Spelling Regulation Commission was established to pursue this goal. Realizing this orthographic project took a long time. The commission's linguists tried to preserve as much as possible of the language's nature and traditions, relying on the living language of the time and on its different dialects and their history. After several public debates in 1927, the commission organized a spelling conference in Kharkiv, the capital of Soviet Ukraine. Fifty representatives from every region of Ukraine participated. The main purpose of the meeting was to unify the eastern and western spelling traditions. After much debate, a text called *Ukrajins'kyj Pravopys* (Ukrainian Orthography) was drawn up by Oleksa Synjavs'kyj and countersigned by Mykola Skrypnyk, then People's Commissar of National Education. Since then, the book has been referred to as «Skrypnyk orthography» or «Kharkiv orthography». It was published and put into effect in 1929.

To conclude, it must be emphasized that, in spite of the inconsistency and incompleteness of official measures, Ukrainization had a major influence on Ukrainian's changing social role and function. The places it was used expanded considerably, as did Ukrainian culture itself. Even if only for a short time, Ukrainian was the language of state administration [2].

The Bolsheviks' attack began with the Ukrainian Academy of Sciences, almost all of whose members were prosecuted and liquidated, having been accused of violating the rights of national minorities, and particularly Russians. Almost all the linguistic research of the 1920s was declared harmful and nationalistic, aimed at artificially detaching Ukrainian from the language of its «Russian brother». The teaching of Ukrainian was quickly curtailed, with the teaching of Russian resuming the place it had possessed earlier. Ukrainian was gradually limited to Ukrainian departments, some university language departments, and some educational institutions. Particularly in cities, education in schools became increasingly Russian. This new policy of Russification corresponded closely to Russia's imperial policy toward Ukraine since the mid-seventeenth century. The Soviet system went further, establishing control over the structure of the language itself. Certain words, syntactic constructions, grammatical forms, and rules of orthography and orthoepy were forbidden, and replaced instead by variants closer to Russian, or simply by Russian equivalents. The consequences of this devastating

policy are still visible today. In the 1989 census, 73% of respondents declared themselves to be of Ukrainian nationality, 22% to be Russian, and 5% to belong to other minorities. After independence, language became an important issue on which the Ukrainian state could assert itself. Several language bills were proposed in the 1990s, but most of them were rejected by the Constitutional Court. The Ukrainian Constitution, adopted on June 28, 1996, by the Verkhovna Rada, the Ukrainian Parliament, affirms Ukrainian's position as the country's only official language. It was granted the status of *deržavna mova*, the equivalent of a state language.

The government attached great importance to Ukrainian during the 2000s for defining national identity. Several laws were passed that reinforced Ukrainian's social position, particularly during President Yushchenko's term (2005–2010). In 2006, Article 10 of the Law on Television and Radio Broadcasting established that 75% of the daily volume of national broadcasts should be in Ukrainian [3]. Ukrainian dominates public television and radio, but this is still not the case for private media, where almost two-thirds of total broadcasting time is in Russian. Only 23% of magazines and 27% of newspapers are published in Ukrainian (Statistical Yearbook 2000). Since July 1, 2007, at least 70% of foreign films must be dubbed or subtitled in Ukrainian, whether in cinemas, on television, or at home.

The problem of the status of minority languages, particularly Russian, resurfaces with every election. The language question becomes a matter of power, mobilized by both Russians and Ukrainians regardless of their mother tongue or political preferences. For the majority of the population, however, the language question has never been of great importance compared to economic, political, or social issues. Only politicians and intellectuals discuss it regularly. On July 3, 2012, however, the Ukrainian Parliament passed a language law, approved on August 10, 2012, which allowed a «regional» or «minority» language to be used in all social spheres in regions where ethnic minorities exceed 10% of the population. In the wake of this law, 13 of 27 Ukrainian regions officially became bilingual. All of them chose Russian as their regional language, despite the fact that the text of the law concerned 18 minority languages.

After the revolution of late 2013 and early 2014, the interim President Oleksandr Turchynov, who had only come to power on February 23, 2014, had the Ukrainian Parliament vote the very same day to abolish

the law. This was an error, and immediately provoked a wave of discontent in the southern and eastern regions of Ukraine. Turchynov soon restored the text of the 2012 law. Nonetheless, this hasty decision offered the Russian president a pretext of defending the Russian population in Ukraine, first in Crimea and then in the east.

The events of late 2013 and early 2014 marked a new stage in the Ukrainian state's development. The idea of the ethnic nation which nourished the Orange Revolution, was replaced by that of a political nation. The country is faced once more with the challenge of multiculturalism within a process of forming a national identity that is far from completed. The population no longer thinks of language as the main feature of Ukrainian identity. The formation of a Ukrainian identity is moving from a definition given in ethnic terms to one given in political terms.

References :

1. Natalya Shevchenko. The history of bilingualism in Ukraine and its role in today's political crisis.

2. Retrieved from http://www.caim-int.info/article-E_CSP_017_0203-the-history-of-bilingualism-in-ukraine.htm.

3. Dzjuba, Ivan (Іван Дзюба). 1998. Інтернаціоналізм чи русифікація? (Internationalization or Russification?). – Kiev : KM Akademija. <http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm>, accessed February 5, 2018.

4. Hrinchenko, Borys (Борис Грінченко). – 1907-9. Словник української мови (Dictionary of Ukrainian). http://r2u.org.ua/html/hrinchenko_pro.html, accessed February 5, 2018.

Л. Д. Кравчук,

*вчитель-методист української мови та літератури
(м. Красилів)*

СЛЕНГ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: ДОЦІЛЬНІСТЬ І НЕПРИЙНЯТНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ

Ми є свідками нової хвилі активізації сленгу, що цілком відповідає природі функціонування цього маргінального в архісистемі мови явища. Особливе місце сленгова лексика займає і у

публіцистиці. Активний процес демократизації суспільного життя безперечно позначився на публіцистичному мовленні, яке стало більш відкритим, розкутим та живим [1].

Погляди лінгвістів на використання в газетних текстах сленгізмів з позицій культури мовлення є неоднозначними. Так, наприклад, аналізуючи мову преси з огляду на доцільність використання жаргону, який є близьким до сленгу, О. Тимчук зауважує, що «за останні роки публіцистика зробила колосальний крок у бік відкритості, можливості висвітлювати життя суспільства, не озираючись на цензуру. Проте соціальні, політичні, економічні процеси нашого часу впливають на пресу взагалі і на мову, зокрема, не тільки позитивно, але й негативно. Свобода слова сприймається як вседозволеність, зняті всі бар'єри й фільтри на шляху проникнення в літературну мову грубої, навіть вульгарної лексики, значної кількості жаргонізмів» [2].

Дослідниця у царині газетно-публіцистичного мовлення А. Станкевич-Шевченко з цього приводу зазначає: «Легкість вживання розмовної лексики (слів фамільярних, простомовних, з грубуватим відтінком) веде не до взаємодії, а до розмивання меж між стилями, псевдомократизації тексту, співіснування книжної, суспільно-політичної лексики і власне лайливої, скорочення дистанції між ними – до фамільярності та вульгаризації як ознаки публіцистичного стилю» [3].

На нашу думку, використання сленгізмів на газетних шпальтах, яке хоч і є небажаним, можна вважати виправданим у тому разі, якщо воно стилістично вмотивоване, зумовлене функціонально, доцільне і, головне, зрозуміле широкому загалу читачів.

Лексикографічна література репрезентує такі визначення сленгу:

1. «СЛЕНГ (англ. Slang – жаргон) – варіант професійної мови, слова та вирази, що використовуються у спілкуванні людей різних вікових груп, професій, соціальних прошарків» [4].

2. «Сленг, міський соціолект виниклий з арго з різних замкнених соціальних груп (правопорушників, крамарів, ремісників, в'язнів, вояків), як емоційно забарвлена лексика низького фамільярного стилю,... поширена серед соціальних низів і певних вікових груп (ремісничої, шкільної молоді) міст» [5].

3. «Українська мова: Енциклопедія» за редакцією В. Русанівського репрезентує сленг, як: 1) термін, що донедавна в українському мовознавстві зрідка вживався в тому самому значенні, що й жаргон; 2) інтержаргонне явище; не маючи чітко окреслених меж, він уживається в значенні особливостей мовлення чималих верств носіїв мови для посилення експресивності висловлювання [6].

4. Л. Ставицька у своїй науковій праці «Арго, жаргон, сленг» (2005) подає робоче визначення поняття сленгу: «Сленг – це практично відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну, оцінну та евфемістичну функції. Дослідниця пропонує розрізняти жаргон, арго та сленг за кількома суттєвими ознаками. Поняття «жаргон», «арго»..., – наголошує вчена, – історично вказують на обмеженість групи їх носіїв, а також на вузькість семантичного поля лексичних одиниць. Мовне середовище усного спілкування великої кількості людей, яке відрізняється від мовної норми, отримало найменування «сленг» [7]. Сленгова лексика є стилістично маркованою. Це слова знижено – грубуваті, вульгарні, фамільярні, що передбачають експресію в іронічному ключі. Дослідники Л. Радзиховський та А. Мазурова розглядають цей шар ненормативної лексики як інструмент очуднення. «Сленг, – пишуть вони, – виник тому і для того, щоб створювати ефект подвійного очуднення. До використання сленгізмів на газетних шпальтах творці видання в основному підходять свідомо, зважаючи на власні уподобання та смаки свого читача.

Варто зазначити, що сленгові слова є невід’ємним атрибутом усіх аналізованих нами газетних видань. Вживання їх відбувається з урахуванням політематичності статей і рубрик. Так, «полюбляють» вживати сленгізми автори сучасних друкованих видань, торкаючись у своїх публікаціях різноманітних соціальних проблем. Зокрема, газета «Молодь України». Наприклад: 1. Всього вдалося «засікти» 13 іноземців, які мешкають в Японії, з котрими Дюмон підтримував тісні контакти (МУ, 27.05.04. – С. 1). 2. Хіба що «верхи» сфальсифікують вибори, а вони навчені це робити (МУ 28.05.04. – С. 1.).

Специфіка молодіжної тематики віддзеркалена усіма аналізованими виданнями, що репрезентують рубрики розваг. У газеті «День» це рубрика «Тайм-аут», мова якої досить насичена «модними»

словами з шоу-бізнесової сфери. Вживаними є сленгізми в рубриці розваг також у виданнях «Україна молода», «Молодь України» та «Голос України».

На мою думку, використання сленгу в аналізованих виданнях мотивується такими позамовними чинниками:

- залежність використання сленгізмів від тематичної добірки видання;

- від аудиторії, якій адресується інформація;

- власних мовних смаків і уподобань авторсько-редакторського колективу;

- обсягу газети.

В урядових та законодавчих матеріалах, що розміщені на шпальтах газети «Голос України», сленгові засоби є недопустимими. Мова цих публікацій представлена офіційно-діловим стильовим різновидом. Відповідно сленгізми в цьому виданні є малофункціональними. На обмежене їх уживання вказує й той факт, що «Голос України» – це газета, яка є органом Верховної Ради України, а отже повинна тяжіти до стриманості, офіційності викладу.

Отже, частотність використання сленгу залежить від тематико-рубрикаційної добірки газети, зокрема від міри вияву та переваг їх в конкретному виданні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дзюбишина-Мельник Н. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення / Н. Дзюбишина-Мельник // Наукові записки НаУКМА. – 2002. – Т. 20. – С. 16.

2. Тимчук О. Ціннісна переорієнтація суспільства в дзеркалі сучасного публіцистичного стилю / О. Тимчук // КС. – Київ, 1996. – Вип. 48-49. – С. 36.

3. Станкевич-Шевченко А. Сучасний публіцистичний текст: функціонально-стилістичний аспект [Електронний ресурс] / А. Станкевич-Шевченко. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1084>.

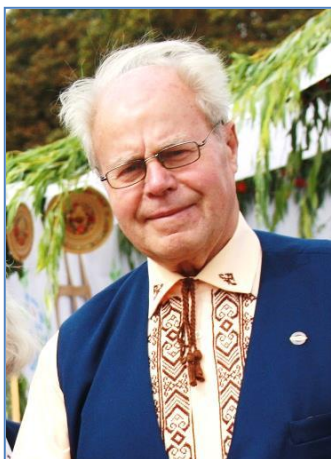
4. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Київ : Либідь, 2001. – С. 160.

5. Енциклопедія українознавства : в 10-ти т. – Львів : НТШ, 1993. – Т. 9 (2000). – С. 116.

6. Українська мова: Енциклопедія. – Київ : Укр. Енциклопедія, 2000. – С. 608.

7. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг / Л. Ставицька. – Київ : «Критика», 2005. – С. 42.

МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ КУЛЬБОВСЬКИЙ

Народився 1935 року на Житомирщині. Живе у м. Хмельницькому. Журналіст-культуролог, письменник-новеліст, фольклорист.

Автор понад 750 статей-розвідок, що ввійшли до 10-томника «З подільського кореня» (понад 700 персоналій за період 1999–2018 рр.) та ювілейного **вибраного** «Музичне гроно» (2014) з нагоди 55-річчя від дня заснування Хмельницького музичного училища (нині – коледж) ім. В. Заремби (понад 300 персоналій – видатні випускники та педагоги закладу). Автор **двох книг** «Подільської Шевченкіани» (2001–2006), краєзнавчої книги «Перлина Поділля»(2006), **десяти збірок** народних прислів'їв і притч «Подільські мудринки» (2009–2018), **шести збірок** повістей, оповідань, новел («Зерна», «Фатум», «Колесо долі», «Жереб долі», «Інвазії», «Паліативи» – понад 300 новел (2004–2015), історичного роману «Веремія»(2008), книг для дітей.

Всього видав понад **50 книг**.

М. М. Кульбовський,
журналіст-культуролог, письменник-новеліст, фольклорист
(м. Хмельницький)

«ЩОБ СЛОВО ПЛАМЕНЕМ ВЗЯЛОСЬ...»

*«Гомоніла Твоя Кобза
Гучною струною,
В кожнім серці одбивалась
Чистою луною».*
(Леся Українка)

***Доля Шевченковго «Кобзаря», починаючи з першого
його видання (1840), – це доля євангельського Світильника,
якого не ховають під стіл або в сундук,
а ставлять на підсвічник, щоб він усім світив
і щоб далеко було видно те пророче Світло.***

Слід зауважити, що ще на час першого видання «Кобзаря» 26-річний Шевченко, як особистість, був цілком ідейно сформований. У цьому легко переконатися, коли перечитати ті вісім творів, які ввійшли до першого видання «Кобзаря». А особливо його поему «Гайдамаки», яка вийшла друком у 1841 році.

Передова громадськість Росії відразу відзначила, що поет Шевченко у стильовому плані перебуває в українській народній пісенній стихії – в полоні кобзарських дум про звияти козаків і гайдамаків. Бо саме сліпі кобзарі і лірники в Україні були виразниками народних дум і сподівань. Вони увійшли ще у дитячу свідомість малолітнього сироти Тарасика. Саме вони своїм співом надихали українців на боротьбу за соціальне і національне визволення.

Прошло п'ять років навчання в Академії мистецтв і він *«не знав, сіромаха, що вирости крила, що Неба досягне, коли полетить»*: слава про нового українського генія облетіла вже всю Україну. І коли він у 1843 році разом з поетом Євгеном Гребінкою подорожував по Україні, то його зустрічали прості люди як посланця з Небес...

Буваючи серед простих людей, вже освічений Шевченко дивився на життя своїх земляків зрілим поглядом: бачив страшні поневіряння земляків у кріпацькому ярмі. Бачив страшну невідповідність між «своєю» **Україною**, оспіваною в «Тарасовій ночі», «Івані Підкові», в «Гайдамаках», «Гамалії», – і реальною **«Малоросією»** – мерзенною, оглухлою...

Було колись добре жити

На тій Україні...

І з жалем зауважує: *«Оглухли, не чують!..»* І запитує:

«За що ж боролись ми з ляхами?

За що ж ми різались з ордами?

За що скородили списками

Московські ребра???»

Його душа не витримує і з обуренням та запалом своєї огненної натури вже після повернення до Санкт-Петербургу намагається поетичним Словом заповнити ту історичну й соціальну порожнечу, яку побачив на батьківщині:

«Згадаю що чи що побачу,

Та так утну, що аж заплачу,

І ніби сам перелечу

Хоч на годину на Вкраїну,

На неї гляну, подивлюсь,

І, мов добро комусь зроблю...»

Поет намагається своїм полум'яним Словом розбудити «мертві душі» серед української шляхти, розкрити очі ошуканим покріпаченим селянським масам. Вдихнути історичне життя в умираючий національний організм:

«Не рвіть думи, не паліте,

Може, верну знову

Мою правду безталанну,

Моє тихе Слово.

Може, викую я з його

До старого плуга

Новий леміш і чересло,

І в тяжкі упруги...

Може, зорю переліг той,

А на перелозі...

Я посію мої сльози,

*Мої щирі сльози.
Може, зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне...
І вицідять сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крові,
Чистої, святої !!!»*

У цих Шевченкових рядках закладені глибинні смисли, породжені його незбагненим емоціональним інтелектом. Ще й сьогодні Кобзареві слова потребують зосередженого, неспішного прочитання і детального коментаря в усіх підручниках з історії української літератури, «розшифровки» метафор, афоризмів і неомовок у вигляді (...) трикрапок, до яких вдавався поет, маскуючи істинні думки від царської цензури.

І все ж, поет тоді щиро вірив, що своїм «*тихим Словом*» зможе «...*зорати переліг*» української покріпаченої дійсності і оздоровити змертвілий національний організм. То була своєрідна художньо-літературна стратегія поета **перезоброїти** (перезавантажити) своє Слово з метою надати йому здатності кардинально змінити українське суспільство. Бо знав, що його «Кобзар» таємно читають (колективно слухають) мільйони українців.

Кінцевою метою Шевченка була зміна українського організму – «*гниле серце, трудне і вицідить сукровату*» кров, замінити її «*живою козацькою кров'ю, чистою, святою!*». Він добре усвідомлював, що для здійснення духовного оздоровлення нації потрібно багато часу і зусиль сотень-тисяч провідників, носіїв ідеї «*в своїй хаті своя правда і сила, і воля!*». А тому закликав передових земляків викувати «*до старого плуга*» (старих поглядів на громаду) «*новий леміш і чересло*» та впрягтися у «*тяжкі упруги*», щоб виорати нерозорану ниву малоросійства: пробудити національну свідомість українців. Можливо, тоді й «*виростуть ножі обоюдні*» для боротьби з поневолювачами – ляхами й московитами. Хоча і сам був не впевнений в успішному втіленні цього грандіозного соціально-політичного задуму. Тому і вжив слово «**може**»: «*Може, верну знову... Може, викую я з його... Може, зійдуть*» Хоча задум визрів у ньому й вилився полум'яним поетичним Словом.

Згодом у Шевченка підуть один за одним вулканічні викиди національної енергії – «Сон» («У всякого своя доля»), «Єретик», «Великий льох», «Кавказ», «І мертвим, і живим...».

Події на початку ХХ сторіччя показали, що український паралізований національний організм, який, здавалося, не можливо вже оживити, Шевченкове Слово спрацювало! Бо за півстоліття до того він відкрив очі «незрячим» тодішнім українцям, багатьох навчив добру і всіх навчив не миритися зі злом, а боротися проти його. Наповнив українські серця вірою в щасливе майбуття.

Тож зараз Шевченка треба сприймати як поета *елітарного*. А це проблема сучасного інтелектуального, художньо-освіченого читача, який вміє не просто читати «Кобзаря», а розшифровувати езопівську мову Шевченка.

К. В. Мельник,
здобувач вищої освіти, 3 курс,
спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Науковий керівник: О. Д. Королевська,
викладач української мови та літератури,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

«ЕНЕЇДА» І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

«Енеїда» – перший твір нової української літератури. Він принципово відрізняється від усього, що було створено українськими письменниками раніше. Тому нова українська література починає свій відлік саме з цього твору.

Поема «Енеїда» вперше побачила світ у Петербурзі 1798 р. без відома автора, з ініціативи і на кошти багатого конотопського поміщика М. Парпури, який жив тоді в столиці й займався видавничою діяльністю, відаючи друкарнею Медичної колегії. Поема вийшла під назвою «Малороссийская Энеида в трех частях» (на титульній сторінці – «Энеида на малороссийский язык

перелициованная И. Котляревским» з присвятною сторінкою «Любителям малороссийского слова усерднейше посвящается» [2].

Друге видання «Енеїди» з'явилося в Петербурзі 1808 р., третє, уже підготовлено автором і доповнено четвертою частиною, появилось 1809 р. Повний текст поеми під назвою «Виргилиева Энеида, на малороссийский язык переложенная И. Котляревским» був опублікований в 1842 р. у Харкові, вже після смерті письменника [3].

Поема античного класика була героїчною. В ній розповідалось, як у важких походах троянці здобули землі латинян, а Еней, син богині Венери, заснував царство, що згодом називатиметься Римом. Ідея поеми Вергілія – героїчне освячення імперії, феодальної монархії, ситуації у нього ідеалізовані, герої подані в патетичному плані. У І. Котляревського ж свій задум, своя ідея – утвердження українського народу, його багатовікових традицій, його волелюбних прагнень, духу свободи і побратимства, а тому і стиль, і прийоми зображення було вибрано інші [4].

Перед І. Котляревським постало питання: якою мовою писати? Чи можна й далі про життя народу писати мертвою книжною мовою? Котляревський зробив вибір і почав писати «мужичою», тобто народною мовою. Правда, народну мову зустрічаємо в нашій літературі й до Котляревського: в інтермедіях, сатиричних віршах, але там народна мова була засобом пародії, низького стилю, бо для «високих» літературних жанрів її вважали непридатною. «Непридатною? Ні! – вирішив у якусь благословенну мить великий полтавець. – Ця мова годиться і для найвищих стилів!» [5].

«Енеїда» писалася, як відомо, протягом усього творчого життя поета: розпочав він її за молодих літ, а закінчив на схилі віку. Звідси – нерівний загальний колорит твору, невитриманість у змалюванні окремих образів, характерів; колоритні деталі іноді суперечать цілості всього образу. Тон розповіді з часом змінюється, стає подекуди риторичним. Не можна не відзначити певної ідейно-естетичної еволюції самого Котляревського за період написання «Енеїди». Це позначилося й на поемі: від буфонади до громадянської сатири; від грубуватого шаржу-бурлеску до героїчних образів і картин, до своєрідних романтичних барв [3].

Поема «Енеїда» побудована на життєвій основі. Автор її раз у раз говорить про потребу стати ближче до реального життя, про те, що, власне, в цьому – завдання і смисл поезії.

Отже, відобразивши минуле і сучасне українського народу, заговоривши про нього живою, колоритною розмовною мовою, «Енеїда» І. Котляревського ввійшла в золотий фонд не лише української, а й світової культури. Котляревський відстоює і майбутнє цього народу. Адже той, хто має таку історію, таку високу мораль, таку багату мову, хто вміє так життєствердно сміятися над собою і своїми недоліками, той має і майбутнє [4].

Незаперечним мірилом значення творчості і діяльності Котляревського є його популярність за межами своєї землі. Про нього писали чеські, польські, англійські, французькі та італійські журнали.

Список використаних джерел та літератури:

1. Котляревський І. П. Твори. – [передм. Є. С. Шабліовського, Б. А. Деркача]. – Київ : Дніпро, 1980.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knau.kharkov.ua/589-osnovopolozhnik-ukrayinskoyi-literaturnoyi-movi-do-245-rchchya-vd-dnya-narodzhennya-p-kotlyarevskogo.html>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5650966/page:11>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrtvory.ru/ene%D1%97da-ikotlyarevskogo-pershij-tvir-novo%D1%97-ukra%D1%97nsko%D1%97-literaturi.html>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wkola.at.ua/dir/ukrajinska_literatura/enejida_i_p_kotljarevskogo_per_shij_tvir_novoji_ukrajinskoji_literaturi/1-1-0-23.

С. І. Никитюк,

*викладач англійської мови
(м. Кам'янець-Подільський)*

ЗАГАДКА ЯК ФОЛЬКЛОРНИЙ ЖАНР

Української думи, пісні, прислів'я, приказки і замовляння, загадки збагачують свідомість і відстоюють високі морально-етичні погляди, відбилися і в народній творчості.

Фольклор – основне джерело виникнення і розвитку художнього стилю. Проблема впливу художніх елементів на мову

художньої літератури неодноразово привертала увагу лінгвістів: І. Огієнка, П. Житецького, А. Кримського, Л. Булаховського, І. Білодіда, С. Єрмоленко.

Будучи фольклорним жанром, загадка є яскравим прикладом втілення особливостей культури в мові. Цей жанр фольклору був об'єктом дослідження багатьох науковців: Ю. Левіна, А. Малидової, Н. Захарової, І. Березовського, М. Рибкової, О. Тимченко.

Прихильники структурно-семантичного підходу до вивчення загадки фокусують увагу на її складниках. Загадка розглядається як структурна одиниця, що завжди складається з двох компонентів – образної частини і відгадки.

Ю. Левін вказує на структурність загадки, тобто загадка є структурною, якщо вона «побудована з використанням формальних семантичних механізмів, таких як антитеза, контраст, каламбур і т. д.» [3].

Загадки використовують найрізноманітніші форми тропів і прийоми інакомовної образності. Кожна загадка – це єдність загадуваного і відгадуваного. Єдність загадки передбачає три основних елементи:

а) так побудувати образ, щоб не назвати прямо предмет, про який йдеться;

б) обов'язково мати відгадку;

в) бути короткою.

Особливістю загадки є те, що предмети, про які згадується, не можуть бути названі прямо. Вони називаються тільки у відгадці, а не в самій загадці, де про них повинно бути сказано те, що допоможе їх відгадати. Тільки при наявності відгадки загадка набуває перенесення. Наприклад: що то за хлопище, що із живого і вмерлого має грошище (піп); Циган дівку в морду ріже, що толочить в полю збіжжя (косар клепає косу); Маленький погрібець повен яєць (гарбуз); Сидить циган на могилі, розкидав ноги на три милі (гарбуз і гудиння) [1].

Переважає більшість загадок насичена назвами осіб, в яких неживі предмети загадування замінюються живими. В основі таких загадок лежить метафора, образне відображення предмета. Вся сутність загадки саме в тому і полягає, що один предмет вона намагається показати через посередництво іншого, якою-небудь стороною аналогічного з першим, наприклад: Сидить дід під лавкою, замазався сметаною (горщик) [4].

У загадках зустрічається вид метафори, як персоніфікація, наприклад: Простий хлопчик має червоний ковпачок, а як його зачеркни, то біда (сірник). Ліз піп через пліт, та зав'язла голова (гарбуз). Синьоока чарівниця часто в полі в нас вертиться (волошка) [2].

Загадки є неоціненним скарбом, який свято бережеться носіями мови і передається нащадкам. Вони є свідченням гостроти народного розуму, глибини його естетичних почуттів, багатого духовного світу і високої моралі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Березовський І. П. Українські народні загадки / І. П. Березовський. – Київ, 1962. – С. 7-29.
2. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова : монографія / С. Я. Єрмоленко. – Київ : Наукова думка, 1987. – 245 с.
3. Левин Ю. И. Семантическая структура загадки / Ю. И. Левин // Паремииологический сборник. – М. : Наука, 1978. – С. 283-314.
4. Загадки. Українська усна народна творчість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4185.html>.

В. В. Олійник,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)*

СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ: НОВІ МОВНІ ЗАКОНОПРОЕКТИ

*«... А коли єсть окрема мова, то єсть і окремий народ»
(І. Огієнко)*

Нині у ході розвитку української держави в умовах глобалізації та євроінтеграції актуальним є питання вивчення мови. Вироблення мовного чуття набуває особливої ваги. Зазначимо, що міра володіння мовою є мірою духовності, культури.

Ставлення до рідної мови є яскравим свідченням національної свідомості і рівня культури народу, його цивілізованості. Культ рідної мови – вияв певності нації в своїх силах, її віри в своє майбутнє.

На сучасному етапі статус української мови врегульовується лише статтею 10 Конституції (про державну мову і про мови національних меншин), рішенням Конституційного Суду від 1999 року та Європейською хартією регіональних мов. У Конституції зазначено, що державною мовою в Україні є українська мова, а держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

4 жовтня 2018 року парламентарії розглянули у першому читанні такі мовні законопроекти: «Про мови в Україні» (№ 5556), «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (№ 5669), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (№ 5670-д). На цьому ж засіданні ухвалено законопроект про внесення змін до статутів Збройних Сил України (№ 9036), який передбачає запровадження нового військового вітання «Слава Україні!» – «Героям слава!», а також впорядкування Ритуалу підняття Державного прапора України. Ще зроблено правки щодо вилучення зі статутів слова «товариш» і заміну його словами «пан (пані)».

У законопроекті «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (№ 5670-д) йдеться про створення інституцій, механізмів і процедур, які повинні забезпечити належний рівень розвитку української мови.

Варто зауважити, що в цьому нормативному документі зберігається адміністративна відповідальність за дрібні порушення щодо державної мови: коли хтось спробує виступати з парламентської трибуни іноземною мовою, то він заплатить штраф; якщо ж хтось принижуватиме українську державну мову, буде паплюжити Державний гімн чи Державний прапор, то нестиме кримінальну відповідальність.

На засіданні також було висловлено негативне бачення щодо закріплення паралельного використання мов національних меншин разом із державною мовою у ЗМІ, книговидаванні, у сфері електронних інформаційних систем.

Відповідно до нових законопроектів передбачається створення Національної комісії з питань стандартів української мови та інституту Уповноваженого з питань державної мови в Україні.

Отже, нові мовні законопроекти створюють можливості для вивчення української мови, а також забезпечують повагу до кожного громадянина, який живе у нашій державі.

Українська мова є мовою українського народу, отже, вона повинна бути рідною для кожного, хто вважає себе приналежним до української нації. «Без мови нашої, юначе, й народу нашого нема» (В. Сосюра). Занепад рідної мови має наслідком духовне зубожіння народу, його культурну і моральну деградацію.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лавренюк С. Ухвалення в першому читанні мовного законопроекту увінчалось гаслом «Слава Україні!» / Сергій Лавренюк // Голос України. – 2018. – 5 жовт. – С. 1; 2.

2. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація [Електронний ресурс] / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.net/lib/ivanishin/2.html>. – Назва з титул. екрану.

В. О. Парандій,
кандидат історичних наук, доцент
(м. Хмельницький)

РІДНА МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі розвитку української держави проблема мови є актуальною. Мова є необхідною умовою існування народу, відображенням культури людей, які нею спілкуються.

Зазначимо, що ставлення до державної мови водночас засвідчує ставлення до української державності. Адже володіння державною мовою є показником легітимності особи до держави, у якій вона живе.

Нація, як і будь-яка інша спільнота людей, не може ні сформуватись, ні існувати без спілкування її членів, без збереження ними історичної пам'яті, надбань духовності, самоусвідомлення, без ідентифікації – відчуття приналежності до цієї спільноти. Універсальним засобом здійснення всього цього є мова. Вона забезпечує єдність, функціонування і розвиток національного організму в просторовому та часовому вимірах.

Людина, яка шанує свою державу, не може демонстративно ігнорувати і паплюжити мову свого народу. Особа, котрій байдужа мова свого народу, є байдужою і до його держави, і до державних інтересів. І. Огієнко наголошував, що мова – то живе «серце народу». Він нагадував, що той, хто не шанує мови свого народу, привселюдно «цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ», і тим самим підриває основи його державного існування.

Мова формує особистість, сприяє упорядкуванню внутрішнього змісту її буття, підтримує зв'язок із колективним минулим і сучасним досвідом соціуму, а також урізноманітнює і передає емоційні стани людини, оформляє й стимулює її художню словесну творчість. Варто підкреслити, що мова тісно тримає людину в колі родини, стимулює відчуття належності до своєї нації, рідної землі з її минулим і сучасним.

Пізнання мови – це пізнання народу, його ества, його душі, його витоків та історичних шляхів – усього того, чим народ цікавий для інших народів. Адже народи, як і окремі люди, виявляють інтерес і повагу лише до того, хто являє собою особистість – своєрідну й неповторну.

Доля кожного етносу органічно переплетена з долею його мови. Історія засвідчує численні приклади того, що із зникненням мови зникає і етнос. Мова є органічним атрибутом народу. Без мови нема народу.

Кожен із нас мусить пам'ятати, що, ігноруючи свої рідномовні обов'язки і поступаючись своїми мовними правами, він тим самим ослаблює відпорність, живучість народу, до якого належить.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мова і нація / А. Пашук // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 5. – С. 92-107.
2. Петькун С. Феномен мови як інтегратор соціокультурного

простору в умовах глобалізації / С. Петькун // Українознавство. – 2013. – № 3-4. – С. 56-59.

УДК 811.161

О. О. Петрушенко,
кандидат філологічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

РОЛЬ ІЄРАРХІЧНО ВПОРЯДКОВАНИХ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНИХ ГРУП І ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ МІКРОПОЛІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛІСНОЇ МОВНО-ЧАСОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної поетики категорія *час* художнього мовомислення та мововираження репрезентована потужним лексико-семантичним полем із широким арсеналом засобів вербалізації в тексті. Модель семантичного поля дає змогу комплексно описати систему лексико-семантичних зв'язків між словами.

Лексико-семантичне об'єднання часових позначень має складну структуру: парадигма ЛСГ («по вертикалі»), що виділяються з урахуванням граматичної ознаки, і парадигма основних мікрополів (груп) («по горизонталі»), що виділяються за семантичною ознакою.

Певна ієрархічна нелогічність змішування різних типів лексичних угруповань, що виявляється при недиференційованому вживанні терміна *поле* поряд із термінами *лексико-семантична група* та *тематична група*, підтверджує, що в сучасній лінгвостилістиці відсутні однозначні і чіткі критерії для визначення й виділення кожної окремої мікросистеми. Як причину такого термінологічного накладання дослідники називають складність розрізнення словникового складу як специфічного явища мови і позамовного змісту, співвідношення поняття і значення слова, а також специфіку проектування екстралінгвальних зв'язків і відношень між предметами і явищами на лексичну систему мови.

Поле часових позначень – це системне утворення, план змісту якого складає часова семантика, а план вираження – лексичний рівень

мови. За класифікацією лексичних мікросистем В. Левицького, семантичне поле має такі характеристики: 1) елементи семантичного поля об'єднані передусім спільністю позамовних зв'язків і відношень, тобто зв'язки між цими елементами зумовлені насамперед структурою зовнішнього світу; 2) ідентифікатор семантичного поля завжди знаходиться поза полем є здебільшого не словом, а словосполученням, що означає родове поняття, по відношенню до якого члени поля є видовими; 3) елементи поля знаходяться один з одним переважно у відношеннях комутації (додаткової дистрибуції) [9, с. 66-74]. Ці критерії дають змогу кваліфікувати низку лексико-семантичних об'єднань темпоральної лексики як мікрополя у складі лексико-тематичної групи, ієрархічно включеної до семантичного певного поля.

Аналіз досліджень та публікацій. Механізми встановлення й розвитку структурно-семантичних відношень у межах системно організованих лексичних мікросистем вивчав В. Левицький [9, с. 54]. До системних об'єднань лексики він зараховує семантичні поля, лексико-семантичні групи, синонімічні ряди, антонімічні пари, тематичні групи, асоціативні поля, гіпонімічні групи. Окрім встановлення внутрішньомовних законів групування мовних елементів, дослідник акцентує увагу на екстралінгвальних чинниках формування таких об'єднань: «відношення доквілля проєктуються «по вертикалі» на лексичну систему, розчленовуючи її на взаємопов'язані лексичні блоки» [9, с. 67].

У вказаному В. В. Левицьким переліку системних об'єднань лексики помітна певна ієрархічна нелогічність змішування різних типів лексичних угруповань. Вона простежується і в багатьох найсучасніших теоретичних працях, довідкових виданнях, навчальних посібниках, де «термін «поле» часто вживається недиференційовано поряд із термінами «лексико-семантична група» та «тематична група слів» [14, с. 131-132].

Це підтверджує, що в сучасній лінгвістиці відсутні чіткі критерії виокремлення мікросистеми. Кожен дослідник, послуговуючись відповідними кваліфікативними термінами, використовує власну мотивацію: поняття *лексико-семантичне поле* послідовно вживають у своїх працях Г. Іпсен, Л. Вейсбергер, Г. Уфимцева, О. Кузнєцова, В. Кодухов, С. Єрмоленко, Н. Данилюк,

Н. Мех та ін., тоді як термін «семантичне поле» є ключовим у дослідженнях Л. Новикова, А. Бурячка та ін.

З цього можна зробити висновок, що теоретичне й практичне розмежування, розрізнення лексико-семантичного поля, лексико-семантичної групи, тематичної групи тощо як різних видів об'єднання лексики належить до актуальних аспектів української лінгвостилістики.

Мета статті – проаналізувати та дослідити поняття «лексико-семантичне поле», «лексико-семантична група», «тематична група» час в аспекті виявлення його дистрибутивних структурно-семантичних та функціонально-стилістичних характеристик в українській поезії другої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Причину вказаного термінологічного накладання, невиправданої підміни понять ЛСП/ЛТГ/ТГ деякі дослідники схильні пояснювати складністю розрізнення словникового складу як специфічного явища мови і позамовного змісту. Вони вважають, що це є «проблемою співвідношення поняття і значення слова, проблемою проектування екстралінгвальних зв'язків і відношень між предметами та явищами на лексичну систему мови, де існують свої, внутрішні, інтралінгвістичні зв'язки і відношення» [6, с. 41].

Спробуємо з'ясувати, у якому співвідношенні перебувають названі види семантичного об'єднання лексики. При цьому базовим постулатом, стосовно якого інші розглядувані мовні структури дефініюватимуть, слугуватиме трактування *лексико-семантичного поля* як *лексико-семантичної мікросистеми*, де між ядром і елементами існують синонімічні, словотвірні, компонентні, а іноді й антонімічні зв'язки.

Специфічний тип системного об'єднання лексики репрезентують *лексико-семантичні групи* (ЛСГ) – вицленовувані на підставі наявності іманентних зв'язків між словами угруповання за їхнім лексичним значенням. А. Бурячок поглиблює трактування ЛСГ, указуючи, що в межах цього різновиду об'єднання лексики між його компонентами встановлюються відношення синонімії, антонімії, уточнення, диференціації близьких і суміжних значень тощо [2, с. 41]. Наприклад, ЛСГ епітетних означень часу в мові сучасної української поезії, за спостереженням Г. Сюти, включає такі його об'єктивно зумовлені та естетизовані параметри, як тривалість (*довгі-довгі дні*,

коротка мить), температурний режим (*гаряче літо, холодна весна, похолоді дні*), колірна ознака (*синій ранок, голубі світанки, багряна осінь*), метеорологічний стан (*місячний вечір, млисте передрання, ясна ніч, дні погожі, сльотаві дні*), аксіологічне навантаження (*темний час, чорний день, голодні роки, люта осінь*) тощо [13, с. 20-22].

ЛСГ – це певним чином визначений фрагмент лексико-семантичного поля, структурований за принципами семантичного поля, але дещо відмінний за обмеженістю й відносною замкненістю.

Типологічно спорідненим із ЛСГ угрупованням є також *лексико-граматична група* (ЛГГ), при моделюванні якої враховують граматичні ознаки одиниць. За цією методикою виокремлюють граматично впорядковані об'єднання лексики одного тематичного спрямування (напр., «дієслова руху», «дієслова сприйняття», «дієслова інтелектуальної діяльності», «дієслова, що виражають явища природи» тощо [10, с. 124]).

Ширшим різновидом системного об'єднання лексики в рамках методу польового структурування слугує *тематична група* (ТГ), сформована «за змістом позначуваних понять, тобто за темами й сферами вживання майже безвідносно до того, в яких відношеннях одне до одного перебувають слова за своїм значенням» [15, с. 524]. Іншими словами, при зарахуванні одиниці до певної ТГ основним критерієм слугують не його лексико-семантичні кореляції, а класифікація самих предметів і явищ, урахування денотативного значення й спільності самих явищ дійсності. Прихильники цієї теорії (Ф. Філін, Л. Лисиченко, О. Кузнецова, Л. Васильєв) наголошують на тому, що компоненти ТГ пов'язані не мовними зв'язками, а позамовними: вони «об'єднуються типовою ситуацією або темою, але спільна ідентифікаційна (ядерна) сема для них не обов'язкова» [3, с. 110]. Водночас Ф. П. Філін переконаний: при диференціюванні ТГ та ЛСГ варто враховувати те, що лексико-семантичні групи є продуктом законів і закономірностей розвитку лексичної семантики мови, тоді як тематичні групи слів, їх склад залежать тільки від рівня знань того чи того народу – творця та носія мови, від уміння класифікувати явища дійсності, які отримали свої словникові позначення» [16, с. 233-234].

Помітні розбіжності спостерігаємо і в теоретичному обґрунтуванні вичленування, структурування й ієрархічної

підпорядкованості ТГ. Зокрема, Д. М. Шмельов дотримується думки, що ТГ ґрунтується на класифікації предметів та явищ і членується на одиниці меншого рівня (поля, ЛСГ) [17, с. 185-186]. В інших дослідженнях умотивовано позицію, згідно з якою ТГ входить до складу СП на одному рівні з синонімічними та антонімічними рядами (Г. Перегінець, Н. Мех). Таку нескоординованість Д. Шмельов пояснює тим, що групам слів, вичленуваним на ґрунті предметно-логічної спільності, здебільшого властиві також певні власне-семантичні ознаки, тобто тематичні групи слів виявляються здебільшого і лексико-семантичними групами.

Важливий критерій відмежування ТГ від інших типів об'єднання лексики (наприклад, ЛГГ) називає В. Кодухов. Дистрибутивною ознакою ТГ він вважає те, що це системне об'єднання лексики формується зі слів різної частиномовної належності [7, с. 5]. Попри вказану граматичну неоднорідність домінантний статус у межах ТГ зберігають іменники, у яких денотативний компонент переважає над сигніфікативним.

На рівні художнього тексту ТГ реалізується як «система спрямованих на створення конкретного художнього образу мовних одиниць (слова і словосполучення, об'єднаних тим самим родовим найменуванням» [1, с. 7-8].

Продуктивною, на нашу думку, є методика розмежування лексико-семантичних мікросистем (полів і груп) та тематичних груп, яка ґрунтується на врахуванні двох критеріїв: 1) лінгвальна/екстралінгвальна зумовленість зв'язків між одиницями аналізованих мікросистем і 2) тип відношень між елементами (одиницями) польової структури [6, с. 41-42].

ЛСГ та ТГ співвідносяться із ЛСП як частина його структури. Через них семантичні поля взаємно пов'язуються, оформлюючи цілісні структури.

Намагання якнайдокладніше з'ясувати місце, функції, а також змістові кореляції певного елемента в межах визначеного ЛСП зумовило вдосконалення, поглиблення методики польового структурування: сучасні дослідники активно послуговуються також поняттям *мікрополе*. Його трактують як «лексико-семантичне об'єднання, в якому ядро виражене словом із частковим порівняно з ядром значенням ... Перебуваючи в складі поля, мікрополе підпорядковане йому семантично й структурно» [2, с. 45]. Наприклад,

у рамках ЛСП «час» вичленовуються лексико-семантичні мікрополя «ранок», «день», «вечір», «ніч», «зима», «весна», «літо», «осінь» і под., а ядро кожного з них забезпечують однойменні номінації.

Вищі одиниці системної організації лексики, із яких складається вся система мови, кваліфікують як *макрополя* – у них структурно й семантично об'єднують семантичні поля. Головним стрижнем такої універсалізованої лексичної системи «стає те ядро поля, яке має найбільш узагальнену семантику й порівняно з іншими найбільшу кількість безпосередніх семантичних зв'язків з ядрами інших полів і мікрополів та їх елементами» [2, с. 45]. У цьому разі на статус макрополя може претендувати поняття *час*.

Польове структурування лексики передбачає не тільки ідентифікацію її масиву, яка покриває певну понятійну сферу (на основі спільної семантичної ознаки), але й вияв центральних (стрижневих, ядерних) компонентів цього поля, аналіз семантичних зв'язків як між його компонентами, так і між цим полем та іншими полями. При цьому «опис елементів польової структури ґрунтується на принципах «від значення до форми», «від функцій до засобів» (ономасіологічний підхід) або «від форми до значення», «від засобу до функцій» (семасіологічний підхід), причому актуальним стає не протиставлення цих двох підходів, а їх поєднання» [6, с. 49].

Застосовуючи поняття ЛСП до поетичної мови, до системи художнього тексту, вкажемо на наявність специфіки, адже художній твір – це «цілісна система, кожний елемент якої естетично позначений, образно зумовлений, мотивований змістом цілого» [8, с. 222].

У художньому тексті ЛСП визначаємо через виявлення сполучуваності слів у контексті. Ці поля мають систему відповідних опорних лексем, об'єднаних тематично й семантично, із якими зв'язані образні словесні ряди (номінативні, епітетні, метафоричні, епітетно-метафоричні, перифрастичні тощо). Їхня структурна організація теж відбувається за певним принципом: ЛСП «вбирають у свою структуру стрижневу лексему – ядро, із якою зв'язані образні словесні ряди (номінативні, епітетні, метафоричні, епітетно-метафоричні, перифрастичні тощо)» [1, с. 8].

В українській лінгвостилістиці кульмінація наукового інтересу до методу моделювання семантичної структури поетичного слова і структурування поетичної лексики у лексико-семантичні поля

сягає 80–90-х років ХХ ст., інтенсивність його застосування не знижується й сьогодні. Наскрізною тезою відповідних досліджень стає положення про те, що «між значеннями поетичних слів існують системні відношення, які найбільш повно можуть виявлятися шляхом опису відповідних лексико-семантичних полів» [11, с. 3]. Продуктивне застосування функціонально-семантичного підходу до дослідження вербальних явищ, що репрезентує їх як класифіковану структуру із закономірностями сполучення з іншими словесними знаками, уживання в певних ситуаціях, спостерігаємо у працях В. Русанівського, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Л. Ставицької, Л. Пустовіт, Г. Сюти, О. Тищенко, В. Буди, О. Маленко, Л. Мялковської, Н. Мех, О. Хом'як, Ж. Марфіної та ін. Продуктивно, продовжуючи досвід своїх попередників, мовознавці вичленовують текстові мікросистеми, у межах яких «різко змінюються, немовби зміщуються й набувають нового смислу й нової образно-виражальної сили будь-які співвідношення елементів загальної системи мови». Змістова структура цієї нової системи зумовлює межі поля в поезії, яке рухливіше, гнучкіше, ніж поняття поля в семантиці.

Кожен художній текст репрезентує частину лексики того чи того ЛСП, наявного в лексичній системі мови. Частотність уживання конкретних лексичних одиниць, специфіка їхньої контекстуальної сполучуваності часто детермінується жанрово-тематичними особливостями твору, індивідуальними художньо-естетичними настановами й уподобаннями автора. Важливу роль у цьому процесі посідають лексичні засоби, які «виражають принципово важливі для семантики образу значення» [5, с. 318].

Твори на певну тему містять систему опорних лексем, об'єднаних тематично й семантично, які формують відповідне лексико-семантичне поле з центром, ядром та периферією. На роль центру в такому системному утворенні претендує одиниця, що «інтегрує семантичні лінії розвитку образу».

Як відомо, стилістична організація слів у художньому (в цьому разі – поетичному) тексті визначається особливостями його семантичної організації, яка водночас ґрунтується на «реалізації семантичної валентності слова», належності мовно-естетичних знаків до однієї тематичної групи та «значеннєвої близькості» між останніми.

Дехто з дослідників [1, с. 8], констатуючи, що значення близькості тематичних груп зумовлює спільність їхніх ЛСП, наголошують на тому, що суб'єктивна зумовленість такої змістової близькості часто нівелює показову для узуальної мовної системи семантичну неконтактність лексем. Це, у свою чергу, створює умови для виникнення «асоціативної контамінації тематичних полів у художній мові».

Багатоаспектне ґрунтовне дослідження стрижневих лексико-семантичних полів (з їх деталізацією на мікрополя) належить до інтенсивних напрямків. Традиція комплексного вивчення їхньої структури та методики польової стратифікації лексики української поетичної мови загалом переконливо представлена в численних сучасних монографіях та дисертаційних дослідженнях. Обираючи за об'єкт наукового розгляду: прозу В. Підмогильного (Л. Мялковська), поетичну мову кінця XIX – початку XX ст. (Н. Мех), поетичну мову XX ст. (Л. Ставицька, Г. Сюта, О. О. Маленко), дослідники зосереджуються на аналізі визначальних для певного періоду розвитку поетичної мови чи певної індивідуальної мовотворчості лексико-семантичних полів, доводять їх концептуальну значущість. Так, наприклад, на підставі дослідження мовотворчості діаспорного поета Я. Славутича Н. Сологуб установила, що характерною ознакою його індивідуальної мовно-естетичної реальності варто визнати ієрархічну упорядкованість лексико-семантичних мікрополів «степ», «скитська доба», «епоха Київської Русі», «козаччина», які в комплексі формують макрополе «Україна» [12 с. 95].

Поглиблення теорії польового структурування з урахуванням базових тез Ш. Баллі та О. Потебні про асоціативну природу художнього мовомислення здійснене в новітніх працях українських дослідників Ж. Марфіної, І. Гоцинець, В. Капась. Природно, що як опорним, ключовим поняттям автори оперують терміном *асоціативно-образне поле*. При цьому акцентують увагу на специфічній природі асоціативно-образного поля як складної системи мікрополів, маркованої однорідними емоційно-оцінними характеристиками. Структурна особливість асоціативно-образного поля визначається їх розщепленням на асоціативно-образні ряди, що охоплюють слова з різним значенням. Відкрита структура таких рядів дає змогу їм зіштовхуватися й взаємодіяти.

Поняття *час* найповніше виражене на рівні лексики, яка покриває відповідну понятійну сферу і формує мовну картину часу. Таке об'єднання лексики стає можливим завдяки тому, що процес узагальнення лежить в основі всього розвитку мови.

Структуру ЛСП *час* визначає система різноманітних внутрішніх і зовнішніх зв'язків та опозицій, які показово характеризують і членують загальне поняття *часу*. Зовнішня структура поля *часу* детермінована його зв'язками з іншими семантичними полями. У зонах їхнього взаємонакладання постають одиниці з контамінованою семантичною структурою, які можна зарахувати до будь-якого із суміжних полів і розглядати в межах обох із них.

У складі ЛСП *час* вичленовують менші ієрархічно організовані системні угруповання – лексико-тематичні групи та лексико-семантичні мікрополя. До ядра розглядуваного ЛСП належить лексика, що формує ЛТГ *назви пір року* (структурується на мікрополя *весна, літо, осінь, зима*) та *назви частин доби* (структурується на мікрополя *ранок, день, вечір, ніч*). На стилістичній периферії перебувають номінації *хвилина, година, тиждень, рік, століття, вік* (ЛТГ *одиниці часовідліку*), часово марковані назви свят (*Новий рік, Великдень, Івана Купала*), абстракти *вічність, минуле, майбутнє* тощо.

Висновки. Отже, можна загалом стверджувати, що в мові української поезії другої половини ХХ ст. часопозначення, охоплені внутрішньосистемними зв'язками, формують макрополе *час*. Його внутрішня організація демонструє певну кількість ієрархічно впорядкованих лексико-тематичних груп і лексико-семантичних мікрополів, які разом забезпечують цілісну мовно-часову картину світу.

Констатуємо, що в мові поезії другої половини ХХ ст. чітко виражені дві темпоральні лексико-тематичні парадигми, що формують значні за обсягом лексико-тематичні групи – *пори року* та *частини доби*, побудовані за інтралінгвальними законами асоціації, виокремлення спільних сем. Загалом же аналізовану мовотворчість окреслено як асоціативно-образну креативну систему, орієнтовану на семантичну компресію часономенів як стрижневих компонентів поетичних словосполучень.

Список використаних джерел та літератури

1. Буда В. А. Лінгвостилістика сучасного історичного роману про добу козачтва (60–90 рр. XX ст.) / В. А. Буда. – Київ : Рідна мова, 1998. – 164 с.
2. Бурячок А. А. Принципи моделювання семантичних полів лексики / А. А. Бурячок // Мовознавство. – 1985. – № 4. – С. 41-47.
3. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопр. языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105-113.
4. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 255 с.
5. Дідківська Л. Ієрархія асоціативних рядів у малій прозі Володимира Винниченка / Л. Дідківська // Літературознавчі студії. – Київ, 2001. – С. 317-322.
6. Ищук Д. Г. Лексико-семантическое поле как выражение концептуальной модели времени в языке : (на русско-славянском материале) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Д. Г. Ищук. – СПб., 1995. – 22, [1] с.
7. Кодухов В. И. Лексико-семантические группы слов : лекция / В. И. Кодухов. – Л. : Просвещение, 1955. – 115 с.
8. Кулибчук Л. Образність як лінгвістична категорія: (в аспекті суч. мовознавч. досліджень) / Л. Кулибчук // Мовознавство: матеріали доп. та повідомл. IV Міжнар. конгр. україністів / [відп. ред. В. В. Німчук]. – Київ : Пульсари, 2002. – С. 221-224.
9. Левицкий В. В. Типы лексических микросистем и критерии их различия / В. В. Левицкий // Филол. науки. – 1988. – № 5. – С. 66-74.
10. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови / Л. А. Лисиченко. – Х. : Вища шк., 1977. – 114 с.
11. Русанівський В. М. Слухаючи планету / В. М. Русанівський // Мовознавство. – Київ, 1986. – № 5. – С. 43-49.
12. Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. – Київ : Дніпро; Вінніпег: Укр. Вільна Акад. Наук, 1999. – 152 с.
13. Сюта Г. М. Епітетні параметри часоназв у сучасній українській поетичній мові / Г. М. Сюта // Гуманітарна освіта у технічних вищих навч. закл. – Вип. 15. – К. 2007. – С. 38-43.

14. Толстая С. М. К соотношению христианского и народного календаря у славян: счет и оценка дней недели / С. М. Толстая // Языки культуры и проблемы переводимости. – М. : Наука, 1987. – С. 154-168.

15. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Ф. П. Филин // Языков. исследование. – София, 1957. – С. 5-9.

16. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания / Ф. П. Филин. – М. : Наука, 1982. – 336 с.

17. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 1973. – 280 с.

О. О. Подоименко,
*заступник директора з виховної роботи,
вчитель англійської мови
(Хмельницький район)*

АНГЛІЦИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Енциклопедія української мови дає таке визначення англіцизму: *англiцизм* – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком. Англіцизмами переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (*джем, імідж*), словотвірні (*смокінг, маркетинг*), семантичні (*яструби* – політики, прихильники жорстокого агресивного курсу у різних країнах). Ряд англіцизмів позначають національні (англійські, американські) реалії: *Скотланд-Ярд* (англійська реалія), *діснейленд* (американська реалія), а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики. Англіцизм – ідіома чи крилатий вислів – пов’язується у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів творення. Це переважно слова, що стосуються:

• *техніки*: *блюмінг, бульдозер, буфер, грейдер, диспетчер, комбайн, ТВ-тюнер*;

- *мореплавства та військової справи*: аврал, браунінг, бункер, ватерлінія, дрейф, катер, мічман, снайпер, танк, танкер, шквал, шлюпка, шрапнель, яхта;

- *політики, економіки та торгівлі*: банкнот, бойкот, бюджет, демпінг, долар, інтерв'ю, лідер, локаут, стенд-бай мітинг, чек;

- *спорту*: аут, бокс, волейбол, гол, голкіпер, матч, раунд, рекорд, спортсмен;

- *одягу й тканин*: топ, джемпер, піджак, піжама, плед, смокінг, френч, джинси, блайзер;

- *їжі та напоїв*: біфштекс, кекс, пудинг, пуниш, ром, ростбіф, сандвіч, торт, віскі, кола, спрайт;

- *культури*: джаз, клуб, комфорт, сквер, тент, фокстрот, хол, бар, фан-клуб, кемпінг;

- *комп'ютерної техніки та мережі Інтернет*: сайт, юзер, хакер, чат, хостинг, веб-дизайн, сервер, принтер, сканер, плотер, спам, мейл, домен та ін.

- *музики та молодіжної моди*: шоу-бізнес, промоушн, рімейк, постер, сингл, саунд, трек;

- *транспорту*: трейлер, бус, мотороллер, скутер, трамвай, байк;

- *нерухомості*: дюплекс, бунгало, пентхауз, котедж, готель, мотель.

Для запозичень з англійської характерні:

- *звукосполучення дж*: бюджет, джаз, джентельмен, джемпер, ді-джей, менеджер, джем;

- *звукосполучення ай, ей*: гайморит, аутсайдер, тролейбус, хокей, сайт, і-мейл, драйв, скай, слайд;

- *суфікс -инг (-інг)*: мітинг, пудинг, демпінг, кастинг, моніторинг, пірсинг, банкінг, брифінг, скрайбінг, дайвінг.

Деякі запозичення вживаються не тільки в прямих, а й переносних, метафоричних значеннях: *телевізійний марафон, реанімація української економіки, заангажована преса* та інші, і це явище характерно, насамперед, для мови засобів масової інформації. Процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток нашої мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але, з іншою боку, витісняються власні елементи, що замінюються на слова

з подібним значенням. Причини цього очевидні: комп'ютеризація, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу, лідерство англійської мови як міжнародної тощо. За С. Караванським, необхідність виникнення нових англіцизмів в українській мові значно перебільшена, їх появу породжує зовсім не потреба спілкування. Твори літератури засвідчують, що серед не дуже освічених людей існує звичка хизуватися малоозрозумілими для оточення словами. На його думку, тепер до «престижних» слів вдасться не лише малоосвічена сільська «знать», а й високі державні службовці. Причина ж там і там одна: бажання бути на рівні модної освіченості, відрізнятися своєю лексикою від «сірих» людей.

Дійсно, явища, які простежуються останні 10-15 років не зовсім позитивно впливають на розвиток української мови, нівелюють її індивідуально-національні риси, знижують виражальні та естетичні якості. Насамперед, викликає стурбованість процес тотального засмічення української мови англійськими словами, і це при тому, що існують українські назви для передачі відповідних понять: *брифінг* (зустріч), *дивіденд* (прибуток, зиск), *презентація* (показ, ознайомлення), *шоп* (магазин), *ноу-хау* (знаю як), *імідж* (образ, ім'я, репутація), *амбасада* (посольство), *паті* (вечірка), *трабл* (проблеми) та багато інших.

Звичайно, можна сказати, що поява синонімів не збіднює мову, а навпаки – збагачує. Думка ніби правильна, хоч тут є одне «але». Засвоюючи цю лексику, ми не розвиваємо своїх власних мовотворчих можливостей. Шлях, яким здійснюється таке збагачення, хибний. Ми мусимо дбати про розвиток своїх власних джерел збагачення, а не йти шляхом, прокладеним в іншому середовищі. Це стверджує нашу культурну залежність від чужих, не завжди дружніх до нас джерел.

Проте не варто вдаватися у крайнощі. Насторожує тенденція й протилежного характеру: намагання вилучити із словника української мови певну частину слів, зокрема англіцизмів, які стали органічним її складником, і замінити їх штучно створеними або пристосованими до нових умов функціонування раніше відомими словами, особливо в галузі термінології та професійної лексики (*буфер* – *відпружник*, *гелікоптер* – *гвинтокрил*). Крім того, що ці слова, як правило, невдалі щодо відповідності їхньої семантики суті означуваних об'єктів, вони ще незграбні в естетичному відношенні.

Мова – саморегулюючий механізм і здатна сама позбавлятися функціонально непотрібного. Це відбувається і з словами англійського походження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ament E., Scaife R. A Glossary of Rhetorical Terms with Examples. Univ. Of Kentucky, 2004.
2. Collins Cobuild. Key Words in The Media, Harper Collins Publishers, Ltd, 1995. – 245 p.
3. Мостовий І. І. Лексикологія англійської мови: [підруч. для інститутів і фак. інозем. мов]. – Х.: Основа, 1993. – 256 с.

Н. А. Поморова,
*викладач української мови та літератури,
викладач вищої категорії
(м. Хмельницький)*

**СПЕЦИФІКА ЛІНГВОКРЕАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У
СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ**

У соціолінгвістиці вік людини-мовця є одним із параметрів дослідження соціальних відмінностей у функціонуванні мови. У зв'язку з цим мовознавці не оминають увагою процеси засвоєння підлітками соціальних норм спілкування, мовного етикету, а також той особливий регістр, яким послуговуються дорослі, спілкуючись із дітьми підліткового віку [3, с. 80]. Не менш актуальною є проблема дослідження механізмів, що впливають на конструювання мовних соціальних груп. Цей напрям, зокрема, розвивають мовознавці, які досліджують молодіжне жаргонне мовлення. З особливостями мови підлітків мають справу й ті лінгвісти, у колі наукових інтересів яких перебуває мовна особистість [5, с. 32].

У будь-якій мові існує свій сленг підлітків. Їм рясніють фільми, музика, ЗМІ, соціальні мережі та Інтернет. Жаргонні слова приходять в лексикон підлітків з вуст відомих акторів, поп-виконавців, особливо у жанрі «стендап». Пости в соцмережах і забавні відео теж супроводжуються сленговими написами. Щоб батькам розшифрувати цю мову, потрібно чимало часу.

Сленгом називають нестандартну лексику, використовувану в невимушеному спілкуванні. Свій професійний сленг мають майже всі професії. Юристи і лікарі навіть зобов'язані спілкуватися на ньому в присутності клієнта, так вимагає етика. Більше того, в кожній родині передаються з покоління в покоління свої слівця, авторами яких часом були діти. Вони перекидують слова так, як їм здається логічніше.

Дослідження мовлення підростаючого покоління є надзвичайно цікавим та корисним, тому що існують певні зв'язки між мовленням та віком, соціальним статусом дитини, загальноекономічним статусом країни.

Як показують наші спостереження, ці жаргонізми в більшості своїй є запозиченими, що зумовлено екстралінгвістичними чинниками, а саме: перевантаженням зарубіжного продукту на телебаченні та комерційних радіостанціях.

Умовно можна виділити три семантичні групи сучасного підлітка.

Жаргонізми загальної сфери спілкування. Вони зрозумілі будь-якому підлітку. До них належать: хавати (їсти), шузи (взуття), та ін.

Жаргонізми-професіоналізми, якими користуються певні групи підлітків для заміни терміну з певної сфери діяльності, наприклад: з мовлення користувачів комп'ютерів: аська (@), материнка (материнська плата), чайник (новачок) та ін. З мовлення молоді, що захоплюються сучасною музикою: сі-ді (компакт-диск), дансер (танцюрист), паті (вечірка) та ін.

Жаргонізми-прізвиська, що можна поділити на власні, які залежать від того, що покладено в їхню основу – прізвище (Капча – Копчук, Козер – Козерацький, Рома – Романчук та ін.); зовнішність, певні риси характеру (Шпала, Миша, Кінь, Роджер та ін.).

Дослідники наводять чимало прикладів відображення в шкільному жаргоні нових реалій зовнішнього світу, наприклад, комп'ютерної термінології: база даних – класний журнал, сканувати – списувати. Підлітки не забарилися з реакцією на вподобання заможних українців відпочивати в екзотичних теплих краях, про що свідчить вторинна номінація канікул на Канари. Утім, цю номінацію можна пояснювати і впливом масової культури, зокрема, телесеріалами. Неабиякий вплив на лексикон підлітків справляє

реклама. Серед наведених в анкетах прикладів зумовлені рекламою, приміром, такі: рекламна пауза (оголошення телеведучого перед блоком реклами), райська насолода (з рекламного ролика батончика «Баунті») – перерва.

Сленг підлітків не виникає нізвідки. Він, як і справжні мови, має походження слів: запозичення з професійних сленгів, англіцизми, новостворені слова шляхом поєднання двох слів або кореня і суфікса.

Найчастіше, коли в літературній мові немає слова, що позначає те чи інше поняття підліткової субкультури, в мову входить нове слово. Воно може навіть перейти в категорію літературного, якщо досить повно описує це поняття. Тому є безліч прикладів з мови програмістів. Наприклад, слово «зависнути». Спочатку воно вживалося по відношенню до порушення завантаження комп'ютера. Пізніше додалося значення «залишатися в якому-небудь місці».

Мова підліткової субкультури високо експресивна, насичена метафорами, у ній простежуються тенденції до скорочення слів (інет, комп). Сучасний сленг підлітків – це, по суті, кодова мова. Все в ньому підпорядковане заплутуванню і затуманенню сенсу сказаного.

Молодіжний сленг як форму самоствердження підлітків можна розглядати як етап дорослішання. Звідки ж беруться ці слова? Їх придумують мимохідь, намагаючись пояснити, підбираючи відповідне вираження порівняння. Якщо нове слово знаходить відгук, має успіх у колективі – воно майже напевно буде поширюватися. Тому вчасно почуті жаргонізми допоможуть зрозуміти, чим цікавиться підліток, і надати дитині допомогу при необхідності.

Підлітковий сленг 21 століття приходить і з екрана телевізора. Фільми про гангстерів, бойовики, трейлери поповнюють багаж нових слів. На жаль, негативним персонажам охоче наслідують. Вони «круті». Лайки, що раніше були суто американськими, проникають і в українську мову. Разом з ними приходять непристойні жести. Все це сумно.

Можна було б ставитися до сленгу як до тимчасового явища, що легко проходить, якщо б не відбувалося його глибокого вкорінення. Почавши вживати сленгові мовні звороти, підліток починає і думати так само.

Якщо не позбутися від цієї мови, проблеми не змусять себе чекати. Важко буде отримати пристойне місце роботи, важко втриматися на ньому через вживання деяких слів. Раптово підліток

відчує, що не може пояснити, що з ним відбувається. Батьки можуть допомогти, пояснивши, що сленг – це гра. Не можна все життя грати. Довіра в цей час може багато чого зробити.

Батьків сильно дратує сленг підлітків. Особливо, коли вони не розуміють, що сказала їх дитина. При цьому батьки часто забувають себе в юному віці. Вони так само вживали модні слівця, а їхні батьки були здивовані. В першу чергу для вирішення проблеми слід розпочати з себе. Як часто з вуст старшого покоління злітають неформальні слова? Їх і не помічають часом.

Якщо батьки вживають подібні жаргонізми – не дивно, що їх дитина буде шукати свій лексикон, відповідний часу. Підліток навіть не зрозуміє, що він щось робить не так. Він просто хоче стати сучасним. Не спілкуватися ж йому «старим сленгом»? Біда в тому, що часто підлітки вживають слова, значення яких їм не до кінця зрозуміло. У колі їх спілкування часто теж не знайти пояснень. Просто всі так кажуть. Ось тут чуйні батьки можуть допомогти. Вони мусять донести до підлітка значення деяких жаргонізмів. Розповісти про їх приналежність до кримінального світу. Які слова можна вживати, головне – знати: коли, де і з ким.

Проаналізовані ситуації є лише штрихами до мовного портрету українського школяра-підлітка, якому притаманні особливе бачення світу, своєрідність його сприйняття й пізнання. Психологи констатують, що процес соціалізації сучасних підлітків істотно відрізняється від того, як це відбувалося наприкінці двадцятого століття: так, за дослідженнями вітчизняних психологів, якщо підлітки 70–90-х рр. ХХ ст. найбільше цінували чесність (83,6%), товариськість (67%), доброту (54,3%), скромність (53%) тощо, то сьогодні на вершину піраміди потрапили цінності індивідуального характеру – здоров'я, любов, дружба, особисті матеріальні вигоди, що зумовлено глобальними соціальними трансформаціями [4, с. 6].

Аналіз результатів досліджень дає підстави для кількох висновків:

1. Своєрідність відображення реалій у свідомості українських підлітків свідчить про удосконалення їхньої дискурсивної діяльності та дискурсивної поведінки і дає змогу простежити етапи соціалізації, а також особливості дорослішання.

2. Шкільну субмову слід розглядати крізь призму «підліткового бунту», який має соціальні передумови та виявляє типологічну подібність в усіх суспільствах, де є організоване шкільне навчання. Бінарний поділ світу на чорне й біле зумовлює переважаання в підлітковому сленгу лексики негативної оцінки.

3. Підліткова мовотворчість виявляється в різні періоди підліткового віку неоднаково, що зумовлено індивідуальним психічним розвитком.

Список використаних джерел та літератури:

1. Боднар Р. В. Соціолект підлітків як субкультура сучасного лінгвосоціуму : автореф. дис. кандидата філол. наук: 10.02.04 / КНУ імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007. – 19 с.

2. Бурда Т. М. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва) : автореф. дис. кандидата філол. наук: 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. – Київ, 2002. – 22 с.

3. Вахтин Н. Б. Соціолінгвістика та соціологія мови / Н. Б. Вахтин, Е. В. Головкин. – К., 2004. – 336 с.

4. Мамаєва С. В. Своеобразие речевой субкультуры школьника-подростка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0112789.pdf.

5. Мечковська Н. Б. Соціальна лінгвістика. – Х., 2000. – 207 с.

А. В. Руденко,

здобувач вищої освіти, 1 курс

Науковий керівник: В. В. Олійник,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

«ЕНЕЇДА» КОТЛЯРЕВСЬКОГО ЯК СВОЄРІДНИЙ ПІДСУМОК ПОПЕРЕДНЬОГО БАГАТОВІКОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Першим і вершинним твором І. Котляревського стає комічна переробка античної епопеї «Енеїда» давньоримського поета Вергілія. Котляревський ще в семінарії вивчив поему Вергілія в її латиномовному оригіналі.

«Енеїда» Котляревського виявилася найбільш видатною й живучою серед усіх переробок поеми Вергілія. Над нею український поет працював з 1974 р. по 1821 р. В «Енеїді» розкрито минуле життя всієї України. Головним героєм поеми є український народ з його героїзмом і бідами, здобутками і втратами.

Академік О. Білецький писав: «Троянське військо, на чолі якого стоїть Еней, – це представники українського народу. Це люди виняткового здоров'я, могутньої плоти, здатні винести на своїх плечах гори...».

Еней і троянці уособлюють риси українських народних героїв. В останніх частинах «Енеїди» Еней виступає як досвідчений полководець. Він відзначається синівською пошаною до батька, добротою, людяністю. Щоб припинити дальші кровопролитні битви, він сам виходить на поєдинок з ватажком ворожих військ і перемагає його.

Прославляється в поемі готовність до самопожертви в ім'я батьківщини, згадуються Запорозька Січ, ті, хто обезсмертив себе вічною славою в битвах за свободу України та її народу (П. Сагайдачний, М. Залізняк), з захопленням оспівуються козацькі полки Гетьманщини.

Поет досяг високої майстерності віршування. Він показав, що українською народною мовою можна писати високоталановиті твори. Із змалювання Енея, Низа, Евріала починається творення в українській літературі XIX ст. образу національного героя.

Майбутню світову славу першому класику нової української літератури провістив Т. Шевченко, який у вірші «На вічну пам'ять Котляревському» писав:

«Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!»

Отже, творчість І. Котляревського належить до невмирущих культурних цінностей українського народу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Котляревський І. П. Енеїда : Поема; Наталка Полтавка: П'єса: для серед. та ст. шк. віку/ передм. та приміт. О. І. Гончара; післямова В. О. Шевчука. – Київ : Веселка, 2000. – 327 с.

А. А. Трембіцький,
історик, краєзнавець

А. М. Трембіцький,
*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
(м. Хмельницький)*

ПОДІЛЬСЬКИЙ ДРАМАТУРГ І АКТОР ФАДЕЙ РУТКОВСЬКИЙ (до 150-річчя з дня народження)

*У статті висвітлено біографічні аспекти, життєві шляхи і творчі здобутки українського драматурга й актора-аматора, актора-коміка, подолянина Фадея (Тадея) Вікторовича Рутковського (*31.10.1868 – †22.07.1927).*

Ключові слова: *драматург, актор-аматор, Фадей Рутковський, Поділля.*

Життєві шляхи, театральнo-артистична діяльність і драматургічна спадщина українського драматурга, актора-аматора і знаного театрального діяча, автора майже півсотні різноаспектних п'єс, подолянина Фадея (Тадея) Вікторовича Рутковського (*31.10.1868 – †22.07.1927), який залишив досить значний слід у театральному мистецтві України та Росії, знайшли лише часткове відображення в працях науковців. Сьогодні він майже забутий як в Україні, так і на рідному Поділлі, хоча й варто згадати про нього, з нагоди 150-річчя з дня його народження.

Одним із перших, хто в 20-х р. ХХ ст. звернув увагу і зробив значний внесок у дослідження його життя, творчої діяльності та літературної спадщини, був знаний дослідник-літературознавець Юхим Філь [13, арк. 1], який в своїй праці «Ф. В. Рутковський (До характеристики літературно-драматичної діяльності)» (Кам'янець-Подільський, 1927) [11] вперше висвітлив його біографію і творчі здобутки та опублікував неповну бібліографію його драматургічних творів. Ця літературознавчо-публіцистична стаття й досі не втратила своєї актуальності та є цінним надбанням і джерелом для сучасної української літературознавчої та театрознавчої науки, адже в ній сконцентровано значний за обсягом та унікальний фактичний матеріал про українського драматурга з Поділля.

У подальшому інтерес до життєвих і творчих шляхів, театральної діяльності подолянина Фадея (Тадея) Рутковського, обмежувався оприлюдненням лише нечисленних переважно стислих біографічних статей-гасел у довідково-енциклопедичних виданнях [3; 4; 6] та у «Вікіпедії» [5]. Короткий нарис про нього подав знаний краєзнавець О. Будзей (2005) [2]. З нагоди 140-річчя з дня народження відомого українського драматурга, актора та театрального діяча його біографію і творчі здобутки дослідив та висвітлив А. Трембіцький (2007, 2009) [9; 10], одночасно опублікувавши список із 30 його драматургічних творів про різні аспекти життя подолян в ХІХ ст.

Майбутній актор-комік і драматург Фадей (Тадей) Вікторович Рутковський народився 31 жовтня 1868 р. у містечку Нова Ушиця (нині – *адміністративний центр однойменного району Хмельницької області*) [5; 6; 11, с. 18]. Виховувався він під впливом рано овдовілої матері, яка за спогадами знайомих, була привітна, розумна, спокійна й чула жінка, з якою «завжди було приємно поговорити». Вона дуже любила свого єдиного сина Фадея, адже її донька померла в дитинстві, й бажала дати йому найкраще виховання й освіту, але гімназії в Новій Ушиці не було. В 1877 р., коли Фадею виповнилось 9 років, мати з сином, залишивши в містечку власний будинок, переїхала до Кам'янця-Подільського і віддала сина в гімназію [1; 11, с. 18]. Фадей був спокійним і тихим учнем, нічим себе не проявляв, однак дуже любив читати книжки, і ця любов у нього залишилась на все життя. Рано захопившись акторською діяльністю, він після 5-го класу залишив гімназію, і всю свою енергію віддав драматично-акторському мистецтву [11, с. 18].

З 1882 р. Ф. Рутковський, як актор-комік, постійно грав у таких місцевих аматорських драматичних колективах-об'єднаннях, як «Музикально-драматичний кружок» (до 1900 р.) і «Товариство літератури й чистого мистецтва» (до 1910 р.) [2; 4; 11, с. 18]. Проте акторська діяльність не давала йому матеріальних засобів до життя адже вистави часто влаштовувались з благодійною метою і актори-аматори за це ніяких коштів не отримували, тому він «поступає писарчуком в арештний дім, а потім у міську управу». Друзі-актори відгукувалися про Фадея Вікторовича, як про дуже талановитого актора, і запевняли, що з нього вийшов б неабиякий артист, коли б він отримав відповідну освіту, адже місцева публіка завжди рахувала його за одного з кращих акторів. Він завжди з

успіхом грав комічні ролі Голохвостого або Сірка в п'єсі М. Старицького «За двома зайцями», або грав роль Будяка чи Паляниці в своїй п'єсі «Нечиста сила» і Пижикова – в «Самовбивця» та ін. [11, с. 19].

Любов до акторської діяльності й театру викликала в Фадея бажання самому взятись за написання драматичних творів. Перший свій драматичний твір – п'єсу на 1 дію «Самоубийца» («Самогубець») він написав у 1893 р. (опублікована у Санкт-Петербурзі лише в 1900 р.), яка мала великий успіх у багатьох театрах майже всієї тодішньої Росії [4; 11, с. 20]. Варто відзначити, що на той період тільки в Санкт-Петербурзі було 12 театрів (у т. ч. 3 імператорських), у Москві – 11 (3 імператорських), по 4 театри – в Барнаулі, Воронежі, Нижньому Новгороді й Одесі, по 3 – в Катеринославі, Києві, Смоленську та Уфі, по 2 – у Баку, Бердянську, Вільно, Вітебську, Житомирі, Казані, Козлові, Кременчуці, Курську, Любліні, Мінську, Оренбурзі, Полоцьку, Саратові, Сибірську, Сизрані, Тамбові, Таганрозі, Томську, Харкові, Царицині і Ярославлю, а по одному театру було в більшості провінційних міст Росії [8], в т. ч. й у Кам'янці-Подільському, на сцені якого грав Фадей [5], якого кам'янчани вважали найкращим актором міста [2].

Успіх драми «Самоубийца» на сценах Росії додав енергії молодому автору, і він із запалом узявся за перо. Так у 1894 р. він написав п'єсу-фарс на 1 дію «По горячим следам» (опублікована у Санкт-Петербурзі лише в 1904 р.), п'єсу-подію на 1 акт «Синяя борода» («Неудачник») (опублікована в журналі «Домашний театр» за 1901 р.), п'єсу-дрібничку на 1 дію «Прелестная Китти» (опублікована в Кам'янці-Подільському в 1900), драматичний етюд на 1 дію «Паутина» (опублікований в 1898 р. у щомісячному журналі з драматургії та сценічного мистецтва «Театральна бібліотека», що виходив за редакцією Миколи Шаповалова у Москві, Миколаєві та Львові під його ж редакцією [7]), п'єсу-фарс на 1 дію «Убийство в доме № 37», п'єсу «Весь дом вверх дном», п'єсу-комедію на 4 дії «Без выхода» (яка, на жаль, так і залишилась в рукописі). А в 1895 – п'єсу «Который из всех», комедію-жарт на 1 дію «Отомстила» («Бедовая вдовушка») [11, с. 20].

П'єси (водевілі, драми, жарти, комедії) Фадея Рутковського входили до репертуару багатьох театрів України і Росії [2; 4]. Враховуючи його творчі здобутки «Товариство російських

драматичних письменників і оперних композиторів» (Москва) 19 січня 1895 р. прийняло його в дійсні члени і вручило членський білет № 97. Товариство слідувало за репертуаром провінційних театрів та охороною при цьому прав авторів, надавало дозволи щодо постановки п'єс написаних його членами, а також через своїх агентів у різних містах Росії стягувало за це із власників театрів плату по кількості вистав і в розмірі обумовленому Товариством [12]. Співпраця Ф. Рутковського і Товариства було досить успішним. Воно проводило моніторинг вистав з його п'єсами по всій Росії, збирало через своїх агентів авторський гонорар і кожних три місяці присилало йому розрахункові листи, в яких визначалось, коли й де йшла та чи інша його п'єса, і який від цього був отриманий прибуток. Всі ці розрахункові листи Фадей Вікторович акуратно підшивав і зберігав, що дало можливість легко прослідкувати успіх його п'єс на сценах тодішньої Росії [11, с. 21]. У ті часи за постановку п'єси в театрах Росії виплачувалася авторська процентна винагорода з валового збору від 2 до 10%, у вигляді плати за кожний спектакль, враховуючи при цьому кількість дій в п'єсі. За тодішнім Укладенням після смерті автора право на одержання авторської винагорода належало його спадкоємцям ще на протязі 50 років [12].

В 1895 р. відбувається ще одна важлива подія в його житті, він одружився з кам'янчанкою Софією Андріївною Бугайовою. Однак дітей у них не було, одна єдина донька померла ще в дитинстві [11, с. 19].

На протязі 1896–1901 рр. він майже щорічно писав по 2-3 п'єси [11, с. 20]. Так, у цей період ним були написані оригінальна п'єса-жарт на 1 дію «Любовь и монополия» («Febrls monopolis») (1896, опублікована в Москві в 1896), драма на 5 дій «Барон фон-Гольм» («Lena») (1896), п'єса-жарт на 1 дію «Майская ночь или дна утопленника» (1897) за твором М. Гоголя «Майская ночь», комедія на 1 дію «Измена» (1897), п'єса-драма на 5 дій «Порванные цепи» («В погоне за славой») (1897), п'єса-жарт на 1 дію «Не в свои сани не садись, или влюбленный гимназист» (1897, опублікована в журналі «Домашний театр» за 1897), п'єса-жарт на 1 дію «Аристократ» (1898), п'єса-фарс на 1 дію «Средство избавиться от тещи» (1898, опублікована в журналі «Домашний театр» за 1903), п'єса-жарт на 1 дію «Тайна женщины» (1899, опублікована у Кам'янці-Подільському в 1899), п'єса-жарт на 1 дію «Под чужим именем»

(«Incognito») (1899, опублікована у Кам'янці-Подільському в 1899), п'єса-жарт на 1 дію «Одиннадцатая казнь Египетская» («Жрецы Аполлона») (1899, опублікована у Кам'янці-Подільському в 1900), драма на 4 дії «Во имя долга» («Благотельница») (1899, опублікована у Кам'янці-Подільському в 1899) та інші [11, с. 22-23]. За іншими даними остання драма була написана ним у 1901 р. [4].

У 1882–1924 рр. Фадей Рутковський служив писарем і діловодом у різних установах Кам'янця-Подільського [2; 14], зокрема, в 1896 р. йому пощастило влаштуватись на більш постійну посаду помічника діловода будівельного відділу при Кам'янець-Подільському губернському правлінні [11, с. 19]. Всі співробітники і знайомі в своїх спогадах згадують його, як бездоганно акуратну, відверту, правдиву, спокійну і чесну людину, веселого співбесідника, який часто любив жартувати і розповідати жарти та анекдоти. Фадей Вікторович не любив вступати в суперечки й завжди готовий був поступитись своїми інтересами, аби не доводити справу до непорозуміння чи суперечки [11, с.20].

Одним із головних драматургічних творів Фадея Рутковського є написана в 1901 р на українській мові п'єса-фарс на 4 дії «Нечиста сила» (опублікована у Кам'янці-Подільському лише в 1910) [5; 6]. Фабулою для неї послужив факт із життя майстра мебляра Трача, мешканця Тринітарського провулку в Кам'янці-Подільському, який мав 2 дочки і сина 15 років, та наробив багато боргів й дуже боявся, що його приватний будинок заберуть і продадуть за борги. Для того, щоб ніхто не зміг купити будинок, він почав розповсюджувати чутки, що в його будинку завелась нечиста сила, яка цілу ніч підкидає його на ліжку. А якщо хтось зайде ввечері в темну хату, то вона із-під печі шпурляє паліччям, старим взуттям, черепками та іншими речами. Чутки про нечисту силу, що завелась у будинку дійшли й до поліції. Будинок спочатку відвідало два городових, потім з'явився «окружний наглядчик» з городовими, а надалі в один вечір з'явився поліцеймейстер із багатьма городовими. Вони оточили будинок й почали шукати нечисту силу. Великим здивуванням для них і для усіх мешканців провулку було те, що під піччю знайшли сина Трача, який за намовлянням батька й влаштовував це видовисько з нечистою силою [11, с. 21].

Тривалий розрив між написанням драматичного твору і його публікацією, пояснюється двома причинами. Перша – полягала в тому, що пануючу роль відігравали імператорські театри Санкт-Петербурга й Москви, при дирекціях яких діяв «Театрально-літературний комітет». При цьому варто відзначити, що вибір п'єс для репертуару проводив особисто директор театру. Так, у театральному сезоні 1897–1898 рр. у Санкт-Петербурзі було поставлено 84 п'єси, з них 25 нових, а в Москві – 87, у т. ч. 19 нових. Друга – в тому, що всі дозволені цензурою російськомовні драматичні твори, що представлялися авторами для постановки на сценах імператорських театрів, підлягали обов'язковому обговоренню, літературній і сценічній оцінці «Театрально-літературним комітетом». Так, у 1897–1898 рр. із розглянутих ним 114 п'єс (65 у Санкт-Петербурзі й 49 у Москві) були схвалені до постановок лише 39 (32 у Санкт-Петербурзі й 7 у Москві). Цензуру всіх російськомовних драматичних творів проводив особливий цензор Головного управління у справах печаті, а для творів не російською мовою було необхідно отримати ще й дозвіл генерал-губернатора. Після цього дозволена до постановки п'єса вносилася до алфавітного реєстру Головного управління у справах печаті, який без усяких змін і пропусків, надсилався всім власникам театрів. Ці списки служили винятковим дозволом для постановки п'єси в театрі, для друкування афіш. Окрім цього, для постановки драматичного твору на сцені театру, обов'язковою умовою була наявність письмового дозволу автора. Відсутність такого дозволу каралося за ст. 1684 Укладення [12].

Активної участі в політичному житті Ф. Рутковський не брав, присвячуючи весь час драматургії. Так, ним у 1905 р. була створена п'єса-жарт на 1 дію «Ищите женщину» («Chercher la femme») (опублікована в Москві в 1905). Під час революційних подій 1905–1906 рр. він до будь яких політичних і партійних організацій не належав, хоча й дотримувався певних лівих політичних поглядів. У колі своїх друзів часто доводив, що царя необхідно знищити і ніяким обіцянкам царя вірити не можна. Потім його інтерес до політичних подій згас і лише в 1912–1914 рр. пильно слідкував за політичними подіями, роблячи при цьому вирізки з газет [11, с. 20]. Під час Першої світової війни Ф. Рутковський, як і його колеги актори-аматори, влаштовували для вояків у Кам'янці-Подільському багато благодійних вистав, а всі виручені від них кошти передавали

«Товариству Червоного Хреста». За таку благодійницьку діяльність Фадей Рутковський 30 січня 1916 р. одержав персональну подяку від «Головного Управління Російського Товариства Червоного Хреста» [11, с. 19].

Діловодом будівельного відділу при Кам'янець-Подільському губернському правлінні він пропрацював аж до його ліквідації в 1917 р. Підвищення по посаді ніколи не домагався, надіючись головним чином на прибутки зі своєї літературної праці. Хоча після революції 1917 р. доходів від своїх п'єс після не одержував [11, с. 19]. Адже авторське право в радянській Україні було в нез'ясованому стані, і за п'єси, які йшли на підмостках Росії, йому нічого не присилали, та й самі п'єси, що відбивали дореволюційне провінційне життя в Україні, стали «застарілими» для радянських театрів [11, с. 20].

Важким було життя Фадея Рутковського в ці роки, постійної служби він не мав, хоча в 1917–1924 рр. й служив у різних установах, а в 1924 р. захворів і жив з мізерної пенсії в розмірі 10 крб на місяць та розпродажі різних хатніх речей [11, с. 19]. Пробирав писати нові п'єси. Так, у 1924–1925 рр. підготував до друку драму на 5 дій «Великосветские негодяи» («Убийца в перчатках»), запозичивши фабулу з кримінальної хроніки. Надіслав її на перегляд театральним чиновникам, але отримав відповідь про необхідність надати п'єсу в 4 примірниках і заплатити 10 крб чиновникам за її перегляд. Однак, цього зробити Фадей Рутковський не мав змоги через хворобу і відсутність 10 крб, адже це була вся його місячна пенсія. Так драма й залишилася в рукопису [11, с. 20]. Окрім драми, драматург в останні роки свого життя написав п'єси-жарт на 1 дію «Нашла коса на камень» і «Подозрительная личность», а також комедію на 1 дію «Вдали от шума городского». Деякі його драматичні твори, після смерті автора, були віднайдені лише в відбитках, але без зазначення місця й року видання [11, с. 22]. В цей період він розпочав писати п'єсу-жарт на 1 дію «Оказия на Капцанівці», зробив нариси (брульон) для в 4 дій драми «В темну ніч» і зібрав цікавий матеріал для великої п'єси «Кармелюк», проте його задуми так і залишились не закінченими [11, с. 21]. Окрім зазначених творів, у 1920-х р. були віднайдені й інші літературні роботи Ф. Рутковського [11, с. 22]. Однак, вони так і не були приведені до порядку й залишились не

вивченими і незнаними для сучасних дослідників. Їх подальша доля й досі не відома.

Мізерної пенсії не вистачало на прожиття, а ще й захворів на катар шлунку, згодом з'явилися й інші хвороби, а на лікування й підтримання здоров'я не було коштів. Ще однією втіхою його життя, окрім театру й драматургії, було рибальство. Його часто можна було зустріти в колі друзів, а в більшості самого з вудкою на березі річки Смотрич, де він дихаючи на повні груди проводив більшість свого часу, відходив від людей і забував, хоч на деякий час, весь тягар свого невлаштованого життя й матеріальні злидні. І все ж «смерть положила порівнюючи ще нестару людину в домовину» [11, с. 20]. Український драматург, актор-аматор і театральний діяч Фадей Вікторович Рутковський, який більше 30 років винаймав дві малесеньких кімнатки з кухнею в дуже бідній хатині Жулинської, в глухому провулку на околиці Руської вулиці в південній частині Старого міста, на березі Смотричу, помер 22 липня 1927 р. [3; 11, с. 18].

На жаль, його п'єси не виконуються сучасними українськими акторами та не перевидавалися, а життєві шляхи, громадсько-просвітницька та театральна-акторська діяльність й творчі здобутки українського драматурга, подоянина Фадея Вікторовича Рутковського майже не досліджувалися, а більшість фактів з його біографії та значна мистецька спадщина й досі залишаються майже невідомими українським дослідникам.

Список драматичних творів Фадея Вікторовича Рутковського:

1. Самоубийца («Самогубець»). П'єса-жарт на 1 дію. 1893. – СПб., 1900.
2. Без выхода. П'єса-комедія на 4 дії. Рукопис. 1894.
3. Весь дом вверх дном. П'єса. 1894.
4. Паутина («Павутина»). Драматичний етюд в 1 дію. 1894 // Театральная библиотека (Москва), 1898.
5. По горячим следам. П'єса-фарс на 1 дію. 1894. – СПб., 1904.
6. Прелестная Китти. П'єса-дрібничка на 1 дію. 1894. – Каменец-Подольский, 1900.
7. Синяя борода («Неудачник»). Незвичайна п'єса-подія на 1 акт. 1894 // Домашний театр. – 1901.
8. Убийство в доме № 37. П'єса-фарс на 1 дію. 1894.
9. Который из всех. П'єса. 1895.

10. Отомстила. («Бедовая вдовушка»). П'єса-комедія-жарт на 1 дію. 1895.
11. Барон фон-Гольм («Lena»). П'єса-драма в 5 діях. Переклад з польської. 1896.
12. Любовь и монополия («Febrls monopolis»). Оригінальна п'єса-жарт на 1 дію. – М., 1896.
13. Измена. П'єса-комедія на 1 дію. 1897.
14. Майская ночь или два утопленника. П'єса-жарт на 1 дію. 1897.
15. Не в свои сани не садись или влюбленный гимназист. П'єса-жарт на 1 дію // Домашний театр. – 1897.
16. Порванные цепи («В погоне за славой»). П'єса-драма на 5 дій. 1897.
17. Аристократ. П'єса-жарт на 1 дію. 1898.
18. Средство избавиться от тещи. П'єса-фарс на 1 дію. 1898 // Домашний театр. – 1903.
19. Во имя долга («Благодетельница»). П'єса-драма на 4 дії. – Каменец-Подольский, 1899.
20. Одиннадцатая казнь Египетская («Жрецы Аполлона»). П'єса-жарт на 1 дію. 1899. – Каменец-Подольский, 1900.
21. Под чужим именем («Incognito»). П'єса-жарт на 1 дію. – Каменец-Подольский, 1899.
22. Тайна женщины. П'єса-жарт на 1 дію. – Каменец-Подольский, 1899.
23. Нечиста сила. П'єса-фарс на 4 дії. Вид. 3-є. – Кам'янець-Подільський, 1901.
24. Ищите женщину («Chercher la femme»). П'єса-жарт на 1 дію. – М., 1905.
25. В темну ніч. П'єса-драма на 4 дії. Рукопис нарисів (брульон). 1924–1925.
26. Вдали от шума городского. П'єса-комедія на 1 дію. 1924–1925.
27. Великосветские негодяи («Убийца в перчатках»). П'єса-драма на 5 дій. Рукопис. 1924–1925.
28. Нашла коса на камень. П'єса-жарт на 1 дію. 1924–1925.
29. Оказія на Капцанівці. П'єса-жарт на 1 дію. Незакінчена. 1924–1925.

30. Подозрительная личность. П'еса-жарт на 1 дію. Рукопис. 1924–1925.

31. Кармелюк. П'еса, незакінчена, матеріали. 1924–1925.

Список використаних джерел та літератури:

1. Будзей О. Гімназія / Олег Будзей // Подолянин (Кам'янець-Подільський). – 2003. – 24 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tovtry.com/ua/history/statti/budzej_001.html.

2. Будзей О. Кам'янець театральний / Олег Будзей // Подолянин (Кам'янець-Подільський). – 2005. – 25 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tovtry.com/ua/history/statti/kamyanets_teatralny.html.

3. Кам'янецький календар на 22 липня. Цього дня відійшли у вічність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kampod.at.ua/publ/znakhidki_vid_o_budzeja/kam_39_janeckij_kalendar/kam.

4. Лобас П. Рутковський Фадій Вікторович / П. Лобас // Мистецтво України: Біографічний довідник / [упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський] ; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. – С. 517.

5. Рутковський Тадей Вікторович // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Рутковський_Тадей_Вікторович.

6. Рутковський Тадей // Енциклопедія Українознавства-П. – Львів : НТШ, 1998. – Т. 7. – С. 2680.

7. Театральная библиотека // А. Брокгауз и Н. Ефрон Энциклопедический словарь. CD-RV 1. – 2002.

8. Театр в России // А. Брокгауз и Н. Ефрон Энциклопедический словарь. CD-RV 1. – 2002.

9. Трембіцький А. А. Життєві і творчі шляхи подільського драматурга й актора Фадея Рутковського в дослідженнях Юхима Філя (до 140-річчя з дня народження) / А. А. Трембіцький // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський : Оіом, 2009. – Т. 13: Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 214-221.

10. Трембіцький А. А. 19 жовтня 140 років від дня народження відомого українського драматурга, актора і театального діяча Фадія Вікторовича Рутковського / А. А. Трембіцький // Календар знаменних

і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2007. – С. 60-62.

11. Філь Юхим. Ф. В. Рутковський. (До характеристики літературно-драматичної діяльності) / Юхим Філь // Записки Кам'янець-Подільського наукового при ВУАН товариства. – Кам'янець на Поділлі, 1927. – Т. 1. – С. 18-23.

12. «Ф. Я.». Россия. Театр. Русский театр / «Ф. Я.» // А. Брокгауз и Н. Ефрон Энциклопедический словарь. CD-RV 1. – 2002.

13. Curriculum vitas Юхима Павловича Філя. 7 лютого 1927 р. Центральний державний архів вищих органів влади України, ф. 166, оп. 12, спр. 8040, арк. 1-2.

А. М. Трембіцький,
*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
(м. Хмельницький)*

«ЕНЕІДА» ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО – ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КУХОВАРСЬКОГО НАЗОВНИЦТВА

До часу появи «Енеїди» батька української літератури Івана Котляревського (*1769 – †1838) літературно-книжною письмовою мовою, яку вживали в церкві, школі й урядуванні на теренах сучасної України, була церковнослов'янська (староболгарська) мова. Цю старослов'янську мову, до якої проникали живі українські слова, і на якій розвивалася попередня українська літературна мова, внаслідок різних історичних подій, зокрема, скасування гетьманського уряду, покріпачення українського селянства і зросійщення козацької старшини, замінила російська літературно-побутова мова. Однак, під впливом Заходу все ж почало зростати сентиментально-романтичне зацікавлення простолюттям, яке поєдналось із демократичними козацькими традиціями, що насправді ніколи в українському народному середовищі не вмирили. Іван Котляревський свідомо

вивчав українську старовину, побут, етнографію, фольклор і народну мову та написав свою поему «Енеїда», як травестію Вергілієвої «Енеїди», українською мовою, яка стала великою подією для української та західної літератури [15, с. 2].

Перше, неповне видання «Енеїди» Івана Котляревського побачило світ у 1798 р., а повне видання «Енеїди», яке автор доповнював і переробляв майже все своє життя, вийшло в 1842 р. вже після його смерті. «Енеїда», якій виповнилося 220 років, започаткувала становлення нової української літератури й досі залишається пам'яткою українського письменства, написаною розмовною українською мовою. «Шукаючи прадавні корені української мови, не можна ігнорувати того безумовного факту, що українці – частина слов'янського світу, а українська мова – одна із слов'янських мов». Тобто, «розглядати історію українців та української мови поза часом і простором та поза історією слов'янства взагалі означає відриватися від наукового ґрунту і літати в хмарах мрій і вигадок» [13, с. 5]. «Енеїда» Івана Котляревського попри формальне відображення античного світу з його мітологією, – це українська національна епопея в якій описано не лише життя українців XVIII ст. з усіма суспільними шарами, але й «тодішні суспільні відносини (кріпацтво, критика провідної верстви)», що їх сатиричній формі осуджує автор [15, с. 2].

Канадський дослідник українського походження Сергій Голубенко в статті «Будеш, батьку, панувати поки живуть люди» (*Торонто*, 1969), пише, що «багатство етнографічних деталей, докладний опис народних одягів, хатнього устаткування, страв, ігор, танців, музики, обрядів, похоронів, поминок, ворожіння роблять поему визначною й з боку пізнання українського побуту тих часів» [5, с. 4]. Цієї ж думки дотримуються американські дослідниці українського походження: Наталія Чапленко в статті «Українські страви в «Енеїді»» (*Нью-Йорк*, 1969) зауважувала, що поза «загальними міркуваннями про відродження нової літературної української мови» Іван Котляревський відкрив спеціальну рису українського народного побуту – «українські страви того часу», що й досі є для українців дуже важливим «етнографічним, фольклорним і мовним матеріалом» про українські страви [15, с. 2]; Христя Навроцька в праці «Історичний розвиток української кухні» (*Нью-Йорк*, 1988), писала, що українська кухня «розвивалася протягом

багатьох віків» і віддзеркалює історичний розвиток українського народу, його звичаї і кліматичні та природні особливості, в яких жив український народ» [11].

Алла Акіменко в статті «За одним столом із Енеєм» (Київ, 2012) зауважує, що досить багато незнайомих сучасним українцям назв історичних страв зі знаменитого твору І. Котляревського можуть бути «окрасою сучасної української кухні», адже в часи автора кухня хоча й «була не надто вибагливою, утім смачною». А деякі «наїдки» з «Енеїди» дійшли до наших днів і досі є «частиною сучасної кухні» [1].

«Енеїда» І. Котляревського – це справжня енциклопедія суспільних стосунків в Україні наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Головний герой поеми «парубок моторний» Еней постійно пиячив або ж вживав різні делікатеси. В ті часи поважали не дуже вишукану, звичайну та поживну їжу, а її рецепти були простими, без сучасних приправ. Багато тогочасних рецептів уже не використовуються, однак варто знати, що «їли наші предки і що для них було делікатесом» [6; 9]. Загалом же в «Енеїді» подано майже **180 назв страв, харчових продуктів, напоїв чи посуду**, що дає сучасним дослідникам «образ харчування того часу» та засвідчує багатство українського куховарства. Більшість із цих страв і досі вживаються, а деякі давні, відомі тільки з назв. І, на жаль, подані І. Котляревським в поемі «відтілки в мові для визначення страв» [15, с. 2] і «мовні смаколики» не використовуються сучасними дослідниками українського куховарського назовництва «повною мірою» [2].

В «Енеїді» І. Котляревського на саме лише визначення печива і борошняних виробів подано аж 45 слів. Зокрема, для назви **хліба** автор вживав слова: буханець, буханчик, буханка, «глевтяк», коровай, кнись, корж. Для дрібного **печива** – бублики, гречаники, коржики, коржі, мандрики, пиріжки, пундики, сластьони, стовбуни, стовпці, шулики (корж із маком і медом) та ін. Для **старовинних страв** – грінки, зубці (з ячменю і конопляного молока), кваша, куліш, лемішка, локшина, потапці, путря (ячмінна кутя з солодким квасом), рябко» (каша з пшона або локшини і гречаного борошна), тетеря (з пшона і борошна) та багато ін. [15, с.2]. Ці давні страви, в яких переважають гречане борошно, пшоно і ячмінь, вказують, що крім пшениці, це були «найбільш плекані **зернові культури**» [15, с. 3]. Автор писав:

«Пили там, їли, забавлялись,
Забули наших людських бід.
Там лакоминки різні їли,
Буханчики пшеничні білі,
Кислиці, ягоди, коржі
І всякі-разні витребеньки, –
Уже, либонь, були п'яненькі,
Понадувались, мов йоржі... [9; 15, с.3].
Хліб, бублики, книши вродились...
До сирних в маслі пирогів!.. [9].
І ласощі все тільки їли,
Сластьони, коржики, стовпці,
Варенички пшеничні, білі,
Пухкі з кав'яром буханці... [15, с.3].
Хліб, бублики, книші вродились...
Лавинії к Петру мандрик... [6; 9].
Везли з собою лагомини...» [9].

Книш – кругла паляниця з житнього, рідше пшеничного, борошна тонкого помолу, а потім, вмочивши ложку в олію, надрізали її по краю, як квітку, одержані «пелюстки» витягували до середини і притискали ложкою, деколи під пелюстками начиняли смаженою на олії цибулею або квашеною капустою з олією та цибулею [6; 14, с. 101]. **Лагомини** – ласощі. **Мандрики** – невеликі пампушки, які готували на «петрівку» з сиру змішаного з борошном, із додаванням трохи масла, солі, яйця [6; с. 108]. **Млинці** (стовпці, стовбуни, гречаники), – замітники хліба, для яких розмішували дріжджове тісто, а потім смажили на сковороді або пекли в керамічних кухликах та їли їх із кисломолочними продуктами, молоком чи шкварками. **Сластьони** – шматочки дріжджового тіста, які смажили на олії [6; 14, с. 119].

Вітчизняна дослідниця Галина Вдовиченко пише, що коли «окинеш оком» сучасне «застілля, де зголоднілі їдці завзято поглинають різноманітні страви», то приходять на думку рядки з поеми «Енеїда» Івана Котляревського [2], де, зокрема, з великою яскравістю описаний ним бенкет у Дидони [5, с. 4]:

Поклали шальовки соснові,
Кругом наставили мисок;
І страву всякую, без мови,

В голодний пхали все куток.
Тут з салом галушки лигали... [1; 9; 15, с. 3].
Тут їли рознії потрави,
І все з полив'яних мисок,
І самі гарнії приправи
З нових кленових тарілок:
Свинячу голову до хрину
І локшину на переміну,
Потім з підлевою індик;
На закуску куліш і кашу,
Лемішку, зубци, путрю, квашу
І з маком медовий шулик!.. [1; 5, с. 4; 9; 12;

15, с. 3].

На другий день раненько встали,
Огонь на дворі розвели
І м'яса в казанки наклали,
Варили страву і пекли.
П'ять казанів стояло юшки,
А в чотирьох були галушки,
Борщу трохи було не з шість;
Баранів тьма була варених,
Курей, гусей, качок печених,
Досита щоб було всім їсть...
З кулешиком лемішку їла... [9].
Рябка, тетерю, саламаху –
Як не було: поїли з маху
І всі строшили сухарі,
Що не було, все поз'їдали... [9; 15, с. 3].

На межі XIX – XX ст. досить поширеною стравою в Україні була **лемішка** – каша з підсушеного гречаного, запареного окропом із вершковим маслом, борошна, яке добре вибивали лопаткою та упрівали в печі. Їли з маслом, солодким молоком, кисляком, або конопляним чи маковим молоком, олією, підсмаженою цибулею («засмажкою»). Із холодної лемішки виготовляли плескаті коржі «плесканки», смажили їх на олії або запікали в горщику (макітрі) в печі [1; 2; 6; 14, с. 107]. **Галушки** з гречаного чи житнього борошна й досі залишилися в українській кухні, які подають і на вишуканих прийомах як доповнення до українського борщу або як самостійну

страву [6; 14, с. 93]. **Зубці** – одна з найдавніших українських страв (каша), яка вважалася ласощами і її готували з пророщеного, зарані відвареного у воді, а потім два рази в молоці з конопляного насіння, висушеного, підсмаженого та потовченого ячменю [1; 6; 14, с. 98]. **Кваша** – страва з пшеничного або гречаного борошна та житнього солоду, яке окропом (кип'ятком) розбавляли до потрібної густоти та ставили в тепле місце, щоб скисло, а тоді варили та їли влітку зі свіжими ягодами, а взимку – з калиною або сухофруктами [1; 6; 14, с. 100-101]. **Куліш** – пшоно або іншу крупу заливали водою і варили з олією, вершковим маслом або салом. **Кулешик** – юшка-пюре, яку, незалежно від закладених продуктів, заправляли сумішшю з 2 жовтків, розмішаних із півсклянкою сметани та подавали до потапців [6; 14, с. 106]. **Потапці** – давній козацький бутерброд, чудова закуска до горілки. На сковороді жарили сало, нарізане тонкими пластами, а на цьому жирі обсмажували з обох боків шматочки чорного житнього хліба на які клали сало, посипане подрібненим часником і нарізаною зеленою петрушкою та укропом [6; 14, с. 114]. **Путря** – готували з варених гречаних чи ячмінних круп із житнім солодом і квасом, вживали переважно в піст [1; 6; 14, с. 116]. Саламаха (саломеха) – страва, схожа на лемішку, але варили її інакше. З борошна розмішували рідке тісто, вливали у підсолений окріп і заварювали, розмішуючи, наприкінці додавали олію або смалець та зтирали часником [6; 14, с. 120]. **Тетеря**, або **рябко** – страва подібна до кулішу, готувалася на м'ясній або рибній юшці з пшона і заправлялася рідким гречаним або житнім тістом, затовченим салом із цибулею і часником або засмажкою з цибулі на олії, інколи додавали хрін із квасом [6; 14, с. 122]. **Шулики (ломанці, шуляки)** – коржі випечені з розтертого у макітрі маку до утворення молока, з додаванням води, меду чи цукру і накришених спеціально випечених борошняних тоненьких коржиків із крашанок, борошна та маку [6; 14, с. 127].

«Енеїда» І. Котляревського – це справжня енциклопедія назв городини і садовини, а не фруктів та овочів, яких автор подав аж 40 назв [15, с. 3]:

«Вбирали січену капусту,
Шатковану, і огірки
(Хоть се було в час м'ясопусту),
Хрін з квасом, редьку, буряки... [9; 15, с.3].

Еней же, з хмелю як проспався,
І з'їв солоний огірок...
Часник, рогіз, паслін, кислиці.
Козельці, терн, глід, полуниці...» [9].

А назв м'ясних страв автор в поемі подав аж 30, хоча більшість із них відомі й досі готують ці страви з різної нагоди:

«Був борщ до шпундрів з буряками,
А в ющі потрух з галушками,
Потім до соку каплуни;
З отрібки баба, шарпанина,
Печена з часником свинина,
Крохмаль, який їдять пани...» [9; 15, с. 3].

Шарпанина («*фвані галушки*») – отрібки, тобто посічені нутрощі (субпродукти), заливали тістом з яйцем, розмішували, а потім шарпали (розривали) їх руками і кидали в окріп, щоб зварилися [6; 14, с. 125]. **Шпундра** – смажена свиняча підчеревина або грудинка тушкована з буряками в буряковому квасі, заправлена борошном або запареним тертим пшоном [6; 14, с. 126; 15, с. 3].

Іван Котляревський не тільки подав в «Енеїді» назви селянських страв, але, описуючи побут панівних прошарків, подав й назви тогочасних панських страв:

«Тут зараз підняли бенкети,
Замурмотали, як коти,
І в кахлях понесли пашкети
І киселю їм до сити;
Гарачую, м'яку бухинку,
Зразову до рижків печінку,
Гречаних з часником пампук... [9; 15, с. 3].
Готова страва вся стояла,
Спішили всі за стіл сідять;
Хоть деяка позастивала,
Що мусили підогрівать.
Просілне з ушками, з грінками
І юшка з хляками, з кишками,
Телячий лизень тут лежав;
Ягни і до софорку кури,
Печені разної три гури,
Багацько ласих тож потрав...» [9; 15, с. 3].

Пашкет (*пашитет*, «зразова печінка») – яловича печінка. **Рижки** – гриби [15, с.]. **Просільне** – юшка з нирками і солоними огірками або ж страва, приготована подібно до холодцю з солоної риби. **Юшка з хляками** (*фляками*) – юшка зварена на коров'ячому шлунку, який ретельно очищали та варили 5-6 годин, потім нарізали соломкою і готували з приправами, як першу страву. **Лизень** – коров'ячий язик [6; 15, с. 3]. **Ягни** – звичайна балканська яхнія (*м'ясо-овочева чи овочева страва, схожа на густий суп*). **Софорок** – підлива зі смаженої подрібненої цибулі на олії або маслі, інколи посипана борошном, розведена юшкою, в якій варилася курка, і заправлена сметаною [6].

Автор, описуючи дарунки Латина, оповів в «Енеїді» «про багатство і родючість» не тільки рідної Полтавщини, а й інших місцевостей, що «були відомі з вирощування або продукції цих харчів» [15, с. 3]. Так Іван Котляревський писав:

«Латин по-царському звичаю
Енею дари одрядив:
Лубенського шмат короваю,
Корито опішнянських слив,
Горіхів київських смажених,
Полтавських пундиків пряжених
І гусячих п'ять кіп яєць;
Рогатого скота з Лип'янки,
Сивухи відер з п'ять Будянки,
Сто решетилівських овець...» [5, с. 4; 9; 15, с. 3].

Пундики – гарячі тоненькі коржі 20-25 см у діаметрі з прісного тіста на яйцях та сироватці, підсмажені з обох боків у великій кількості жиру і складені один на один, перекладені засмажкою з цибулі [6; 14, с. 116]. **Кона** метрична система одиниць – 60 штук.

«Везли з собою ...
Оливу, мило, риж, маслини,
І капама, кебаб калос...» [9].

Капама – тістечко з різноманітними ласощами, згорнуте рулетом [6].

Сіль про яку писав Іван Котляревський в поемі була «кримська» або «бахмутка». Також автор подав в «Енеїді» 10 назв **риби**: в'юн, лящ, менюк, осятрина (осетрина), оселедець, тараня та ін.

[15, с. 3]. Автор зауважив, що навіть селяни в ті часи, хоча й не завжди, їли «*кав'яр*», – чорну риб'ячу, солену зі спеціями, ікру [6; 9].

Розглядаючи етимологічний зміст назв напоїв, як репрезентантів української національної ідентичності у тексті поеми «Енеїда» [7], варто зауважити, що автор подав біля 30 назв *усяких напоїв* які любили пити козаки [15, с. 3]. Зокрема, Іван Котляревський подав такі назви напоїв, як: *брага, будянка, варена, варенуха, горілка з імбиром, горілка, грушевий квас, деренівка, заморські вина, калганка, квас, кримська дулівка (айвовка), мед, охтирський мед, пальонка, пиво чорне з лимоном, пиво, пунш, ренське вино з курдимомом, сивуха, сикизка, сирівець, слив'янка, чай* та ін. [7]. Автор, характеризуючи «живий народний гумор, дотепність», добірну соковиту народну мову, в «знаменито підібраних для своїх героїв епітетах, порівняннях, паралелізмах, зіставленнях», розкрив «характер тих типів і своє ставлення до них». Із великою іронією він зобразив мешканців Олімпу: Еней, їх кошовий «і сам так розходився, як на аркані жеребець» і «мутив, мов на селі москаль»; Зевс «кружляв сивуху і оселедцем заїдав»; Нептун «шатнувся зараз із запічка»; Троянці «брагу кухликом тягли та і горілочку хлестали»; Юнона «розкудкудакалась як квочка» [5, с.4; 9].

У поемі «Енеїда» Іван Котляревський виділив 18 назв різноманітної *горілки*, що визначають її гатунки: *найпростіші* – брага, мокруха, оковита, пальонка, підпінок, сивуха, тютюнка; *третьопробні (кращі)* – первак, перегінна, пінна; *настоянки* – айвівка, дулівка, деренівка, з ганусом (анісом), калганка, на бодян, на імбирі, на ялівці, слив'янка, чикилдиха; *а також* – варена, варенуха і запіканка, що їх парубки моторні пили гарячими [6; 7; 9; 15, с. 3]. Споживання горілки в поемі є чи не «провідною супровідною символічною дією вітальної подорожі Енея» [7]. Варто зауважити, що «одним з основних споживчих напоїв під час свят» в Україні й досі є, безперечно, горілка, а «всі інші є виключно її різновидами» [4, с. 84].

«Та і горілочку хлестали, –

Насилу із-за столу встали

І спати послі всі лягли... [1; 9; 15, с. 3].

Горілку просту і калганку...

Курились для духу яловець... [2; 9; 15, с. 3].

Щодень було у них похмілля,

Пилась горілка, як вода;

Щодень бенькети, мов весілля,
Всі п'яні, хоть посунься куда... [8, с. 16; 9].
І зараз миттю всі пустились
Горілку, м'ясо купувать... [8, с. 27; 9].
Сиділи, руки поскладавши,
Для них все празники були;
Люльки курили, полягавши,
Або горілочку пили... [8, с.73; 9].
Горілка з пляшок булькотіла... [8, с.86; 9].
Горілку всю повипивали,
Як на вечері косарі... [8, с.91; 9].
Еней оставив із носатку
Було горілки про запас... [8, с.91; 9].
Пили горілку до ізволу
І їли бублики, кав'я... [8, с.98; 9].
Турн, по воєнном у звичаю,
З горілкою напившись чаю... [8, с.100; 9].
Або горілочку пили,
Не тютюнкову і не пінну,
Но третьопробну, перегінну,
Настояную на бодян;
Під челюстями запікану,
І з ганусом, і до калгану,
В ній був і перець, і шапран...» [8, с. 73; 9].

В поемі автор вказує на чимало різновидів цього напою, зокрема, «досконалої» горілки [7], порівнюючи «першосортну» горілку з менш якісними її різновидами, наприклад, із горілкою тютюнковою, тобто настояною на тютюні, через що від неї швидше п'яніли. Водночас Іван Котляревський розкриває секрети приготування більш якісної горілки, вказуючи на горілку: «*настояную на бодян*», себто з використанням ароматичної вічнозеленої рослини; *ганусівку* – настояну на анісі (ганусі), трав'янистій ефіроносній рослині; *калганівку* – настояну на калгані; *шафраніку* – настояну на особливо цінній привозній спеції – шафран; *сливянку* – горілка зі слив або настояна на сливах; *запіканку* (*запікану*) – у горщик з горілкою кладали коріння, трави й спеції, заліплювали тістом і ставили у теплу піч [7; 9]. Згадує Іван Котляревський і про *пальонку*, як вид «горілки-сливовиці» [7; 8, с. 144; 9]; *варенуху* –

горілка, зварена з медом і сухими фруктами та ягодами [3, с. 112], однак автор у своїх коментарях писав, що це хлібне вино або наливка, варені з сухими плодами, медом і пряним корінням [8, с. 226; 9]; *чикилдиху* – найгіршого гатунку горілку [7]; *сивухи (15 разів)* – неякісну, недостатньо очищену, невисокого гатунку горілку [4, с. 131; 7; 9]; *будянку* – різновид сивухи настояної на ароматичній вічнозеленій олійній рослині – будяну, або бодяну [8, с. 90]; *брагу* – відходи горілчаного виробництва [3, с. 95; 8, с. 28; 9]; *первак* – горілка від початку відгону [8, с. 257; 9]. Також робили наливки (настоянки) з айви (дулівки), деревію, звіробою, материнки, сикизу, шавлії і т. ін. [7; 9].

У коментарі до «Енеїди» І. Котляревський зараховує слабоалкогольний напій – **пиво** (11 разів) до «найдавніших, відомих у нас напоїв» [8, с. 223; 9], що виготовлялися зазвичай з ячмінного солоду і хмелю [7].

«Крутії яйця з сирівцем
І дуже вкусную яєшню,
Якусь німецьку, не тутешню,
А запивали все пивцем [8, с. 74; 9].
То всякі вродяться потрави,
Які на світі тільки єсть:
Пивце, винце, медок, горілка» [8, с. 96; 9].

Зокрема він згадує про «пиво чорнеє з лимоном» [9; 15, с. 3], яке користувалося неабиякою повагою у героїв поеми [8, с. 10; 9].

Згадує автор у поемі й декілька разів про «заморські **вина**», про «ренське з курдимомом» та ін. [9; 15, с. 3].

Іван Котляревський в «Енеїді» зауважує, що з похмілля лікувалися буряковим квасом, збитнем (який мав також синонім «гарячий»), і, найголовніше, сирівцем, який в переліку назв серед малоалкогольних та безалкогольних напоїв, є найбільш уживаним в поемі:

«Дидона рано ісхопилась
Пила з похмілля сирівець ... [2; 6; 8, с. 14; 9].
І кубками пили слив'янку,
Мед, пиво, брагу, сирівець» [2; 8, с. 13; 9; 15, с. 3].

Сирівець – це звичайний хлібний квас, який готували із залитих кип'ятком і настояних протягом певного часу житніх сухарів [2; 3, с. 1320; 6].

Улюбленими напоями при урочистих гостинах чи в повсякденному харчуванні в тогочасній Україні були різноманітні кваси: сирівець (хлібний квас), буряковий, фруктові, ягідні, виготовлені з соку дерев [7; 8, с. 257; 10, с. 35].

«Що ваші гречеські ковбаси!

Що ваш первак грушевий квас» [8, с. 88; 9].

Іван Котляревський у тексті поеми використовує 7 разів мед як назву продукту бджільництва, зокрема, й як напій із цього солодкого продукту:

«І кубками пили слив'янку,

Мед, пиво, брагу, сирівець... [8, с. 13; 9].

Де чоловіки їх гуляли,

Медок, сивушку попивали... [8, с. 35; 9].

Якому – меду та горілки ... [8, с. 45; 9].

По-молодецьку закутив:

Горілку, пиво, мед і брагу

Поставивши перед ватагу... [8, с. 90; 9].

Прийшов до тебе на одвагу,

Не думавши, як приймеш ти...

Чи буду пити мед, чи брагу... [8, с. 124; 9].

Побачив Турн собі зневагу,

Не мед дають тут пий, а брагу...» [8, с. 171; 9].

«Сити із медом наситили» [8, с. 27; 9] – тобто розвели водою (квасом) мед, настояли мед на чому-небудь. У даному випадку автор вказує, що мед використовувався як напій на поминальному обіді» [7].

В «Енеїді» автор біля 15 разів подав назви спецій (коріння), що ними заправляли горілку: ганус, кардамон, м'ята, чебрець та ін. А також вказав у якій посудині переховували чи подавали напої [15, с. 3]:

«Барильця, пляшечки, носатку,

Сулії, тикви, баклажки,

Все висушили без остатку,

Посуду потовкли в шматки...» [9].

Поема І. Котляревського «Енеїда» – це високе дерево з міцним стовбуром сюжету й численними розгалуженнями – поза сюжетними елементами, які komponують твір у єдине ціле та відображають національний колорит життя всіх верств суспільства. Мовний

матеріал поеми засвідчує широку варіативність у функціонуванні в українській культурі назв традиційних і обрядових термінів та понять українського куховарського назовництва, які водночас є дотепними, влучними описами споживання їжі та напоїв, мови персонажів. Максим Рильський справедливо визначив, що «Енеїда» І. Котляревського, – це «енциклопедія українського життя XVIII ст.», що підтверджує різнобічне й глибоке відображення життя народу, кращих національних традицій. Основним арсеналом засобів творення неперевершеного національного колориту української кухні стала барвиста, соковита народна мова [12]. В цілому, назви страв і, взагалі харчів, в «Енеїді» можна вважати, як стверджує Наталія Чапленко, «за перші друковані відомості про українські страви українською мовою взагалі» [15, с. 3].

Сучасні дослідники встановили, що в «Енеїді» згадано більше українських страв і напоїв, а ніж у спеціальній праці М. Маркевича «Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян» (1860). Сьогодні за поемою І. Котляревського можна вивчати лексичний склад української мови за вживанням і походженням найрізноманітніші власні українські назви *їжі* (борщ, бублики, галушки, книші, печеня, хліб, юшка), *напоїв* (брага, калганка, мед, сивуха, слив'янка), *посуду* (горщик, кварта, кухлик, полив'яні миски) та ін. [12].

Так, Борис Грінченко, укладаючи українсько-російський словник, часто покликався на «Енеїду». І як слушно писав Микола Зеров у своїй праці «Нове українське письменство» (1924), що «найбільша заслуга мови Котляревського – це надзвичайне багатство її словника» [15, с. 3]. І нам, сучасним українцям, зважаючи на багатство української мови, якою більше двох століть тому була написана «Енеїда», не гріх запозичити з неї дещо до сучасного вжитку. Адже той хто своє забуває, той «змушений тягнути запозичення з інших мов» [2].

На нашу думку, варто підготувати та видати сучасну енциклопедично-довідкову працю «Українське куховарське назовництво», а не користуватися в незалежній Україні московсько-радянськими словниками з цієї проблеми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Акіменко А. За одним столом із Енеєм. Страви зі знаменитого твору Котляревського можуть стати окрасою сучасної

української кухні / Алла Акіменко // День (Київ). – 2012. – № 3. – 13 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/naprikinci-dnya/za-odnim-stolom-iz-eneiem>.

2. Вдовиченко Г. Залишив Котляревський нащадкам ралець... Про мовні смаколики з «Енеїди» та інший скарб, яким не користуємося повною мірою / Галина Вдовиченко // Високий замок (Львів). – 2017. – № 70. – 23-25 черв. – С. 13.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – Київ : Перун, 2002. – 1719 с.

4. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології / Х. К. Вовк. – Київ : Наукова думка, 1995. – 246 с.

5. Голубенко С. Будеш, батьку, панувати поки живуть люди. До 200-ліття з дня народження Івана Котляревського / Сергій Голубенко // Молода Україна: журнал української демократичної молоді (Торонто). – 1969. – Ч. 171. – верес. – С. 2-7.

6. Їжа в творі «Енеїда». Які страви споживав парубок моторний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/178425/>

7. Козаченко О. М. Козацькі напої в «Енеїді» Івана Котляревського / О. М. Козаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrlegenda.org/statti/kozatski_napoji_v_enejidi.php.

8. Котляревський І. П. Енеїда / І. П. Котляревський. – Київ : Рад. шк., 1989. – 286 с.

9. Котляревський Іван. Енеїда / Іван Котляревський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pysar.net/poemy/Enejida/>

10. Лозко Г. Українське народознавство / Галина Лозко. – Київ : Зодіак, 1995. – 368 с.

11. Навроцька Х. Історичний розвиток української кухні / Христя Навроцька // Наше життя (Нью-Йорк). – 1988. – Ч. 7 (липень-серпень). – С. 31.

12. Національний колорит зображення життя всіх верств суспільства в «Енеїді» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edufuture.biz/index.php?title=%D0%9D%D0%B0%D>

13. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова / Г. Півторак. – Київ : Наукова думка, 1993. – 200 с.

14. Словничок: українська народна кухня / уклали: Л. А. Іваневич, А. М. Трембіцький // Медведчук Г. К. Народна їжа

подолян. Науково-етнографічне видання / Г. К. Медведчук. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2011. – С. 85-127.

15. Чапленко Н. Українські страви в «Енеїді» / Наталія Чапленко // Наше життя (Нью-Йорк). – 1969. – Ч. 11 (грудень). – С. 2-3.

Ілюстрація Анатолія Базилевича

С. Б. Федорчук,
здобувач вищої освіти, товарознавче відділення
Науковий керівник: Н. А. Поморова,
викладач української мови та літератури
(м. Хмельницький)

ІВАН ПЕТРОВИЧ КОТЛЯРЕВСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ, ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іван Петрович Котляревський в історії української літератури та культури яскраво і багатогранно відобразив душу нашого народу, його національну своєрідність і поетичну вдачу. Він є класиком

української літератури, видатним письменником-реалістом, автором славнозвісної «Енеїди» і «Наталки Полтавки». У своїх творах він розкривав духовну велич рідного народу, його мрії та сподівання, віру в краще майбутнє.

І. П. Котляревський народився 9 вересня 1769 року в Полтаві у сім'ї дрібного чиновника-канцеляриста. Дитинство майбутнього письменника проходило в повсякчасних злигоднях. Нерідко доводилося вдовольнятися одним шматком хліба й ходити босим, але жива й весела вдача допомагали йому переносити домашні нестатки. З дитячих років виявилась у нього охота до читання й пильність у заняттях.

Близько 1794 р. І. П. Котляревський розпочав літературну діяльність, взявшись за переробку в бурлескному стилі «Енеїди» Вергілія. Вже перші розділи «перелицьованої» «Енеїди» поширювалися в рукописних списках і набули чималої популярності серед читачів.

Літературний доробок І. П. Котляревського складається з поем «Енеїда», «Пісні на Новий 1805 год князю Куракіну», а також п'єс «Наталка Полтавка» та «Москаль-чарівник» і перекладу російською мовою «Оди Сапфо» – твору давньогрецької поетеси Сапфо [3, с. 23].

Вихід у світ «Енеїди» став епохальним явищем в історії української культури, визначною подією в духовному житті народу. З'явилася книга, що ставила ряд важливих суспільних та естетичних проблем. В основу її І. П. Котляревський поклав сюжет класичної поеми «Енеїда» римського поета Вергілія, написавши цілком самобутній, оригінальний твір [1, с. 28].

Поетова муза сповнена життя. Щедрою рукою майстра розкидано в поемі влучні афоризми, кмітливі спостереження, барвисті деталі. В текст широко вводяться ліричні репліки, схвильовані вигуки, колоритні діалоги й монологи. Усе тут комічне, гротескне і водночас психологічно виправдане, внутрішньо умотивоване. Народне слово в устах поета відсвічує всіма відтінками здорового сміху – від доброзичливого гумору аж до караючої сатири.

Плідно використовуючи в «Енеїді» мовностилістичні засоби народної творчості, Котляревський досягав значного ефекту. Він полюбає, зокрема, соковиті епітети. Його Дідона «розумна пані і моторна», «трудяща, дуже працююча, весела, гарна, сановита»; Ентелл «був тяжко смілий, дужий, мужик плечистий і невключий».

Порівняння І. П. Котляревського несподівані, влучні, колочі. Якщо у Вергілія морський бог Нептун велично проноситься в колісниці, то в українського поета він «миттю осідлавши рака, схвативсь на його, як бурлака, і вирнув з моря, як карась», «Еней з Дідоною возились, як з оселедцем сірий кіт» [2, с. 54].

Літературна, наукова і педагогічна діяльність І. П. Котляревського пройнята гуманізмом, життєвою мудрістю. Це був справді новатор у найширшому розумінні цього слова. Поет утверджував духовний ідеал народу, відстоював і викривав усе вороже й чуже народній моралі. Характерною рисою І. П. Котляревського є глибоке знання життя народу, його характеру, національної вдачі, діяльна любов до всього, що входить у поняття «вітчизна», що розвивав і зміцнив це поняття. У його творах ставилися важливі громадянські, морально-етичні проблеми епохи і розв'язувалися вони з передових позицій [4, с. 37].

Значення Котляревського як зачинателя української літератури винятково важливе: своїм поетичним словом, утвердженням засад демократичної естетики він відкривав, новий напрям у розвитку національної культури, спрямований на дедалі глибше проникнення в життя народу, на осмислення його історичної долі. Оригінальність і суспільне значення таланту автора «Енеїди» прекрасно розуміли прогресивні діячі вітчизняної культури. Творчість І. П. Котляревського увійшла дорогоцінним вкладом в українську літературу і стала живим джерелом духовного розвитку народу.

Образи творів Котляревського живуть у сучасному живопису, графіці, музиці та інших видах мистецтва. Ім'я творця славнозвісної «Енеїди» стало ушлюбленим, твори – невмирущими. За що ж йому судилося безсмертя?

Велика заслуга І. П. Котляревського в тому, що він підняв нові теми, звернувся до невичерпних скарбів фольклору, він перший серед українських письменників дошевченківського періоду широко звернувся до невичерпних багатств мови народу, з'єднав її із найкращою, життєздатною, книжною мовою, удосконалив техніку вірша і п'єси. Народолюбство Котляревського, осуд жорстокості кріпосників, їхнього паразитизму і морального дикунства, проголошення ідеї рівності станів, розумової і моральної вищості народу над панством – усе це мало не лише літературно-мистецьке, а й велике суспільне значення, бо скеровувало читачів на роздуми, на

шлях демократизму, вселяло віру в краще завтра, стимулювало національне відродження.

Незаперечним мірилом значення творчості і діяльності Котляревського є його популярність за межами своєї землі. Про нього писали чеські та польські журнали вже з 1906 року; дещо пізніше заговорила про це преса Англії, Франції та Італії.

Творчість Котляревського має і виховне значення. На його творах вчимося любити свою Вітчизну, рідну мову, навчаємося бути чесними, роботящими, виховуємо в собі високу моральність і героїзм, гуманність і оптимізм.

Список використаних джерел та літератури:

1. Возняк М. С. Історія української літератури / М. С. Возняк. – Л. : Феміна, 1992.
2. Котляревський І. П. Твори. – [передм. Є. С. Шабліовського, Б. А. Деркача]. – Київ : Дніпро, 1980.
3. Окара А. Творчість І. Котляревського та нова парадигма української літературної мови / А. Окара // Слово і час. – 1999. – № 9. – С. 22-25.
4. Єфремов С. О. Історія українського письменства / С. О. Єфремов. – Л. : Феміна, 1995.

Ю. Д. Цінько,
здобувач вищої освіти, 3 курс
Науковий керівник: Л. М. Джигун,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження зумовлена насамперед її практичною значимістю для сучасного етапу державотворення України.

За 27 років незалежності України склалися певні тенденції у розвитку цього вкрай важливого для визначення самобутності

держави питання. Із року в рік не вщухають дискусії навколо все нових і нових проектів законів про мову.

Одне з найскладніших питань в Україні у царині гуманітарної політики – питання мовної політики, яке спорадично виринає на владних горизонтах (переважно напередодні виборів) з майже цілком протилежних позицій.

Мета статті – дослідження основних тенденцій розвитку мовної політики в Україні.

Державна мовна політика в Україні має своїм завданням регулювання суспільних відносин у сфері всебічного розвитку і вживання української як державної, регіональних мов або мов меншин та інших мов, якими користується населення країни в державному, економічному, політичному і громадському житті, між особовому та міжнародному спілкуванні, охорону конституційних прав громадян у цій сфері, виховання шанобливого ставлення до національної гідності людини, її мови і культури, зміцнення єдності українського суспільства [1, ст. 2].

«Державна мовна політика у сфері освіти» – це сукупність заходів (напрямів діяльності) державних та місцевих органів, які спрямовані на утвердження, всебічний розвиток державної мови, використання та захист мов національних меншин, а також сприяння вивчення мов міжнародного спілкування у навчально-виховному процесі, з метою консолідації суспільства на основі єдиної державної мови та запобіганню мовних конфліктів у державі [2].

Здійснення державної мовної політики забезпечує система органів, яку складають:

1. Національна рада з мовної політики при Президенті України.
2. Урядовий орган з мовної політики, визначений чи сформований Кабінетом у Міністрів України .
3. Національна комісія з питань правопису та мовних норм Національної Академії наук України.
4. Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення.

Національна рада з мовної політики при Президенті України (НРМП) як головний дорадчий орган виконавчої влади, щопівроку на своєму засіданні розглядає, затверджує і подає Президентові України аналітичну доповідь про мовну ситуацію в державі та першочергові

заходи для реалізації державної мовної політики. НРМП взаємодіє з органами виконавчої влади, закладами науки, освіти та культури, засобами масової інформації, громадськими організаціями тощо для своєчасного виявлення і різнобічного та об'єктивного висвітлення проблемних питань у галузі мовної політики.

Уся ця система державних органів і контролює усю інформацію, яка поступає до нас. Вона несе за свою мету таку реалізацію заходів щодо державної мовної політики в освітній сфері:

1. Державна мовна політика України базується на визнанні і всебічному розвитку української мови як державної і гарантуванні вільного розвитку регіональних мов або мов меншин, інших мов, а також права мовного самовизначення і мовних уподобань кожної людини.

2. При здійсненні державної мовної політики Україна дотримується таких цілей і принципів:

1) визнання всіх мов, які традиційно використовуються в межах держави чи її певної території, національним надбанням, недопущення привілеїв чи обмежень за мовними ознаками;

2) забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території держави із створенням можливості паралельного використання регіональних мов або мов меншин на тих територіях і в тих випадках, де це є виправданим;

3) сприяння використанню регіональних мов або мов меншин в усній і письмовій формі у сфері освіти, в засобах масової інформації і створення можливості для їх використання у діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, в судочинстві, в економічній і соціальній діяльності, при проведенні культурних заходів та в інших сферах суспільного життя в межах територій, на яких такі мови використовуються, та з урахуванням стану кожної мови;

4) підтримання і розвиток культурних взаємин між різними мовними групами;

5) забезпечення умов для вивчення української мови як державної, регіональних мов або мов меншин, інших мов і викладання цими мовами з урахуванням стану кожної мови на відповідних рівнях освіти у державних і комунальних навчальних закладах;

6) сприяння здійсненню наукових досліджень у сфері мовної політики;

7) розвиток міжнародного обміну з питань, що охоплюються цим Законом, стосовно мов, які використовуються у двох або декількох державах;

8) поважання меж ареалу розповсюдження регіональних мов або мов меншин з метою забезпечення того, щоб існуючий або новий адміністративно-територіальний устрій не створював перешкод для їх розвитку;

9) застосування принципу плюрилінгвізму, за якого кожна особа в суспільстві вільно володіє кількома мовами, на відміну від ситуації, коли окремі мовні групи володіють тільки своїми мовами.

3. Держава сприяє розвитку багатомовності, вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед тих, які є офіційними мовами Організації Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій [1, ст. 5].

Висновки. Держава має контролювати і затверджувати в подальшому закони, які будуть покращувати мовну політику та освіту в нашій країні.

У зв'язку з тим, що процес витіснення української мови є керованим і набув системного характеру, українська держава має діяти відповідно, вживаючи рішучих заходів підтримки української мови як мови титульної нації і державної мови.

Такі заходи не спрямовані проти мовних прав осіб, що належать до національних меншин, вони є лише засобом утвердити українську мову, захистити мовні права українців і зберегти Україну як незалежну державу із своїм самобутнім обличчям. Успіх відродження національних мов і культур, що пережили тривалий період пригнічення, залежить від поєднання двох чинників: колективної волі до незалежності і свідомих зусиль національної еліти, яка впроваджує в державі мовну політику протекціонізму своїй культурі.

Солідарність суспільства формує передусім масове усвідомлення громадянами країни приналежності до єдиного мовно-культурного простору. Тому поширення в унітарній державі однієї державної мови є запорукою її політичної стабільності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України про засади державної мовної політики (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 23, ст. 218).
2. Кулик В. Мовна політика // Політична енциклопедія [редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін.]. – Київ : Парламентське вид-во, 2011. – С. 461

К. А. Цуркан,

здобувач вищої освіти, товарознавче відділення

Науковий керівник: Н. А. Поморова,

викладач української мови та літератури

(м. Хмельницький)

УКРАЇНЬСЬКА МОВА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Українська мова – невід’ємна ознака ідентичності народу. Незважаючи на складні умови тривалих періодів бездержавності української нації та її територіальної роз’єднаності, українська мова зберегла свою основу і стала важливим чинником возз’єднання українських земель і відновлення соборної незалежності України.

Мета власного дослідження полягає у вивченні ролі української мови у сучасному інформаційному просторі. Поставлена мета передбачає вирішення наступних питань: 1) довести підростаючому поколінню, що мова насамперед виражає нашу особистість; 2) дослідити проблеми української мови в інформаційному просторі.

На сучасному етапі розвитку України величезна увага приділяється питанням мови. Гострота цієї проблеми зумовлює необхідність розгляду її витоків, еволюції і сучасного стану. Водночас треба мати на увазі, що питання української мови у сучасному інформаційному просторі є доволі складним, і спроба вирішення цієї проблеми за певних обставин може загострити суспільно-політичну ситуацію в країні [3, с. 162].

Питання української мови у сучасному інформаційному просторі в Україні є досить суперечливим. Це можна пояснити

деякими особливостями історичного розвитку держави. Наприклад, протягом досить тривалого часу, в країні здійснювалося штучне звуження сфер застосування української мови, що призвело до зменшення кількості тих, хто вважав українську мову рідною [2, с. 232].

Вчені довели, що сучасний масований інформаційний вплив уже не вимагає прямої чи прихованої пропаганди. Тобто, цілком досить тривалого й системного перебування особистості в інформаційному просторі іншої держави. Відбувається тісний інформаційний зв'язок з іншою державою, що призводить до духовної і психічної нівеляції власного мовного імунітету. Створюються сприятливі умови для запам'ятовування іншомовних слів, що є значно сильнішим чинником, ніж конкретна ідеологічна диверсія [5, с. 85].

Цілком об'єктивна оцінка сучасної інформаційної мовної ситуації простежується у поглядах відомої всім Лариси Шевченко – завідувача кафедри історії української мови КНУ імені Тараса Шевченка: «скепсис відчутний не лише в таборі українофобів, чи людей з обмеженою культурною перспективою..., парадоксальні факти неприйняття простими українцями друкованих видань рідною їм мовою наводить на думку, що мовна ситуація за останнє століття майже не змінилася, складається враження, що аналізуємо сьогоднішня...» [1, с. 51].

Вирішення головної проблеми сьогоднішнього – формування україномовного інформаційного простору нашої держави, і яке обов'язково повинно бути, хоча б для того, щоб люди нарешті зрозуміли – мова має дуже велике значення не тільки у спілкуванні людей. Своя мова для кожного народу наймиліша, найкраща, наймиліозвучніша. Впродовж всієї історії вона формувалася пліч-о-пліч зі своєю нацією та державою, витримувала заборони та утиски. Мова для народу стає ніби другою природою, що оточує його, живе з ним всюди і завжди. Без неї, як і без сонця, повітря, рослин, води, людина не може існувати [4, с. 47].

Число прихильників офіційної двомовності за останні два роки скоротилося з 59% до 38%. Про це свідчать дані опитування Research & Branding Group. Загалом по країні за українську мову в якості єдиної державної на сьогоднішній день виступає 41% українців, а за дві державні мови (українська і російська) – 15% опитаних.

У регіональному розрізі число прихильників єдиної державної мови (української) переважає на Заході (88%) і в Центрі (65%) країни, а прихильники двомовності представляють переважно Південний Схід України (76%). Також, за результатами дослідження, практично для половини (47%) жителів України, основною мовою спілкування в сім'ї/вдома є українська мова. Російською мовою в сім'ї/вдома спілкуються 37% жителів країни. В рівній мірі російською та українською спілкуються 15% українців.

Стан фактичної дискримінації українців у їх власній країні створює напруженість у міжмовних відносинах, яка посилюється через необґрунтовані домагання окремих політиків надати російській мові статус другої державної мови нарівні з українською, і, таким чином, вибороти для чиновника право не опановувати і не використовувати українську мову в офіційному вжитку.

Отже, для сучасного інформаційного простору, українська мова є прикладом минулих і теперішніх подій. Відбувається конкуренція з іншими мовами, тільки заради захоплення та уподобання зі сторони українців та інших народів. Отже, одним із головних завдань кожної нації, показником її самосвідомості і визначником розвитку культури є турбота про розвиток власної мови.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вихованець І. Розмовляймо українською [Електронний ресурс] / Іван Вихованець. – Режим доступу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/review/34209.
2. Ставицька Л. Мова і культура в житті українців [Електронний ресурс] / Леся Ставицька. – Режим доступу: https://maximum.fm/5-knig-pro-ukrayinsku-movu-yaki-rozkriyut-vam-ochi_n139008.
3. Кісь О. Українські жінки у горнилі модернізації [Електронний ресурс] / Оксана Кісь. – Режим доступу: <http://umka.com/ukr/catalogue/books/yuriy-shevelyov-narys-suchasnoi-ukrajinskoi-literaturnoi-movy-ta-inshi-linhvistychni-stusiji-sket.html>.
4. Глазова О. П. Українська мова [Електронний ресурс] / О. П. Глазова. – Київ : Вид. дім «Освіта», 2014. – Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/522-ukrayinska-mova-glazova-6-klas.html>.

5. Шевченко Л. І. Літературна мова у просторі національної культури / [відп. ред. Л. І. Шевченко]. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2004.

Я. В. Ченаш,

*Здобувач вищої освіти, 3 курс,
спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»*

Науковий керівник: О. Д. Королевська,

*викладач української мови та літератури,
викладач-методист
(м. Хмельницький)*

БУРЛЕСКНО-ТРАВЕСТІЙНА ПОЕМА КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕЇДА» – ПЕРШИЙ ТВІР НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Творчість Івана Котляревського є органічною ланкою між старою і новою українською літературою. Письменник став першим класиком нової української літератури, зберігаючи зв'язок із художніми традиціями попередніх епох, із стихією народної художньої культури. За словами І. Франка, ще до Котляревського «у нас було письменство і були писателі, було духовне життя, були люди, що саяк чи так вибігали думкою – поза тісний круг буденних, матеріальних інтересів, саяк чи так шукали якихсь ідеалів і доріг для їх осягнення, але тільки від часу Котляревського українське письменство «приймає характер новочасної літератури, стає чимраз ближче реального життя, чимраз відповідніше до його потреб».

Бурлескно-травестійна поема Котляревського «Енеїда» – перший твір нової української літератури. Який став найповнішим вираженням нових ідейно-естетичних тенденцій у XVIII–XIX ст. [1, с. 88].

Котляревський, дотримуючись сюжету, запозиченого у Вергілія, народжує влучну травестійну бурлескную поему. Переодягнувши героїв римської «Енеїди» в український одяг, автор надав твору нового характеру з використанням панібратських, із краснорозмовних зворотів. Йому вдалось лаконічно пересилити у

римських богів в українське середовище, де троянці вживають українські національні страви, п'ють українські напої, тут звучать українські народні інструменти, співають українських пісень, грають в народні ігри.

Автор дотримується жанру, запозиченого у Вергілія. Переконалися можна, порівнявши обидві поеми. Після зруйнування Трої греками, онук троянського царя Еней, виконуючи волю богів, на чолі троянців мандрує в пошуках Італії, де має заснувати державу. Після семи років блукань по різних морях і країнах, зазнавши багатьох пригод, троянці прибувають до Італії. Зустрічають їх гостинно, але попереду – тривала й кривава війна троянців рутульцями, бо цар рутульців Турн, як і Еней, хоче одружитися з дочкою царя Латина. В свою чергу твір Котляревського оригінальний, насамперед за композицією: у римського автора 12 частин, в українського – 6 [2, с. 48]. Низку епізодів поет випускає, а деякі розгортає в ширші сцени (гостювання троянців у Дідони), пекло і рай описує по-своєму, інші картини теж оригінальні, бо вони в душі українського фольклору.

Перші частини, яких було три та мали назву «Енеида на малороссийский язык перелицованная И. Котляревским», були видані без відома автора в Петербурзі заходом колезького асесора М. Парпури за участю Й. Каменецького. Друге видання з'являється уже у 1808 р. – перших трьох частин, а в 1809 р. поема виходить у чотирьох частинах, підготовлених до друку автором. Повністю «Енеїда» була видана в Харкові у 1842 р.

Поема в цілому являє собою складну ідейно-художню систему, у змісті якої народний характер перетинається з просвітительськими ідеями, комічне – з серйозним, знижене – з високим, героїчним. Художня складова твору чітко поєднується: літературний етикет і художній канон давньої літератури, прийоми класицизму та просвітительського реалізму [3, с. 15].

Незважаючи, що фундаментом поеми Котляревського є «Енеїда» Вергілія, він знаходить зовсім інший підхід. У третій, п'ятій і шостій частинах «Енеїди» він дає зрозуміти, що його поема не є суто художнім вимислом, створеним за давніми правилами поетики, а великою мірою базується на реальній дійсності і відтворює національні уявлення про неї. Найважливішим для поета є історія,

народні звичаї і побут, власна точка зору при зображенні подій [2, с. 78].

Котляревський вірить в силу гумору у важкій боротьбі з людськими вадами, за піднесення й звеличення «моральної суті» людини. Закликає з гумором підходити до вирішення гострих соціально-політичних проблем, та безпосередньо суспільних вад. На відміну від сміху сатиричного, який впливає з непримиренності реальності й ідеалу, сміх Котляревського шукає позитивне в тій самій заперечуваній дійсності. Гумор «Енеїди» виявляє діалектичну складність, неоднозначність та єдність. Саме тому на відміну від односторонньої віршової сатири класицизму, яка хоч і перебуває у сфері низького й потворного та взагалі не включає в себе комічний елемент. В «Енеїді» з'являється радісний сміх, який утверджує позитивну сторону заперечуваного явища.

Список використаних джерел та літератури:

1. Яценко М. Т. На рубежі літературних епох: «Енеїда» Котляревського і художній прогрес в українській літературі / М. Т. Яценко ; [відп. ред. В. С. Харитонов]. – Київ : Наукова думка, 1977. – 280 с.
2. Нахлік Є. К. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст : монографія / Є. К. Нахлік ; [наук. ред. В. Панченко]. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – 543 с.
3. Левченко Г. А. Нариси з історії української літературної мови першої пол. XIX ст. – К.-Х., 1946 ; – Київ : КІУЛІМ, 1958. – Т. 1.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Білий Леонід Григорович – директор Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Хмельницький).

БобрівникТетянаАндріївна – здобувач вищої освіти, 2 курс, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Вітко Вікторія Володимирівна – здобувач вищої освіти, 3 курс, група облік та аудит, Фінансово-економічний коледж ПЗВО «Хмельницький економічний університет» (м. Хмельницький).

Головик Тетяна Миколаївна – вчитель української мови та літератури, вчитель-методист, Хмельницький навчально-виховний комплекс № 4.

Гончарук Денис Олександрович – учень 7 класу Красилівського НВК «Гімназія та ЗОШ І ст.» (м. Красилів).

Гуменюк Антоніна Федорівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та управління Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Хмельницький).

Гуцул Олександра Анатоліївна – здобувач вищої освіти, товарознавче відділення, Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Данчук Катерина Олегівна – здобувач вищої освіти, 4 курс, Хмельницький економіко-правовий коледж Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Хмельницький).

Дерепа Анастасія Сергіївна – учениця Гвардійського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, гімназія» (Хмельницький район).

Джигун Людмила Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарної підготовки та туризму ПЗВО «Хмельницький економічний університет» (м. Хмельницький).

Дунець Лілія Михайлівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарної підготовки та туризму ПЗВО «Хмельницький економічний університет» (м. Хмельницький).

Духневич Ольга Володимирівна – вчитель історії, вчитель-методист, Хмельницький навчально-виховний комплекс № 4.

Дяченко Інна Олексіївна – вчитель англійської мови Сумської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів № 10 імені О. Бутка, вчитель вищої категорії (м. Суми).

Заморока Анастасія Вікторівна – учениця 7 класу Красилівського НВК «Гімназія та ЗОШ І ст.» (м. Красилів).

Козацька Богдана Вячеславівна – здобувач вищої освіти, товаровознавче відділення, Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Королевська Ольга Дмитрівна – викладач української мови та літератури Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ, викладач вищої категорії, викладач-методист, магістр філології (м. Хмельницький).

Костенко Дмитро Вікторович – асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філософії в галузі державного управління (м. Київ).

Костенко Ірина Миколаївна – викладач кафедри іноземних мов природничих факультетів інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ).

Кравчук Людмила Дмитрівна – вчитель-методист української мови та літератури Красилівського НВК «Гімназія та ЗОШ І ст.» (м. Красилів).

Кульбовський Микола Михайлович – журналіст-культуролог, письменник-новеліст, фольклорист, член НСЖУ, МСПУ, міської спілки «Поділля», лауреат Хмельницької обласної літературної премії імені Т. Шевченка (м. Хмельницький).

Мельник Катерина Віталіївна – здобувач вищої освіти, 3 курс, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Никитюк Світлана Іванівна – викладач кафедри англійської мови факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський).

Олійник Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Хмельницький).

Оліх Галина Іванівна – голова циклової комісії фінансових та облікових дисциплін Хмельницького економіко-правового коледжу Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Хмельницький).

Парандій Валентина Олександрівна – директор Хмельницького економіко-правового коледжу Міжрегіональної Академії управління персоналом, кандидат історичних наук, доцент (м. Хмельницький).

Петрушенко Ольга Олександрівна – проректор з науково-методичної роботи ПЗВО «Хмельницький економічний університет», кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарної підготовки та туризму (м. Хмельницький).

Пододименко Олена Олександрівна – заступник директора з виховної роботи, вчитель англійської мови Гвардійського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, гімназія» (Хмельницький район).

Поморова Наталія Анатоліївна – викладач української мови та літератури Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ, викладач вищої категорії (м. Хмельницький).

Руденко Аліна Вікторівна – здобувач вищої освіти, 1 курс, Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Хмельницький).

Трембіцький Андрій Анатолійович – магістр, історик, краєзнавець (м. Хмельницький).

Трембіцький Анатолій Михайлович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, член НТШ і НСКУ, Почесний краєзнавець України (м. Хмельницький).

Федорчук Світлана Борисівна – здобувач вищої освіти, товарознавець відділення, Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Цімар Наталія Михайлівна – вчитель української мови та літератури Гвардійського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, гімназія» (Хмельницький район).

Цінько Юрій Дмитрович – здобувач вищої освіти, 3 курс, група облік та аудит, Фінансово-економічний коледж ПЗВО «Хмельницький економічний університет» (м. Хмельницький).

Цуркан Ксенія Анатоліївна – здобувач вищої освіти, товарознавче відділення, Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Ченаш Яна Вячеславівна – здобувач вищої освіти, 3 курс, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Хмельницький).

Шинкаренко Людмила Григорівна – вчитель англійської мови ПП «Приватний загальноосвітній навчальний заклад гімназія «Престиж», вчитель вищої категорії (м. Київ).

МОЛИТВА ЗА УКРАЇНУ

Україно, молюся за Тебе,
Як за матір духовну святу,
За блакить твого вічного неба
І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,
За твою непокору століть,
За столицю твою Златоглаву,
Що по груди в каштанах стоїть.

Україно, молюся за мову,
За Божественну мову твою,
І за вроду, твою калинову,
Від якої добрішим стаю.

Україно, молюся за пам'ять
Убієнних за волю синів
І за тих, що у душах запалють
Пломінь правди, щоб край заяснів.

Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні,
За безсмертя молюся твоє.

Отче наш,
У Твоїм часопліні
Все минає –
Ридай не ридай.
Прости, Боже, гріхи Україні
І надалі грішити не дай.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Українська мова і нація

Збірник наукових праць

Випуск 11

З 78 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2018. – Вип. 11. – 134 с.

За достовірність фактів, назв, посилань на літературні джерела відповідальність несуть автори. Редколегія не завжди поділяє їхні погляди.

Приватне акціонерне товариство “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів
видавничої справи ДК №3262 від 26.08.2008 р.

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
29015, м. Хмельницький, проспект Миру 101А
Тел.: (0382) 71-66-15, 61-25-19
Ел. адреса: himaup@ukr.net
www.maup.km.ua

**Здано в набір 30 жовтня 2018 р. Підписано до друку 1 листопада 2018 р.
Формат 60х84 1/16. Гарн. Times. Ум. друк. арк. 2,4.
Друк офсетний. Папір офсетний. Тираж 200 прим.**

**"Мова - це наша національна ознака,
в мові - наша культура,
сутність нашої свідомості"
(Іван Огієнко)**

